

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Viktorija SALUČKAITĖ

Finansų ir investicijų ekonomikos studijų programos studentas (-ė)

REGIONŲ EKONOMINIO NETOLYGUMO
VERTINIMAS, AKCENTUOJANT DARBO RINKOS
RODIKLIUS ŠIAULIŲ IR PANEVĖŽIO REGIONŲ
PAVYZDŽIU

Magistro darbas

Šiauliai, 2015

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Viktorija SALUČKAITĖ

REGIONŲ EKONOMINIO NETOLYGUMO
VERTINIMAS, AKCENTUOJANT DARBO RINKOS
RODIKLIUS ŠIAULIŲ IR PANEVĖŽIO REGIONŲ
PAVYZDŽIU

Magistro darbas
Ekonomika (L100),

Darbo vadovė:

lekt. dr. Lina GARŠVIENĖ

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Ekonomikos studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Salučkaitė, V. (2015). Regionų ekonominio netolygumo vertinimas, akcentuojant darbo rinkos rodiklius Šiaulių ir Panevėžio regionų pavyzdžiu: universitetinių antros pakopos studijų Finansų ir investicijų programos baigiamasis darbas/ baigiamojo darbo vadovė lekt. dr. L. Garšvienė. Šiaulių universitetas, Ekonomikos katedra, 74 p. (79 p.).

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuojama regionų ekonominio netolygumo vertinimo, akcentuojant darbo rinkos rodiklius Šiaulių ir Panevėžio regionų pavyzdžiu, tema pastaruoju metu tapo itin aktuali. Regionų ekonominis netolygumas siejamas su nevienodu regionų vystymusi. Šiandieniniame pasaulyje analizuojant regionų ekonominį netolygumą, svarbu suprasti, jog regionų netolygumas priklauso nuo daugelio veiksnių. Ekonominiams procesams vis stipriau skverbiantis į regionų vystymąsi, vis dažniau galima išgirsti apie darbo rinkos rodiklių poveikį regionų ekonominiam netolygumui.

Darbo objektas regionų ekonominis netolygumas. *Darbo tikslas* – atlikti Šiaulių ir Panevėžio regionų ekonominio netolygumo struktūrinį vertinimą darbo rinkos raiškos kontekste. Darbo tikslas yra detalizuojamas *uždaviniais*, lėmusiais tokią darbo struktūrą: magistro darbe yra atliktas regionų ekonominio netolygumo vertinimas bei atskleista darbo rinkos svarba teoriniu aspektu, išskirti regionų ekonominio netolygumo vertinimo metodai bei apibendrinti atliktų tyrimų metodai ir rezultatai. Taip pat parengtas regionų ekonominio netolygumo vertinimo modelis. Remiantis parengtu modeliu atliktas Šiaulių ir Panevėžio regionų ekonominio netolygumo vertinimas, akcentuojant darbo rinkos rodiklius, bei nustatytas analizuojamų regionų netolygumo lygis pagal šalies vidurkį. Galiausiai, atlikta darbo rinkos ir kitų ekonominio netolygumo veiksnių ryšio stiprumo analizė. Iš dalies patvirtinama autorės suformuluota mokslinio tyrimo hipotezė, nustatyta, kad darbo rinkos rodikliai pastebimai įtakoja regionų netolygumą, tačiau jų poveikis nėra stipriausias, lyginant su kitais regionų ekonominio augimo veiksnių rodikliais.

Darbo metodika, padėjusi išspręsti minėtus uždavinius, susideda iš mokslinės literatūros analizės, sisteminimo, apibendrinimo, mokslinio modeliavimo (konceptualaus modelio kūrimo), statistinių duomenų analizės bei interpretavimo, koreliacinės analizės.

Atliktas tyrimas leidžia išskirti probleminius Šiaulių ir Panevėžio regionų netolygaus ekonominio vystymosi veiksnius, kurių detalesnis poveikio ir jo stiprumo nustatymas, remiantis parengtu modeliu, leido apibrėžti gaires, pagal kurias galima būtų detaliau orientuotis į svarbiausias šių regionų ekonominio netolygumo problemas.

Raktiniai žodžiai: regionų ekonominis netolygumas, regionų ekonominio netolygumo vertinimas, darbo rinka, darbo rinkos rodikliai.

Salučkaitė, V. (2015). Evaluation of regional economic differences, with emphasis on labor market indicators: example of Šiauliai region and Panevėžys region: Master's Degree Study Programme of Finance and Investment Economic final thesis / supervisor lecturer dr. L. Garšvienė. Šiauliai University, Department of Economics, 74 p. (79 p.).

SUMMARY

Regional economic disparities are linked to the differences in regional development. To assess the disparities of regional economic growth, it is important to understand that the disparities of regional growth depend on many factors. Economic processes increasingly penetrating into regional development, and increasingly can be heard about labor market effect on regional disparities of economic growth. Thus, the modern developments environment suggests that complex activity of globalization, internationalization and competitive conditions will be able to successfully develop only those regions that continually assess and improve the labor market impact of the region's economic growth, not only will be able to react to changes, but also to initiate them.

Regional economic disparities are the *object of work*. *The purpose of the work is* to perform to perform structured assessment of economic disparities of Šiauliai region and Panevėžys region in the labor market context. The purpose of the article is detailed in tasks determining its following structure: first, performing the theoretical labor market impact and analysis significance of occurrence assessment of regional economic disparities. Then the theoretical model of structural assessment of regional economic disparities in the context of the labor market expression was constructed, also the structural assessment of economic disparities of Šiauliai region and Panevėžys region in the labor market context was organized, which revealed valuable regions lagging behind the national average. Methodology of the work, which has helped to solve the above mentioned tasks, consists of the following methods: analysis of scientific literature (theoretical analysis and generalization methods), method of a hypothetical deductive paradigm, statistical analysis, correlation analysis.

A study conducted allows to distinguish problematic disparities economic development elements of Šiauliai region and Panevėžys region. A more detailed impact of strength and determination of these elements, based on a model which allowed to define the guidelines which could be more detailed focus on the most important problems of regional economic disparities.

Keywords: regional economic disparities, assessment of disparities, labor market, labour market indicators.

TURINYS

ĮVADAS	6
1. REGIONŲ EKONOMINIO NETOLYGUMO VERTINIMAS BEI DARBO RINKOS SVARBA TEORINIŲ ASPEKTU	9
1.1. Regionų ekonominio augimo veiksniai	9
1.2. Darbo rinkos aspektas ir jo tyrimo svarba netolygaus regionų ekonominio augimo požiūriu.....	13
1.2.1. Darbo rinkos struktūra ir jos elementai	13
1.2.2. Darbo rinkos ir netolygaus regionų ekonominio augimo ryšys.....	15
1.3. Regionų netolygumo vertinimas ir svarba šaliai	20
1.3.1. Regionų netolygumo vertinimo metodai	21
1.3.2. Pagrindiniai regionų netolygumo vertinimo rodikliai	23
2. METODINĖ DALIS	26
2.1. Tyrimų, vertinusių tiriamą problemą, analizė	26
2.2. Regionų ekonominio netolygumo vertinimo modelis	28
2.3. Tyrimo eiga	29
3. ŠIAULIŲ IR PANEVĖŽIO REGIONŲ EKONOMINIO NETOLYGUMO VERTINIMAS	33
3.1. Šiaulių ir Panevėžio regionų ekonominio netolygumo palyginamoji analizė	33
3.2. Šiaulių ir Panevėžio regionų netolygumo vertinimas remiantis Lietuvos vidurkiu	49
3.3. Ryšio tarp netolygumo veiksnių Šiaulių ir Panevėžio regionuose analizė.....	56
IŠVADOS	66
REKOMENDACIJOS	68
LITERATŪRA	69
PRIEDAI	74
1 priedas. Darbuotojų ir bedarbių, besinaudojančių darbo biržos paslaugomis, įdarbinimo Problemos.....	75
2 priedas. Duomenų analizės rezultatai SPSS	76

IVADAS

Tyrimo problema. Regionų ekonominio netolygumo vertinimas – tai sudėtingas procesas, nes regionų ekonominis netolygumas pasireiškia ne tik per ekonominių veiksnių rodiklius. Siekiant objektyviai ir pakankamai tiksliai įvertinti regiono ekonominį netolygumą, būtina analizuoti regiono demografiją, socialinę plėtrą, ekonominę plėtrą, darbo rinką bei viešąją infrastruktūrą. Regionų ekonominio netolygumo vertinimo tematika darbų yra tikrai nemažai, tačiau analizuojant mokslinę literatūrą nepavyko aptikti atliktų tyrimų apie netolygią regionų ekonominio vertinimo analizę, išskiriant Šiaulių ir Panevėžio regionus. Tuo tarpu šio darbo autorė mano, jog darbo rinka, kaip vienas iš esminių veiksnių, skatinančių regionų ekonominį augimą, pirmiausia turi būti analizuojamas kaip katalizatorius, besąlygiškai veikiantis netolygų regionų ekonominį vystymąsi. Todėl dėl regionų ekonominio netolygumo vertinimo, akcentuojant darbo rinkos rodiklius būtinumo abejonių nėra, bet kyla mokslinės plotmės probleminis klausimas: *Kaip darbo rinka atskleidžia regionų ekonominį netolygumą?* Šiam probleminiam klausimui išryškinti bei nagrinėti ir bus skirtas magistro baigiamasis darbas.

Tyrimo aktualumas. Regionų ekonominis netolygumas siejamas su nevienodu regionų vystymusi. Šiandieniniame pasaulyje analizuojant netolygų regionų ekonominį vystymąsi, svarbu suprasti, jog regionų netolygumas priklauso nuo daugelio veiksnių. Ekonominiams procesams vis stipriau skverbiantis į regionų vystymąsi, vis dažniau tenka išgirsti apie darbo rinkos rodiklių poveikį netolygiam regionų ekonominiam augimui. Taigi, šiuolaikinių pokyčių aplinka leidžia daryti prielaidą, kad sudėtingomis veiklos globalizavimo, internacionalizavimo bei konkurencinėmis sąlygomis sėkmingai vystytis galės tik tie regionai, kurie nuolat vertins ir tobulins visų, o tuo pačiu ir darbo rinkos rodiklių įtaką regiono ekonominiam augimui, gebės ne tik reaguoti į pokyčius, bet ir juos inicijuoti. Regionų ekonominio netolygumo vertinimas, kaip tyrimų objektas, domina tiek ekonomikos, tiek regioninių studijų, tiek politinių mokslų bei vadybinės srities atstovus. Galima teigti, kad regionų ekonominio netolygumo tyrimų įvairovė pasauliniame kontekste ganėtinai didelė. Išsamūs tyrimai ir poreikis vertinti ekonominį regionų netolygumą išryškėjo naujausiuose S. Altmann, A. Falk, A. Grunewald ir D. Huffman (2014) darbuose. Tuo tarpu Lietuvoje regionų ekonominio netolygumo vertinimo idėja, koncepcija ir jos realizavimo būdais pradėta domėtis gan neseniai, todėl Lietuvos kontekste regionų ekonominio netolygumo vertinimas neretai tebėra suvokiamas kaip sunkiai valdomas procesas. Tačiau jau dabar regionų ekonominio netolygumo vertinimas tampa aktualia tiek moksline, tiek praktine problema, reikalaujančia gilesnių, platesnių ir įvairesnių tyrimų. Nagrinėjant Lietuvos mokslininkų A. Misiūno ir Ž. Svetiko (2003), A. Kilijonienės ir J. Bruneckienės (2011), J. Bruneckienės ir R. Krušinsko (2011), M. Butkaus ir K. Matuzevičiūtės (2011), Ž. Gedminaitės-Raudonės (2012; 2014), J.

Sinkienės ir K. Grumadaitės (2014) ir kt. darbus, pastebėta, kad regionų ekonominio netolygumo vertinimo samprata pateikiama gan siaurai ir pakankamai vienodai: aptikti regionų ekonominio netolygumo vertinimo tyrimai sutelkia dėmesį į regionų netolygumo vertinimo rodiklių pateikimą ir ekonominės analizės apimties mastą.

Tyrimo objektas. Regionų ekonominis netolygumas.

Tyrimo dalykas. Darbo rinkos rodiklių analizė regionų netolygumo vertinimo kontekste, t.y. kaip, per ką ir kaip stipriai darbo rinka veikia regionų ekonominį netolygumą.

Tyrimo tikslas. Atlikti regionų ekonominio netolygumo vertinimą, akcentuojant darbo rinkos rodiklius Šiaulių ir Panevėžio regionų pavyzdžiu.

Uždaviniai:

1. Atlikti regionų ekonominio netolygumo vertinimą bei atskleisti darbo rinkos svarbą teoriniu aspektu.
2. Išskirti regionų ekonominio netolygumo vertinimo metodus bei apibendrinti atliktų tyrimų metodus ir rezultatus.
3. Parengti regionų ekonominio netolygumo vertinimo modelį.
4. Remiantis parengtu modeliu atlikti Šiaulių ir Panevėžio regionų ekonominio netolygumo vertinimą, akcentuojant darbo rinkos rodiklius, bei nustatyti analizuojamų regionų netolygumo lygius pagal šalies vidurkį.
5. Atlikti darbo rinkos ir kitų ekonominio netolygumo veiksnių ryšio stiprumo analizę.

Minėtame kontekste galima iškelti magistro baigiamojo darbo **hipotezę**: tikėtina, jog ryšys tarp darbo rinkos rodiklių ir kitų regiono ekonominio netolygumo veiksnių rodiklių pasireiškia dažniausiai, palyginus su kitais regionų ekonominio augimo veiksniais.

Tyrimo bazė: metodologija, metodika, strategija. Tyrimo konceptualus pagrindimas pasireiškia mokslinės literatūros, atskleidžiančios darbo rinkos rodiklių reikšmę netolygaus regionų ekonominio augimo požiūriu, nagrinėjimu. Taip pat autorės pozicijos analizuojamos problemos atžvilgiu pateikimu. Tyrimo loginę struktūrą sudaro penki etapai: *pirmas etapas*. Suformuluotos metodologinės nuostatos, suformuluotas tyrimo tikslas, surašyti uždaviniai, kurie padės pasiekti iškeltą tikslą, pasirinktas tyrimo objektas bei sumodeliuota tyrimo struktūra. *Antras etapas*. Atlikta tikslinės mokslinės literatūros ir kitų šaltinių analizė, kuri leido išgryninti regionų ekonominio netolygumo vertinimą sąlygojančius veiksnius, atskleisti regionų netolygumo vertinimo svarbą ir reikšmę šaliai bei jos sektoriams. Šiame etape taip pat atskleistas darbo rinkos aspektas ir jo tyrimo svarba regionų ekonominio netolygumo vertinimo požiūriu. *Trečias etapas*. Atlikta tyrimų, vertinusių šią problemą, analizė bei sukonstruotas ir teoriškai pagrįstas regionų ekonominio netolygumo vertinimo modelis. Šiame etape taip pat pateikta tyrimo eiga.

Ketvirtas etapas. Atliktas Šiaulių ir Panevėžio regionų ekonominio netolygumo vertinimas, akcentuojant darbo rinkos rodiklius. Šiame etape pavyko iš dalies patvirtinti hipotezę, iškeltą magistro baigiamojo darbo rengimo pradžioje.

Penktas etapas. Padarytos išvados ir pateiktos rekomendacijos.

Tyrimo metodai:

- mokslinių šaltinių analizė, sisteminimas, apibendrinimas;
- mokslinis modeliavimas (konceptualus modelio kūrimas);
- statistinių duomenų analizė, interpretavimas;
- koreliacinė analizė.

Esminiai tyrimo rezultatai. Regionų ekonominio augimo veiksnių analizė atskleidė, kad Šiaulių ir Panevėžio regionai didžiąja dalimi rodiklių atsilieka nuo šalies vidurkio. Vertinant šiuos regionus tarpusavyje pavyko išsiaiškinti, kad Šiaulių regionas 2014 m. pasižymėjo geresniais ekonominės plėtros veiksnio rodikliais, negu Panevėžio regionas. Regionų koreliacinė analizė neatskleidė esminių ryšio skirtumų tarp veiksnių rodiklių.

Teorinį darbo reikšmingumą sudaro darbo rinkos reikšmės netolygaus regionų ekonominio augimo požiūriu analizė, kuri leidžia identifikuoti darbo rinkos ir netolygaus regionų ekonominio augimo ryšius. Teorinis darbo reikšmingumas atsiskleidžia ir regionų ekonominio netolygumo vertinime, akcentuojant darbo rinkos rodiklius bei regionų ekonominio netolygumo vertinimo modelio parengime, kas, savo ruožtu, inspiruoja tolimesnių panašių tyrimų prielaidas.

Darbo praktinė reikšmė. Atliktas Šiaulių ir Panevėžio regionų ekonominio netolygumo vertinimas, akcentuojant darbo rinkos rodiklius, padarytas palyginimas su šalies vidurkiu bei nustatytas ryšių stiprumas tarp skirtingų regionų ekonominio augimo veiksnių rodiklių. Atliktas tyrimas taip pat leido įvertinti Šiaulių ir Panevėžio regionų vystymąsi pokriziniu laikotarpiu (2008-2014 m.). Remiantis gautais tyrimo rezultatais galima bus toliau gilintis į identifikuotas problemines sritis.

Darbo struktūra: santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, turinys, įvadas, 3 skyriai, 22 paveikslai, 28 lentelių, išvados ir rekomendacijos, literatūra, priedai. Literatūros sąrašą sudaro 68 šaltiniai. Baigiamojo darbo apimtis – 74 puslapiai.

1. REGIONŲ EKONOMINIO NETOLYGUMO VERTINIMAS BEI DARBO RINKOS SVARBA TEORINIŲ ASPEKTU

Pastaruoju metu visa eilė šalių mokslininkų skiria ypatingą dėmesį darbo rinkos vertinimo analizei netolygaus regionų ekonominio augimo kontekste. Tačiau prieš pradėdant plačiau nagrinėti darbo rinkos vertinimo reikšmę netolygaus regionų ekonominio augimo požiūriu būtina susipažinti su regionų ekonominio augimo vertinimą sąlygojančiais veiksniais bei atskleisti regionų netolygumo vertinimo svarbą ir reikšmę šaliai ir jos sektoriams.

1.1. Regionų ekonominio augimo veiksniai

Regionai – „pagrindiniai subjektai, į kuriuos nukreiptos vyriausybės pastangos skatinti augimą, kelti gerovės lygį ir mažinti netolygumus“ (Sinkienė, Grumadaitė, 2014, p. 415). Tuo tarpu J. Bruneckienė ir A. Kilijonienė (2011) pabrėžia, jog regiono sąvoka vartojama dažnai ir įvairaus pobūdžio kontekste, tačiau atsiradus naujam požiūriui ir teorijai, jo samprata modifikuojama iš naujo. Regionas kaip koncepcija nėra griežtai apibrėžtas ir dažnai tampa interpretacijų objektu, todėl daugelis autorių skirtingai apibrėžia patį regioną. Bet kuriuo atveju regionas pastaruoju metu tapo svarbiu mokslininkų tyrimų objektu, bendraja prasme suvokiamu kaip glaudi teritorija, kuri pagal pasirinktą kriterijų yra homogeniška viduje, bet pagal šį kriterijų išsiskirianti iš kaimyninių teritorijų.

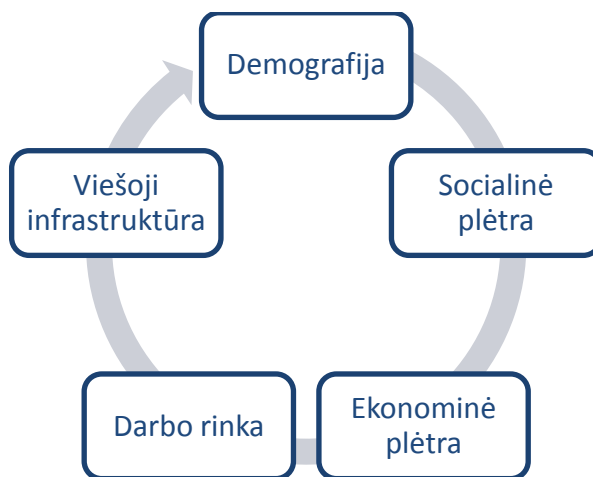
Kaip teigia V. Kvainauskaitė ir V. Snieška (2002), didžiausią populiarumą regionų ekonominio augimo teorijos įgavo po 1950 metų. Vėliau ekonomistai savo dėmesį skyrė divergencijos teorijų analizei. Pastaruoju metu Lietuva vis dažniau susiduria su esmine regionų vystymosi problema – užtikrinti tolygų regionų ekonominį augimą. Šio tikslo, anot A. Kilijonienės ir Ž. Simanavičienės (2010), neįmanoma pasiekti, nesutelkus pastangų, įvertinant teritorinių socialinės raidos skirtumų mastą bei priežastis. Savo ruožtu Z. O. Atkočiūnienė, Z. Gineitienė ir L. Žiogelytė (2010) pabrėžia, jog nėra vienos universalios strategijos, užtikrinančios tolygų regionų augimą. Autorės atliko skirtingų regionų augimo teorijų palyginimą ir priėjo išvados, jog regionų ekonominio augimo procesų neįmanoma paaiškinti ir valdyti vienos srities teorijomis paremta politika. Šiems klausimams spręsti reikia integruotos politikos ir institucinės aplinkos. Todėl siekiant įvertinti šalies regionų ekonominį augimą, svarbu identifikuoti pagrindinius veiksnius.

Netolygiam regionų ekonominiam augimui įvertinti gali būti panaudotos dvi pagrindinės β -konvergencijos ir σ -konvergencijos koncepcijos bei jas vertinantys rodikliai. Kaip pastebi M. Butkus ir K. Matuzevičiūtė (2005), šios dvi koncepcijos yra susijusios: β -konvergencija yra būtina sąlyga σ -konvergencijai, tačiau ji nėra pakankama. Šios koncepcijos atskleidžia du skirtingus

regionų ekonominio netolygumo aspektus. σ -konvergencija susijusi su tarpregioninės diferenciacijos mažėjimu arba didėjimu laikui bėgant. Tuo tarpu β -konvergencija susijusi su atskirų regionų išsivystymo pokyčiais esant tam tikram netolygumo lygiui.

A. Žalevičienė (2012) pabrėžia, kad paskutiniu metu Lietuvoje išskiriami įvairūs regionų ekonominio augimo vertinimo bruožai: pagal paslaugų apimtį ir įsidarbinimo galimybes, pagal technologijų plėtrą, pagal pajamas ir pan. Regionų ekonominio netolygumo vertinimo svarba šiuolaikinėje tarptautinės ir nacionalinės ekonomikos plėtros valdymo procesų sistemoje išskiriama dėl dviejų esminių priežasčių: 1) regionų ekonominio augimo vertinimas gali būti kaip priemonė siekiant rasti, išskirti ir pasinaudoti vienintelėmis, išskirtinėmis ir tik tam regionui būdingomis savybėmis, siekiant išnaudoti regiono turimus ekonominius pranašumus, įtraukiant gamtinius, kultūrinius, žmogiškuosius ir kitus svarbius regiono išteklius; 2) regionų ekonominio augimo vertinimas padėtų naudoti palankią regionų padėtį ar aplinkybes, tam tikrą poziciją, sąlygas ar galimybes, suteikiančias regionui tam tikrą pranašumą, naudojant turimus ir sukonstruotus unikalios regiono požymius (Gedminaitė-Raudonė, 2012, p. 54).

Remiantis šia nuostata galima teigti, jog vertinant regionų ekonominį augimą galima išskirti daugelį jį sąlygojančių veiksnių, todėl labai svarbu atrinkti informatyviausius, geriausiai apibūdinančius regionų ekonominį augimą, veiksnus. A. Kilijonienė ir Ž. Simanavičienė (2008) atkreipia dėmesį, jog regionų ekonominio augimo vertinimas – tai kompleksinis procesas, kurio metu turi būti tinkamai įvertinti penki veiksniai (žr. 1 pav.).

1 pav. Regionų ekonominio augimo veiksniai

Šaltinis: sudaryta autorės pagal A., Kilijonienę, Ž., Simanavičienę (2008). Regioninės politikos įtaka regionų išsivystymo trūkumų raidai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3(12).

Demografija: gyventojų skaičiaus augimas ir apgyvendinimas 1 m²; 1000 gyventojų natūralios kaitos ir migracijos saldo. T. Ivanauskaitės (2012) teigimu, pastaruju metu analizuojant demografinių rodiklių įtaką regionų ekonominiam augimui ypatingą reikšmę įgavo gyventojų senėjimas. Autorė atliko statistinių duomenų analizę, atskleidžiančia gyventojų senėjimo tendenciją (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Gyventojų proporcijos skaičius nuo 60 metų ir daugiau

Regionas	1950 m.	2000 m.	2050 m.
Pasaulis	205,475	605,785	1,963,767
%	8	10	12
Labiau išsivystę regionai	95,473	231,442	395,106
%	12	19	34
Mažiau išsivystę regionai	110,003	374,343	1,568,660
%	6	8	19
Mažiausiai išsivystę regionai	10,733	32,167	173,222
%	5	5	10

Šaltinis: T., Ivanauskaitė (2012). Demografinių veiksnių poveikis darniam vystymuisi. *Informacijos mokslai*, 62, p. 74.

Remiantis 1 lentelės duomenimis galima konstatuoti, jog gyventojų senėjimo tendencija itin išryškėja labiausiai ekonomiškai išsivysčiusiuose regionuose. Šiame kontekste *demografinis* veiksnys suponuoja darbo jėgos trūkumo atsiradimą tam tikruose (labiau ekonomiškai išsivysčiusiuose) regionuose.

Socialinė plėtra: gyventojų iki 15 metų ir virš 65 metų skirtumas; gyventojų, turinčių vidurinį išsilavinimą, skaičius; 100000 gyventojų tenka užregistruotų nusikaltimų; savižudžių skaičius, tenkantis 100000 gyventojų; lengvieji automobiliai, tenkantys 100000 gyventojų; išlaidų mokslo tiriamajai veiklai procentinis santykis su BVP. Socialinė plėtra regionų ekonominio augimo vertinimo procese gali būti apibūdinta kaip „visuma ryšių ir bendrų vertybių, sukurtų ir naudojamų kolektyvinėms ar individualioms problemoms spręsti“ (Skačkauskienė, Bytautė, 2012, p. 210). Ji, anot autorių, atspindi kultūrinės, normatyvinės, struktūrinės ir institucinės įvairaus dydžio žmonių grupių tarpusavio sąveikas regione.

Ekonominė plėtra: BVP dalis, tenkanti vienam gyventojui; metinis BVP augimas; investicijų apimtys; investavimo intensyvumas; BVP dalis, sukurta pramonės sektoriuje; BVP dalis, sukurta paslaugų sektoriuje; disponuojamos pajamos, tenkančios vienam, gyventojui; disponuojamų pajamų kitimas. V. Lisauskaitės (2010) teigimu, nors BVP rodiklis ir apibendrina labai sudėtingus ekonominius reiškinius, tačiau vienas rodiklis niekada neparodo tikrosios situacijos. Todėl ekonominės plėtros veiksniai, vertinant regiono ekonominį augimą, kaip ir kiti veiksniai, turi būti naudojamas kompleksiskai.

Darbo rinka: gyventojų ekonominio aktyvumo lygio procentas; užimtumo lygis; užimtumo lygio kitimas; gyventojų, užimtų pramonės sektoriuje, procentas nuo visų užimtų; gyventojų, užimtų paslaugų sektoriuje, procentas nuo visų užimtų; nedarbo lygis. Šiuo metu Lietuvoje darbo rinkos „konjunkūra yra deficitinė, t. y. darbo jėgos pasiūla viršija esamą darbo rinkos paklausą“ (Rudžinskienė, 2013, p. 25). Tokia padėtis suponuoja darbo jėgos migraciją, kas, savo ruožtu, skatina netolygų skirtingų regionų augimą.

Viešoji infrastruktūra: magistralinių kelių tinklas; geležinkelių linijų tinklas; lovų ligoninėse skaičius, tenkantis 100000 gyventojų; apgyvendinimo įstaigose vietų skaičius, tenkantis 100000 gyventojų. Infrastruktūra ne tik sudaro sąlygas vykdyti gamybą regione, bei ir „užtikrina patogų regiono pasiekiamumą ir aprūpinimą inžineriniais tinklais“ (Zykienė, Snieška, 2011, p. 469). Šie kriterijai yra itin svarbūs tiek potencialiems gyventojams, investuotojams ir turistams. V. Snieška ir I. Zykienė (2010) išskiria socialinę ir ekonominę viešosios infrastruktūros rūšis. Minėtų autorių nuomone, investicijos į viešąją infrastruktūrą tiesiogiai įtakoja ekonominių regiono augimo rodiklių pokyčius. Mokslininkai teigia, kad socialinį produktą sukuria verslo įmonių tarpusavio bendradarbiavimas, kurį užtikrina konkrečios viešosios infrastruktūros egzistavimas.

Apibendrinant mokslinės literatūros analizę galima išskirti pagrindinius rodiklius, apibūdinančius regionų ekonominio augimo veiksnius (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Ekonominiai rodikliai, apibūdinantys regionų ekonominį augimą

Veiksny	Rodiklis
Demografija	Gyventojų skaičiaus augimas ir apgyvendinimas 1 m ² ; 1000 gyventojų natūralios kaitos ir migracijos saldo; Regiono gyventojų senėjimo rodiklis.
Socialinė plėtra	Gyventojų iki 15 metų ir virš 65 metų skirtumas; Gyventojų, turinčių vidurinį išsilavinimą, skaičius; 100000 gyventojų tenka užregistruotų nusikaltimų; Savižudžių skaičius, tenkantis 100000 gyventojų; Lengvieji automobiliai, tenkantys 100000 gyventojų; Išlaidų mokslo tiriamajai veiklai procentinis santykis su BVP.
Ekonominė plėtra	BVP dalis, tenkanti vienam gyventojui; Metinis BVP augimas; Investicijų apimtys; investavimo intensyvumas; BVP dalis, sukurta pramonės sektoriuje; BVP dalis, sukurta paslaugų sektoriuje; Disponuojamos pajamos, tenkančios vienam, gyventojui; Disponuojamų pajamų kitimas.
Darbo rinka	Gyventojų ekonominio aktyvumo lygio procentas; Užimtumo lygis bei užimtumo lygio kitimas; Gyventojų, užimtų pramonės sektoriuje, procentas nuo visų užimtų; Gyventojų, užimtų paslaugų sektoriuje, procentas nuo visų užimtų; nedarbo lygis.
Viešoji infrastruktūra	Magistralinių kelių bei geležinkelių linijų tinklas; Lovų ligoninėse skaičius, tenkantis 100000 gyventojų; Apgyvendinimo įstaigose vietų skaičius, tenkantis 100000 gyventojų.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 1.1 skyriuje pateiktą mokslininkų darbuose naudojamų rodiklių analize.

Remiantis 2 lentele galima daryti išvadą, jog regionų ekonominio augimo veiksniai gali būti apibūdinti įvairiausiais rodikliais, kurių pasirinkimas vertinimui sąlygotas tam tikrų subjektyvių reiškinų. Atkreiptinas dėmesys, jog netolygumo vertinimui taip pat yra labai svarbu apskaičiuoti rodiklius per santykį, procentą nuo tam tikro rodiklio, nes netolygumas – tai nėra absoliutų dydžių lyginimas.

Apibendrinant galima teigti, kad regionų ekonominį augimą sąlygoja įvairūs veiksniai, kurie skirtingai veikia tiek regiono augimo apimtį, tiek jo augimo tempus. Mokslinių šaltinių analizė leido išskirti penkis pagrindinius veiksnius, labiausiai sąlygojančius regionų ekonominį lygį: demografija, socialinė plėtra, ekonominė plėtra, darbo rinka, viešoji infrastruktūra.

1.2. Darbo rinkos aspektas ir jo tyrimo svarba netolygaus regionų ekonominio augimo požiūriu

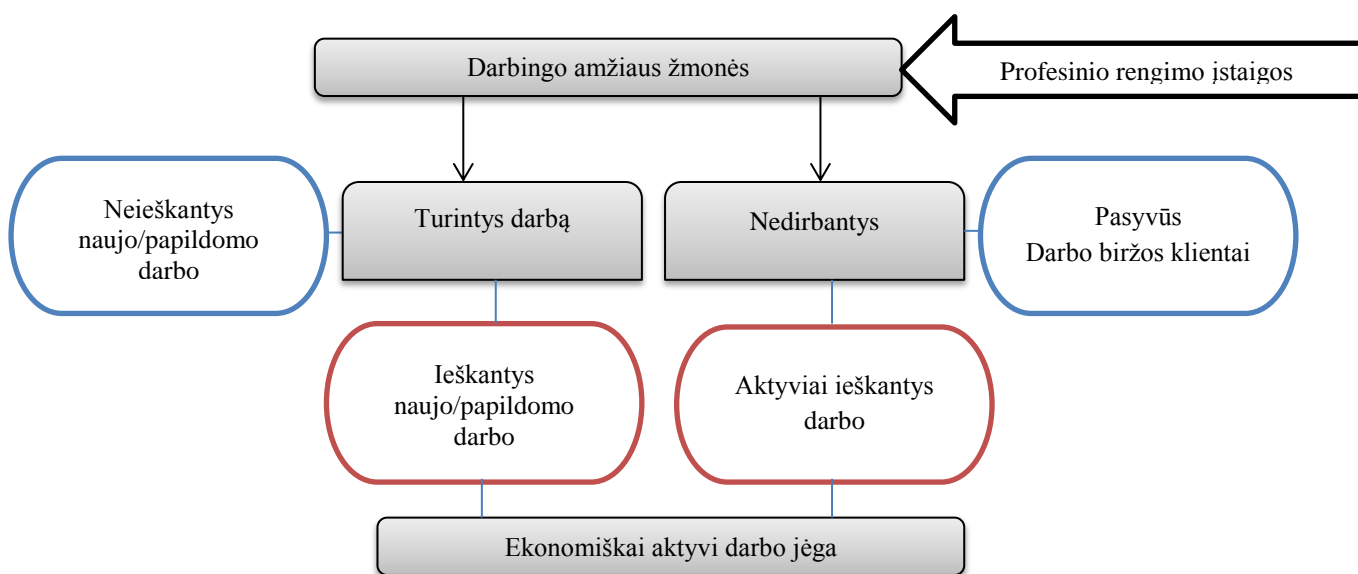
Lietuvos, kaip ir daugelio ES šalių, darbo rinka pastarąjį dešimtmetį patyrė daug gana reikšmingų pokyčių. Po 2008 m. pasaulinės ekonominės krizės šalies darbo rinkai būdingi dideli užimtumo svyravimai. A. Šileikos ir D. Andriušaitienės (2007) nuomone, šiuo metu visi darbo rinkos subjektų santykiai fokusuojasi samdos santykiuose, kurie tampa pagrindiniu ją pačią formuojančiu elementu, t. y. šios rinkos pagrindiniu ekonominiu santykiu, kuriame realizuojami tiek darbo rinkos subjektų ekonominius poreikius išreiškiantys santykiai, tiek darbo, nuosavybės ir ekonominę subjektų veiklą bei elgseną šioje rinkoje išreiškiantys santykiai. Todėl galima teigti, kad prioritetas darbo rinkos tikslas – numatyti ir skatinti ekonominius pokyčius, prisidedant prie ekonominio regionų augimo.

1.2.1. Darbo rinkos struktūra ir jos elementai

S. Altmann, A. Falk, A. Grunewald ir D. Huffman (2014) teigia, jog egzistuoja 3 pagrindiniai darbo rinkos elementai: 1) pirkėjai (darbdaviai); 2) pardavėjai (darbuotojai), „parduodantys“ savo gebėjimus pirkėjui, t.y. darbdaviui ir 3) institucijos, įtakančios darbo rinką. Šie trys elementai nuolat sąveikauja tarpusavyje, ieškodami optimaliausių bendradarbiavimo variantų. Tačiau tai ne visada pavyksta. D. Bukantaitė ir L. Žiužnienė (2008), atlikusios darbo biržos teikiamų paslaugų naudingumo bedarbiams ir darbdaviams tyrimą, išsiaiškino, jog egzistuoja pakankamai daug problemų darbdavių ir darbuotojų santykiuose. Darbdaviai, apibūdindami bedarbių arba naujų darbuotojų įdarbinimo problemas, pastebi, kad būsiami darbuotojai, besinaudojantys darbo biržos paslaugomis, turi daug problemų (žr. 1 priedą).

Galima teigti, kad darbo rinkos elementų sąveika tampa problematiška dėl skirtingų identifikuojamų elementų lūkesių ir požiūrio į darbą, darbo santykius, atlyginimą už darbą ir pan. Šią išvadą iš dalies patvirtina A. Makštučio ir J. Vijeikio (2008) atlikto tyrimo rezultatai. Mokslininkai teigia, kad iki 60 proc. jaunų bedarbių mano, jog labiausiai jų įsidarbinimui daro įtaką bendrojo išsilavinimo ir profesinio pasirengimo neefektyvi sistema, kuri nėra orientuota į paklausias profesijas.

Šiame kontekste išryškėja nepakankama ir netinkama institucijų, įtakančių darbo rinką, raiška. Šalies darbo rinka persotinta „nereikalingų“ specialybių darbuotojais, tuo tarpu paklausių profesijų specialistų labai trūksta. Tuo tarpu būtina konstatuoti, jog darbo rinka, anot S. Altmann ir kt. (2014), susijusi su socialine aplinka, kuri, savo ruožtu, suponuoja regiono vystymąsi teigiamą arba neigiamą linkme. Remiantis išgrynintais darbo rinkos elementais ir jų sąveikos formomis, galima pavaizduoti supaprastintą darbo rinkos struktūrą (žr. 2 pav.).

2 pav. Darbo rinkos struktūra ekonomiškai aktyvios darbo jėgos rodiklio pavydžiu

Šaltinis: sudaryta autorės.

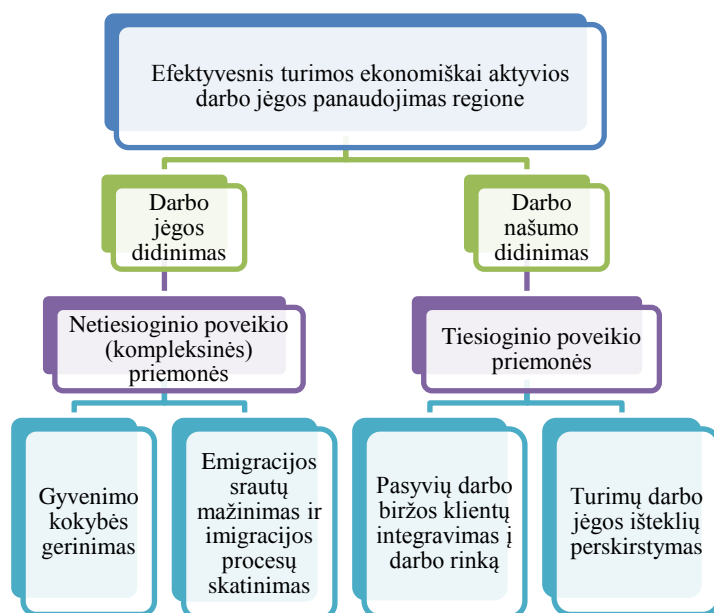
Remiantis 2 paveikslu galima išskirti darbo rinkos ir netolygaus regionų ekonominio augimo ryšį: kuo daugiau ekonomiškai aktyvios darbo jėgos regione, tuo sparčiau vyksta regiono augimas. Šios išvados pagrindumas bus atskleistas sekančiame darbo skyrelyje.

1.2.2. Darbo rinkos ir netolygaus regionų ekonominio augimo ryšys

Darbo rinkos struktūros ir jos elementų analizė leidžia daryti prielaidą, kad ekonomiškai aktyvi darbo jėga daro stiprų poveikį regiono ekonominiam netolygumui. Ekonomiškai aktyvi darbo jėga –

tai darbingo amžiaus regiono gyventojai, kurie dirba ir/arba aktyviai ieškosi darbo. Dažnai regionų netolygumas didėja būtent dėl neefektyviai naudojamos darbo jėgos. D. Raškinis (2008) siūlo efektyvinti ekonomiškai aktyvios darbo jėgos panaudojimą regione (žr. 3 pav.).

Gyvenimo kokybės gerinimas suponuoja naujos darbo jėgos pritraukimą į regioną. Kai kurie autoriai teigia, jog nuo darbo jėgos skaičiaus regione priklauso to regiono ekonominis netolygumas. Todėl galima daryti prielaidą, kad siekiant mažinti regiono ekonominį netolygumą, būtina užtikrinti darbo jėgos pritraukimą į regioną. To galima pasiekti, gerinant žmonių gyvenimo kokybę. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog gyvenimo kokybę nusako aibė terminų, ji neretai tapatinama su žmogaus psichologine ir materialine gerove, laimingo ir pilnaverčio gyvenimo suvokimu, pasitenkinimo gyvenimu lygiu. Gyvenimo kokybės sampratą galima apibrėžti skirtingai, priklausomai nuo pasirinkto požiūrio. Ji gali būti suprantama kaip „subjektyviai ar visuotiniu lygiu žmonių patiriamas laimės, pasitenkinimo gyvenimu jausmas“ (Situacijos bendruomenėje vertinimas ir bendruomenės įgalinimas didinti savo gyvenimo kokybę, 2013, p. 9). Savo ruožtu V. Servetkienė (2012) pabrėžia, kad gyvenimo kokybės gerinimas turi vykti per objektyviai išmatuojamus kriterijus, tokius kaip: sveikata; švietimas; asmeninis aktyvumas (gerai/blogai apmokamas darbas, laisvalaikis, gyvenimo sąlygos ir pan.); politinė valia ir valdymas (laisvė nuo korupcijos ir politinės įtakos); socialiniai ryšiai (pasitikėjimas, socialinė atskirtis, neoficiali parama); aplinkos sąlygos; saugumas (Servetkienė, 2012, p. 23).

3 pav. Efektyvesnio turimų darbo jėgos išteklių panaudojimo galimybės, mažinant regiono ekonominį netolygumą

Šaltinis: adaptuota autorės pagal D., Raškinį (2008). Lietuvos darbo rinka: problemos ir galimi sprendimo būdai. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 2(1), p. 65.

Kaip pastebi G. Merkys, R. Brazienė ir G. Kondrotaitė (2008), gyvenimo kokybės konceptas gali būti taikomas ir individualiu, ir regioniniu lygmeniu. Šie lygmenys, anot autorių, yra susiję – gyvenimas regione negali būti kokybiškas, jeigu nėra kokybiški individualūs gyvenimai, tačiau gyvenimo kokybė regione nėra aritmetinė individualių gyvenimo kokybių suma.

Emigracijos srautų mažinimas ir imigracijos procesų skatinimas. Emigracijos procesai, anot J. Vijeikio (2012), akivaizdūs – mažėja gyventojų skaičius bei gimstamumas, spartėja visuomenės senėjimas. Kadangi daugiausia emigruoja darbingo amžiaus žmonių, kinta santykis tarp įmokas mokančiųjų ir jas gaunančiųjų. Visą tai daro neigiamą įtaką ekonominiam regiono netolygumui.

Kaip pastebi A. Stulgienė ir A. Daunorienė (2009), ekonomiškai aktyvios darbo jėgos emigracija yra sudėtinga ir aktuali problema. Šalies gyventojų emigracija, anot autorių, gali būti laikoma viena rimčiausių grėsmių regionų ekonominiam augimui. Todėl sparčiai kintančių aplinkos sąlygų kontekste, tikslinga analizuoti ekonomiškai aktyvios darbo jėgos emigracijos poveikį netolygiam regionų ekonominiam augimui, kadangi darbo jėgos emigracija siejama su darbo rinkos būkle – gyventojų užimtumo, nedarbo, pajamų lygiu, socialinėmis garantijomis, taip pat bendra regiono ūkio ir socialine būkle, žmonių gyvenimo lygiu ir kt. Išskirti šių veiksnių įtaką ekonomiškai aktyvios darbo jėgos emigracijai ir grįžtamąjį emigracijos poveikį regiono ekonomikos rodikliams galima tik iš dalies, kadangi atitinkami veiksniai ir procesai veikia kartu ir yra susiję.

Tuo tarpu J. Kokengauzaitė ir G. Tonkūnaitė (2010) išskiria ne tik neigiamus, bet ir teigiamus emigracijos aspektus (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Teigiamos ir neigiamos emigracijos pasekmės regionui pagal darbo jėgos kategorijas

Darbo jėgos kategorija	Teigiamas aspektas	Neigiamas aspektas
Kvalifikuoti darbuotojai	Protų sugrįžimas su naujų kvalifikacijų ir technologinio know-how įgijimu, naudingos patirties parsivežimas, užsienio kapitalo investicijų į darbui imlias šakas padidėjimas.	Protų nutekėjimas, taupymo sumažėjimas, darbo pasiskirstymo efektyvumo sumažėjimas, sulėtėjusi mokslo ir technologijų pažanga, užimtumo sumažėjimas, dėl neigiamo poveikio sveikatos apsaugos, švietimo (ypač aukštojo) infrastruktūroms, prastėja gyvenimo sąlygos.
Nekvalifikuoti darbuotojai	Nedarbo mažėjimas, grįžimas su nauja darbo patirtimi.	Didėja darbo užmokesčio kaštai veiklos sektoriuje, kuriame yra darbo jėgos trūkumas.
Darbuotojai, turintys šeimą	Socialinių išmokų poreikio mažėjimas.	Santaupų praradimas, vartojimo ir BVP sumažėjimas, gyventojų senėjimo problema.
Darbuotojai, neturintys šeimos	BVP ir vartojamųjų išlaidų didėjimas, pasireiškiantis per piniginius pervedimus.	Išskylančios socialinės problemos, nusikalstamumas, BVP mažėjimas.
Bedarbiai	Mažėja nedarbo lygis ir socialinių išmokų suma, didėja BVP vienam gyventojui.	Mažėja gyventojų skaičius, didėja vyresnio amžiaus gyventojų skaičius šalyje.

Šaltinis: adaptuota autorės pagal J., Kokengauzaitę, G. Tonkūnaitę, (2010). Ekonominės emigracijos priežastys ir poveikis darbo rinkai. *Ekonomikos ir vadybos aktualijos*, 2, p. 56.

Remiantis 3 lentelės duomenimis galima teigti, kad emigracija daro tiek teigiamą, tiek neigiamą poveikį regiono ekonominiam besivystymui. Tačiau būtina atkreipti dėmesį, kad ilgalaikės emigracijos poveikis vis dėlto neigiamai veikia ekonominį regiono augimą, todėl emigracijos srautų mažinimas turi tapti prioritetinių regiono siekiu.

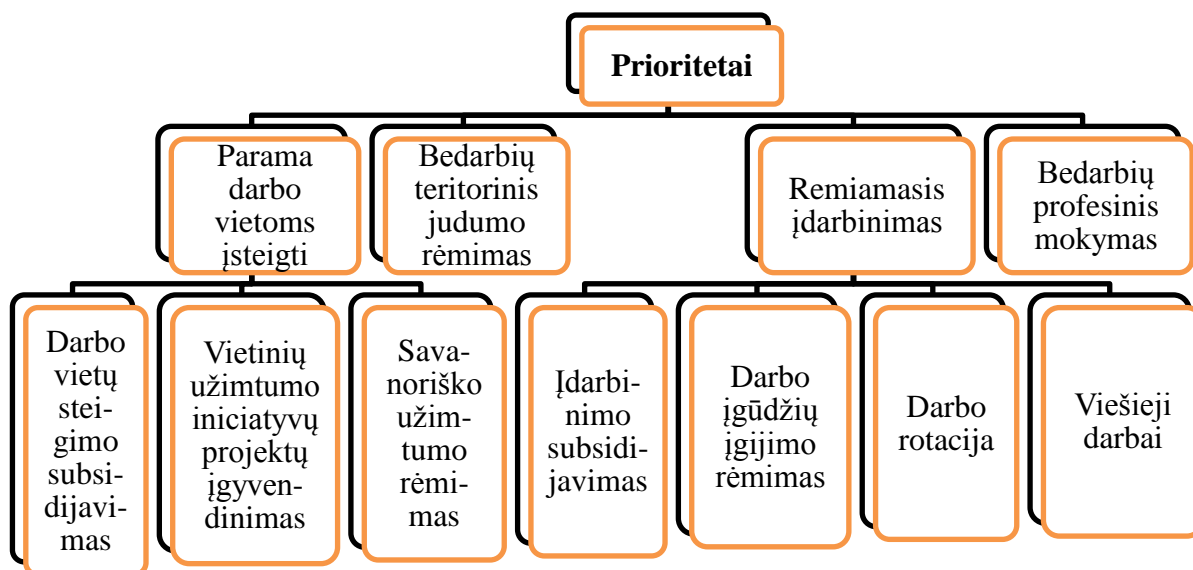
Darbuotojų emigracijos ir netolygaus regionų ekonominio augimo sąsajas išvelgia ir V. Pukelienė, R. Glinskienė ir D. Beržinskienė (2007), teigdamos, jog regionai, galintys pasiūlyti santykinai aukštą darbo užmokesčio lygį, vilioja ekonomiškai aktyvią darbo jėgą iš santykinai žemą darbo užmokesčių siūlančių regionų, dėl to padidinama darbo jėgos pasiūla ir ima mažėti darbo užmokestis. Priešingai, regionuose su žemais darbo užmokesčiais sumažėjusi darbo jėgos pasiūla sudaro sąlygas kilti darbo užmokesčiui. Visoms sąlygoms esant vienodomis, tikimasi, kad darbo užmokesčiai ilgainiui susilygina tarp atskirų regionų. Vienu iš neigiamos darbo jėgos emigracijos poveikio regionui mažinimo sprendimu gali būti laikomas emigracijos į regioną skatinimas.

Taigi galima teigti, kad imigracijos procesų skatinimas – dar vienas būdas įtakoti ekonominį regiono augimą. Imigrantų populiacija regione apima: susijungiančias šeimas; mokslo migrantus; laikinus, sezoninius migrantus; prieglobsčio prašytojus; nelegalius migrantus; aukštos kvalifikacijos migrantus (Valavičienė, 2009, p. 168).

Pasyvių darbo biržos klientų integravimas į darbo rinką galimas tiek per aktyviasias, tiek per pasyviasias priemones:

Pasyvios darbo rinkos priemonės – tai pajamų rėmimo priemonės, tokios kaip bedarbių pašalpos, ankstesnio išėjimo į pensiją išmokos ir pan. (Rudžinskienė, 2008, p. 89). N. Gulbinienė, A. Jankauskienė ir G. Šileikaitė (2011) pabrėžia, jog pasyviomis darbo rinkos priemonėmis reguliuojamas kompensacinis mechanizmas, bedarbystės atveju nustatomos kompensacijų mokėjimo sąlygos, formos, dydis ir garantuojamas draudimas nuo bedarbystės. Pasyviosios darbo rinkos priemonės, anot A. Laužadytės ir G. Samoškaitės (2013), užtikrina tik laikiną asmens pajamų pakeitimą bedarbystės atveju. Tokiomis priemonėmis bandoma sušvelninti neigiamas nedarbo pasekmes, bandoma kovoti su skurdu, išlaikant atitinkamą vartojimo lygį. Prie pagrindinio pasyviųjų darbo rinkos priemonių įgyvendinimo tikslo galima priskirti laikinos finansinės paramos skirimą bedarbiui. Šiuo atžvilgiu bedarbystės pašalpos veikia kaip ekonomikos stabilizatorius, nes garantuojant bent minimalias išgyvenimui reikalingas pajamas yra palaikoma netekusių darbo asmenų perkamoji galia ir užkertamas kelias visuminės paklausos mažėjimui. Tuo tarpu J. Moskvinos ir L. Okuniavičiūtės Neverauskienės (2011) teigimu, nors nedarbo draudimo išmoka nurodoma kaip pagrindinė pasyvi darbo rinkos politikos priemonė, tačiau neretai, be nedarbo draudimo išmokų, kalbama ir apie kitas išmokų bedarbiams formas, kurios galia akumuliuoti su kitomis socialinės apsaugos išmokomis.

Aktyvių darbo rinkos priemonių taikymas leidžia įsidarbinti asmenims, kurie tapo bedarbiais ir kurių laiką neranda naujo darbo, arba norėtų pradėti savo verslą, arba pakeisti darbo specifiką ir pan. Prie aktyvių darbo rinkos priemonių priskirtinas: profesinis mokymas; užimtumo rėmimas; darbo rotacija ir darbo pasidalijimas; tiesioginis darbo vietų kūrimas; darbo vietų subsidijavimas; darbuotojų mobilumo užtikrinimas; pradedančiųjų savo verslą rėmimas (Okunevičiūtė Neverauskienė, Moskvin, 2010, p. 103). Kaip pastebi R. Brazienė ir I. Mikutavičienė (2013), naudojant aktyvias darbo rinkos politikos priemones siekiama gerinti darbuotojų ir įmonių gebėjimus prisitaikyti prie besikeičiančių sąlygų bei mažinti struktūrinį nedarbą daugiau investuojant į žmones. 2004 m. Europos Komisija patvirtino, kad regionų ekonominis augimas ypač svarbus, palyginti su socialiniu ir aplinkosauginiu aspektais, todėl darbo rinkos ir užimtumo problemų (visiško užimtumo, darbo kokybės ir našumo) sprendimas, anot J. Guščinskienės ir J. Čiburienės (2009), yra viena pagrindinių priemonių, įgalinančių suaktyvinti regionų ekonominį augimą. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog didelę įtaką netolygiam regionų ekonominiam augimui turi aktyvios darbo rinkos priemonės ir jų taikymas įgyvendinant darbo rinkos politiką. Pagrindiniai 2014 m. Lietuvos darbo rinkos politikos prioritetai pateikti paveiksle (žr. 4 pav.).

4 pav. Prioritetai, kuriais darbo rinka veikia regionų netolygumą

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateiktą informaciją (2014).

Kadangi A. Aleksnadravičiaus ir A. Raupelienės (2012) teigimu ES institucijos formuoja užimtumo politikos prioritetus ir gaires, o valstybės narės pačios nustato priemones, kuriomis siekiama iš anksto nustatytų tikslų, remiantis 4 paveikslu galima teigti, kad šiuo metu visi

pagrindiniai Lietuvos darbo rinkos prioritetai tiesiogiai arba netiesiogiai įtakoja regionų ekonominį augimą.

Turimų darbo jėgos išteklių persikirstymas. D. Raškinio (2008) teigimu, tam tikrų darbo jėgos rezervų būtų galima ieškoti persikirstant darbo jėgos išteklius, t. y. skatinant darbo jėgos judėjimą iš žemos pridėtinės vertės (pvz., žemės ūkio) į aukštos pridėtinės vertės sektorius. Regionų ekonominio augimo užtikrinimui, anot I. Vetlovo ir E. Virbicko (2006), nedarbo lygio skirtumams šalies regionuose ir įtampai darbo rinkoje nemažos įtakos turi darbo jėgos lankstumas. Kai darbo jėga yra geografiškai judri, t. y. ji gali persikelti į tas šalies vietas, kuriose mokamas didesnis darbo užmokestis arba yra daugiau laisvų darbo vietų, mažėja regioniniai darbo užmokesčio ir nedarbo lygio skirtumai bei įtampa darbo rinkoje. Funkciškai lanksti, t. y. kvalifikuota arba pasiryžusi kelti (keisti) kvalifikaciją, darbo jėga greičiau prisitaiko prie kintančių darbdavių reikalavimų, pagerina savo galimybes darbo rinkoje, prisideda mažinant nedarbą regione, kuriant šalies ekonominį potencialą. Darbo jėgos geografinis judrumas ir funkcinis lankstumas yra dvi ypatybės, apibūdinančios darbo rinkos ir netolygaus ekonominio augimo ryšį. Tuo tarpu V. Atkočiūnienė (2014) įsitikinusi, kad darbo jėgą reikėtų išlaikyti tame regione, kur jos yra. Tačiau tai reikia daryti per darbo vietų plėtojimą. Darbo vietų plėtojimas, anot autorės, yra atviras procesas, kurį veikia daugelis veiksnių. Remiantis mokslinės literatūros analize galima teigti, kad veiksnių, kurie ateityje skatins regionų ekonominį augimą, vertinimas rodo, jog vis daugiau dėmesio reikia skirti darbo rinkos rodiklių analizei ir ypač darbo jėgos kvalifikacijai.

Tuo tarpu A. Simanavičienė ir L. Užkurytė (2009) teigia, kad egzistuoja abipusis ryšys tarp darbo rinkos ir netolygaus regiono ekonominio augimo, t.y. ne tik darbo rinka sąlygoja netolygaus regionų ekonominio augimo vystymąsi, bet ir regiono netolygumas įtakoja tam tikrus specifinius pokyčius darbo rinkoje. Galima daryti išvadą, kad norint pasiekti spartaus regionų ekonominio augimo, būtina aiškiai koordinuoti darbo rinkos politiką. Taigi, derinant aktyvaus darbo rinkos priemonių tobulinimą su geresne verslo aplinka, galima pasiekti geriausių rezultatų abiejose srityse ir taip mažinti regionų netolygumą.

Apibendrinant galima teigti, kad egzistuoja neginčytinas abipusis ryšys tarp darbo rinkos ir ekonominio regiono netolygumo, todėl darbo rinkos tyrimo svarba netolygaus regionų ekonominio augimo požiūriu yra neabejotina. Mokslinės literatūros analizė leido išgryninti darbo rinkos struktūrą ir jos elementus, kurie sąveikauja tarpusavyje. Kai kurie autoriai (Raškinis, 2008; Stulgienė, Daunorienė, 2009 ir kt.) teigia, jog didžiausią įtaką regiono ekonominiam augimui turi darbo rinkos dalyviai, tuo tarpu kitų autorių (Vetlovas, Virbickas, 2006; Pukelienė, Glinskienė, Beržinskienė, 2007 ir kt.) nuomone, nuo regiono ekonominės situacijos priklauso, kokia bus situacija darbo rinkoje šiame regione.

1.3. Regionų netolygumo vertinimas ir svarba šaliai

Regionų netolygaus augimo skirtumai, kaip moklinsis objektas, yra gana problematiškas, o jų „vertinimas yra sudėtingas procesas“ (Bruneckienė, 2013, p. 9). Galima teigti, kad regionų netolygumo vertinimo svarba nuolatinių pokyčių kontekste iškyla kaip išsamesnis, skaidresnis, kompleksinis bei integruotas sprendimų priėmimas regionų ekonominio augimo skatinimo kontekste. A. Valiskas (2011) pastebi, jog regionų netolygumo vertinimo metu svarbiausi turi būti laikomi teritorijų socialinio išsivystymo netolygumai bei teritorinės sanglaudos trūkumai. Tai, anot autoriaus, lėmė Lietuvoje naudojamą netolygių regionų sampratą, jos išskyrimo kriterijus. Šiame kontekste regionų netolygumo vertinimas vyksta remiantis dviem esminiais kriterijais:

1. Vidutiniu metiniu registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykiu.
2. Vidutiniu metiniu socialinės pašalpos gavėjų ir gyventojų santykiu (Valiskas, 2011, p. 103).

Tuo tarpu Ž. Gedminaitės-Raudonės (2014) teigimu, svarbiausia yra tai, kad regionų netolygumo vertinimo procesas turi vykti kompleksiškai: tiek vertinamojo regiono viduje, tiek šalies mastu. Tai atskleis bendrą situaciją ir leis identifikuoti problemas, būdingas tik tam tikriems regionams. Autorė, vertinant regionus, siūlo taikyti specialią schemą:

1. Ekonominių rodiklių rezultatų vertinimas.
2. Sukuriamos pridėtinės vertės ir naujų darbo vietų vertės vertinimas.
3. Regionų ekonominis vertinimas (Gedminaitė-Raudonė, 2014, p. 70).

Regionų netolygumo vertinimas suponuoja situacijos korekcijas, kurios, dažniausiai, remiasi identifikuotų „netolygumų išlyginimo“ paradigma, pagal kurią plėtojantis regionams turi būti „plėtojama vidinė ekonominė, socialinė ir erdvinė sanglauda“ (Žitkus, Mickevičienė, 2013, p. 431). Ši paradigma, anot autorių, yra įtvirtinta ir LR Regioninės plėtros įstatyme (II skyrius, 3 straipsnis, 1 punktą ir IV skyrius, 7 straipsnis, 2 punktą), LR Vyriausybės 2005 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. 575 patvirtintoje „Lietuvos regioninės politikos iki 2013 m. strategijoje“ (7, 8 ir 9 punktai), LR Vyriausybės 2011 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. 62 patvirtintoje „Regionų socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimo 2011–2013 m. programoje“. Lietuvos Respublikos Vyriausybės „2014–2020 m. Nacionalinėje pažangos programoje“ yra išskirtas prioritetas „Regioninė plėtra“, jungiantis du tikslus: „užtikrinti tolygią ir tvarią regionų plėtrą ir didinti teritorinę sanglaudą (mažinti išsivystymo skirtumus) regionuose“.

Regionų netolygumo vertinimo svarbą ir reikšmę šaliai bei jos sektoriams savo darbuose pažymi daugelis autorių (Misiūnas, Svetikas, 2003; Brenkevičiūtė, 2010; Butkus, Matuzevičiūtė, 2011; Laužadytė, 2014 ir kt.). Visi mokslininkai sutaria, jog regioninius netolygumus būtina laiku identifikuoti ir efektyviai mažinti, nes: regionai, kuriuose yra didesnė nelygybė, pasiekia žemesnį

ekonominio augimo lygį; augantis netolygumas reiškia tiek absoliutų, tiek santykinį nepriteklių; netolygus augimas sukelia socialinę ir ekonominę įtampą regione.

1.3.1. Regionų netolygumo vertinimo metodai

Šiame poskyryje bus aptariami regionų netolygumo vertinimo metodai, identifikuojant jų išskirtinumus. A. Žalevičienė (2012) įsitikinusi, jog regionų netolygumo vertinimas, kaip mokslinis objektas, yra gana mažai tyrinėtas ir labai sudėtingas vertinti. Autorė įvardina kelis regionų netolygumo vertinimo bruožus: pagal paslaugų apimtį ir įsidarbinimo galimybes; pagal technologijų plėtrą; pagal pajamas; pagal geografines ir fiziografines savybes; pagal istorijos ir kultūros patirtį; pagal nepakankamą regiono plėtros procesų koordinavimą; pagal politinius ir institucinius veiksmus (Žalevičienė, 2012, p. 48).

Mokslinės literatūros analizė leidžia teigti, kad egzistuoja keletas regionų netolygumo vertinimo metodų (žr. 5 pav.).

5 pav. Regionų netolygumo vertinimo metodai

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 1.3.1. skyrelyje išanalizuota literatūra.

Pavyzdžiui, A. Misiūnas ir Ž. Svetikas (2003) regionų netolygumą siūlo vertinti dviem metodais:

- 1) *Min/Maks metodu*. Šio metodo esmė yra ta, kad juo apskaičiuoto indekso pagalba galima kiekvieno regiono situaciją palyginti su blogiausią bei geriausią situaciją turinčiais regionais. Metodo privalumas – jo pagalba apskaičiuotos indeksų reikšmės gerai atspindi teritorinių vienetų diferenciaciją, trūkumas – apskaičiuojant apibendrintą kiekvieno regiono

rodiklį, rezultatas gali būti iškreiptas dėl to, kad vienoje srityje labai pažengęs regionas gali akivaizdžiai atsilikti kitose srityse, tačiau turėti labai gerą apibendrintą rodiklį. A. Baleženčio ir T. Baleženčio (2010) teigimu, vertinant regionų netolygumą atskaitos taško požiūris remiasi santykių sistema. Pagal normalizuotų rodiklių reikšmes randamas maksimalus tikslinis atskaitos taškas, kai siektina rodiklio reikšmė yra maksimali. Kiekviena šio vektoriaus koordinatė reiškia maksimalią atitinkamo kriterijaus reikšmę. Tuomet perskaičiuojamas kiekvienas atsakų matricos elementas, o galutinis rangas regionams suteikiamas remiantis Min/Max metodu.

- 2) *Vidurkio metodu.* Apskaičiavus regiono netolygumo indeksą šiuo metodu, galima daryti išvadą apie tai, kokią vietą užima tam tikras regionas pagal tam tikrą rodiklį arba jų grupę lyginant su visų regionų vidurkiu (jeigu regionai yra panašūs plotu, gyventojų skaičiumi) arba su situacija visos šalies mastu (Misiūnas, Svetikas, 2003). Galima daryti išvadą, jog santykiniai rodikliai pagelbsti šiai problemai spręsti.

Savo ruožtu M. Butkus ir K. Matuzevičiūtė (2011) teigia, jog regionų netolygumui vertinti dažniausiai naudojami du metodai: analizėje, grindžiamoje β -konvergencija, nustatoma, ar atsiliekančių regionų ekonomikos augimo tempas yra spartesnis, negu pirmaujančių. Šis metodas neleidžia įvertinti, kokie yra faktiniai regionų ekonomikos skirtumai. σ -konvergencijos tikslas – identifikuoti esamus regionų netolygumus ir įvertinti, ar, laikui bėgant, šie skirtumai mažėja. Regionų skirtumai, anot autorių, gali būti išmatuoti panaudojant klasikinius pajamų pasiskirstymo nelygybės vertinimo metodus. Be šių metodų mokslininkai pažymi ir kitus netolygumo vertinimo metodus:

- ✓ *Lorenco kreivė.* Ji buvo sukurta M. Lorenz (1905) kaip grafinis pajamų pasiskirstymo nelygybės matavimo metodas. Lorenco kreivė yra grafikas sudaromas horizontalioje ašyje atidedant sukauptos vieno kintamojo procentinės reikšmės, o vertikaliajoje – sukaupti kito kintamojo procentai.
- ✓ Be grafinės interpretacijos netolygiam regionų vystymuisi galima panaudoti ir nemažai *koncentracijos* arba *sklaidos* statistikų. Pastebėtina, jog statistikos turi būti nepriklausomos nuo rodiklio matavimo skalės pasikeitimo, klaidos statistika turi būti nepriklausoma nuo proporcingo rodiklio, sklaidos statistika turi tenkinti A. Pigou (1912) – H. Dalton (1920) perkėlimo principą, sklaidos statistika būtų nepriklausoma nuo bet kokių individualių regiono charakteristikų, išskyrus tą, pagal kurią stengiamasi įvertinti netolygumą, bendras regionų netolygumas turi priklausyti ir nuo atskirų regionų ribose egzistuojančio netolygumo (Butkus, Matuzevičiūtė, 2011).

Pastaraisiais dešimtmečiais, anot J. Bruneckienės ir R. Krušinsko (2011), daugelyje ES regionų netolygumų vertinimo darbuose buvo analizuojama regionų konvergencija. Šių tyrimų pagrindą

sudaro neoklasikinė augimo teorija, teigianti, kad regionai, turintys vienodą technologinio progreso tempą, konverguos link subalansuoto pajamų vienam gyventojui augimo modelio. Jei kelių regionų gamybos technologijos, taupymo lygis ir gyventojų skaičiaus augimo tempai yra vienodi, šie regionai konverguos link tokio paties pajamų vienam gyventojui lygio. Mokslinės literatūros analizė leidžia daryti išvadą, jog vertinant dviejų regionų duomenis per paskutinius 7 metus, tikslingiausia būtų pasirinkti vidurkio metodą.

Apibendrinant regionų netolygumo vertinimo metodų analizę galima teigti, kad nėra vienintelio, visuotinai priimto regionų netolygumo vertinimo metodo. Įvairūs autoriai siūlo naudoti skirtingus metodus, priklausomai nuo vertinimo apimties, tikslų bei laiko.

1.3.2. Pagrindiniai regionų netolygumo vertinimo rodikliai

Dabartiniu metu Lietuvoje naudojama savivaldybių tipologija, kuria remiasi regioninės politikos sprendimai, dalija Lietuvos savivaldybes į dvi grupes: problemines ir neproblemines. Šiuo metu taikomi probleminių teritorijų išskyrimo kriterijai patvirtinti LR Vyriausybės nutarimu 2006 m. sausio 31 d. Nr. 96. Jie yra tokie:

- ✓ vidutinis metinis registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis 60 procentų ir daugiau didesnis už šalies vidurkį;
- ✓ vidutinis metinis socialinės pašalpos gavėjų ir gyventojų santykis 60 procentų ir daugiau didesnis už šalies vidurkį;
- ✓ materialinės investicijos tenkančios 1 gyventojui 60 procentų ir daugiau mažesnės už šalies vidurkį (Melnikienė, Vidickienė, Gedminaitė-Raudonė, Ribašauskienė, 2011, p. 128).

Analizuojant regionų netolygumo vertinimo rodiklius labai svarbus yra aiškus regioninės politikos formavimas ir jos įgyvendinimo regioninės politikos priemonėmis, t.y. teisinės bazės kūrimas; planų, programų projektų rengimas; finansinių šaltinių užtikrinimas; valdymo ir kitų sričių institucijų darbo koordinavimas, nustatymas (Atkočiūnienė, Gineitienė, Žiogelytė, 2010).

Regionų netolygumo vertinimas gali būti laikomas sudėtingu reiškiniu, todėl jo vertinimo rodikliai, anot R. Ginevičiaus (2007), atspindi hierarchinę struktūrą. Dalis rodiklių priklauso gan skirtingiems vertinimą nusakantiems aspektams. Autoriaus teigimu, šalies regionų netolygumą atspindinčius aspektus galima sąlyginai suskirstyti į dvi dideles grupes:

1. Ekonominės plėtros rodikliai.
2. Socialinės plėtros rodikliai (Ginevičiaus, 2007, p. 69).

Mokslininko nuomone, šių dviejų grupių rodiklių užtektų atskleisti regiono netolygumą. Pirmieji tarpusavyje bus susiję tiesiogiai, tą patį galima pasakyti ir apie socialinės plėtros rodiklius.

Tuo tarpu pirmosios ir antrosios grupės rodikliai tarpusavyje bus susiję jau netolygiai, per tiesiogiai susijusius ekonominės ir socialinės plėtros rodiklius agreguojančius dydžius.

Savo ruožtu J. Bruneckienė ir R. Krušinskas (2011) atkreipia dėmesį į tai, jog vis dažniau šalies mokslininkai, vertindami regionų netolygumą, sukuria savo ar pasinaudoja kitų autorių sukurta vertinimo metodologija. Vertinimo metu naudojami įvairūs koeficientai ar indeksai, t.y. skirtingi vertinimo rodikliai. Mokslinės literatūros analizė prie pagrindinių regionų netolygumo vertinimo rodiklių leidžia priskirti:

- ✓ BVP;
- ✓ nedarbą;
- ✓ užimtumą;
- ✓ investicijas;
- ✓ verslo plėtrą;
- ✓ socialinę ir demografinę situaciją.

BVP (bendras vidaus produktas) atspindi regionų socialinę, ekonominę padėtį ir parodo regiono išsivystymo lygį. Kaip pastebi A. Kilijonienė ir J. Bruneckienė (2011), BVP vienam gyventojui iš esmės apibūdina regiono ekonominį efektyvumą, nes parodo, kiek efektyviai to regiono visuomenės narys panaudoja ekonominės sistemos išteklius šios sistemos produktui sukurti.

Nedarbas regione apibrėžiamas kaip „nedirbančių asmenų, kurie galėtų ir norėtų dirbti, t. y. bedarbių, santykis su visa darbo jėga“ (Laužadytė, 2014, p. 48). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, anot A. Pociaus (2005), regionuose, kur darbo vietų ir bedarbių skaičiaus santykis aukštesnis, yra geresnės potencialios galimybės spręsti nedarbo problemą. D. Laskienės (2009) teigimu, egzistuoja neigiamas tarpusavio ryšys tarp nedarbo lygio regione ir realaus BVP didėjimo tempų. Galima daryti išvadą, jog didėjant nedarbui, mažėja BVP didėjimo tempai, kas, savo ruožtu, lėtina regiono ekonominį augimą. Būtina atkreipti dėmesį, kad pats regionas kartais priklauso nuo pelningų įmonių ir jų aktyvumo šiame regione. Pavyzdžiui, kai kurios įmonės gali dirbtinai kurti nedarbą regione per darbo rinkos šešėlį:

- ✓ neįteisintas darbo sutartimi ar kita forma, pvz., verslo liudijimu, t.y. nelegalus darbas;
- ✓ visas arba dalis atlygio mokama nelegaliai, t.y. „vokeliai“ (Lietuvos šešėlinė ekonomika, 2013, p. 10).

Pastebėtina, jog vienas iš svarbių faktorių, nulemiančių žmonių sprendimą dirbti nelegaliai arba gauti dalį atlyginimo „vokelyje“, yra žmogaus pajamų dydis. Esant mažam pajamų lygiui žmonės yra labiau linkę pasididinti savo pajamas rinkdamiesi nelegalų darbą arba darbo užmokestį. Dėl šios priežasties mokesčių našta darbo jėgai tuose regionuose, kuriuose darbo našumas ir darbo užmokestis yra mažesnis, turi didesnę poveikį šešėliui darbo rinkoje nei tuose regionuose, kur žmonių pajamos yra santykinai didesnės.

Užimtumas – „vienas svarbiausių šalies socialinės-ekonominės raidos rodiklių“ (Ratkevičienė, 2005, p. 39). Tuo tarpu S. Jakštienė (2013) pastebi, kad užimtumo lygio didinimas yra veiksmingiausia ekonominio augimo ir socialinės įtraukties į ekonomiką skatinimo priemonė. Galima teigti, jog vertinant regiono ekonominį augimą, gyventojų užimtumas aiškiai atspindi regiono padėtį netolygumo kontekste.

Investicijos skatina regiono ekonominį augimą, daro didelį teigiamą netiesioginį poveikį regiono ekonomikai. A. Miškinio ir E. Lukašiavičiūtės (2009) teigimu, egzistuojantį ekonomikos atotrūkį nuo pažangių regionų galima sumažinti tik didesnėmis investicijomis. Taigi, investicijos gali būti „besąlygiškai laikomos teigiamu reiškiniu ir kryptingai naudojamos regiono ekonominiam augimui pasiekti“ (Brenkevičiūtė, 2010, p. 11).

Verslo plėtra. Integracijos procesai, anot M. Kučinskienės ir A. Marčinsko (2012), kuria verslo aplinką, kuri radikaliai skiriasi nuo ankstesnės: suteikia naujų iššūkių ir lemia abipusius kompromisus. Regionai ir jų verslo subjektų strateginiai sprendimai, nulemti globalios aplinkos iššūkių, turi būti priimami atsižvelgiant į tai, kaip geriausia pasinaudoti globalizacijos procesų teikiamomis verslui palankiomis galimybėmis. Galima daryti išvadą, jog nuo regiono pajėgumų skatinti verslo plėtrą priklauso šio regiono ekonominio augimo tempai.

Socialinė ir demografinė situacija. A. Valackienės ir A. Krašenkienės (2008) teigimu, demografinis regiono raidos aspektas yra pakankamai specifiškas ir tai apsprendžiama stipriai demografinių veiksnių sąryšiu su ekonomine, socialine, kultūrine regiono būkle.

Tačiau būtina atkreipti dėmesį, jog regionų ekonominį augimą sąlygoja daugybė „tarpusavyje daugiau ar mažiau susijusių veiksnių ir sąlygų“ (Dapkus, Railienė, 2006, p. 57). Todėl objektyviai nustatyti jų tarpusavio priklausomumą ir reikšmę galutiniams ekonominiams regiono rezultatams, anot autorių, labai sudėtinga.

Apibendrinant regionų netolygumo vertinimo svarbos ir reikšmės šaliai teorinę analizę galima teigti, jog regionų ekonominis augimas priklauso nuo įvairių veiksnių ir gali būti įvertintas remiantis tam tikrais kriterijais. Mokslinės literatūros analizė leido išskirti pagrindinius regionų netolygumo vertinimo metodus bei rodiklius. Jų pagalba gali būti identifikuoti regionų netolygumai, nustatytos netolygaus augimo priežastys, kas, savo ruožtu, leis laiku koreguoti probleminę sritį. Regionų netolygumo vertinimas leidžia nuolat stebėti probleminių regionų kitimą ir suponuoja teigiamų pokyčių atsiradimą būtent toje srityje, kur buvo identifikuotos didžiausios problemos.

2. METODINĖ DALIS

Teorinėje magistro baigiamojo darbo dalyje atlikta mokslinių šaltinių analizė padėjo išgryninti darbo rinkos ir kitų veiksnių reikšmę netolygaus regionų ekonominio augimo požiūriu. Šioje baigiamojo darbo dalyje pagrindinis dėmesys yra skiriamas Šiaulių ir Panevėžio regionų ekonominio netolygumo vertinimui, akcentuojant darbo rinkos rodiklius. Regionų pasirinkimą lėmė tai, kad vertinami regionai yra panašus tiek savo dydžiu, tiek gyventojų skaičiumi.

2.1. Tyrimų, vertinusių tiriamą problemą, analizė

Atliktų empirinių tyrimų analizė leido identifikuoti tyrimus, kurie buvo atlikti, vertinant netolygų regionų ekonominį augimą, akcentuojant darbo rinkos rodiklius (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Lietuvos regionų ekonominio netolygumo vertinimo, darbo rinkos aspektu, tyrimų apibendrinimas

Vertinimo objektas	Vertinimo būdas	Pagrindinės išvados	Autorius (metai)
Lietuvos darbo rinkos lankstumas.	Analizavo darbo jėgos, atlyginimų lankstumą Lietuvoje 1998-2004 m.	Patvirtino tiesioginį ryšį tarp regiono ekonominės situacijos ir darbo jėgos lankstumo.	I. Vetlov, E. Virbickas (2006)
Darbo jėgos migracijos poveikis Lietuvai.	Analizavo Lietuvos migracijos dinamiką 2001-2006 m.	Patvirtino tiesioginį ryšį tarp ekonomiškai išsivysčiusių regionų ir ekonomiškai aktyvios darbo jėgos pritraukimo.	V. Pukelienė, R. Glinskienė, D. Beržinskienė (2007)
Lietuvos darbo rinkos problemos.	Analizavo efektyvesnio turimų žmogiškųjų išteklių panaudojimo galimybes.	Nustatė netiesioginį ryšį tarp darbo jėgos kokybės (išsilavinimo, darbo amžiaus, darbingų žmonių skaičiaus ir pan.) ir ekonominės situacijos šalyje.	D. Raškinis (2008)
Pokyčiai darbo rinkoje ekonominio nuosmukio metu.	Analizavo ekonominių veiksnių poveikį darbo rinkos struktūrai.	Nustatė abipusį ryšį tarp ekonominės situacijos regione ir darbo rinkos.	A. Simanavičienė, L. Užkurytė (2009)
Teigiamos ir neigiamos emigracijos pasekmės regionui pagal darbo jėgos kategorijas.	Analizavo žmonių emigracijos pasekmes.	Patvirtino tiesioginį ryšį tarp darbuotojų emigracijos ir nedarbo lygio, BVP, darbo užmokesčio kaitos.	J. Kokengauzaitė, G. Tonkūnaitė (2010)

Šaltinis: sudaryta autorės.

Remiantis 4 lentelės duomenimis galima teigti, kad šiuose tyrimuose regionų ekonominis netolygumo vertinimas vyko tik remiantis pavieniais darbo rinką atstovaujančiais rodikliais. Galima daryti išvadą, kad dauguma atliktų tyrimų yra gan bendro pobūdžio, jose vertinami tik tam tikri, pavieniai rodikliai. Rekomendacijos, dažniausiai, yra bendro pobūdžio ir sunkiai pritaikomos šiuolaikinėmis ekonominėmis sąlygomis. Vertintų Lietuvos mokslininkų darbų analizė leidžia teigti, kad kompleksiškas (apimant ir darbo rinkos rodiklius) regionų netolygumo vertinimas nėra

atliktas. Dėl šios priežasties šiame skyriuje bus apžvelgti savo turiniu artimiausi tyrimai, kuriuos atliko Lietuvos mokslininkai.

A. Pocius ir L. Okunevičiūtė-Neveauskienė (2005) atliko tyrimą „Ekonominio nuostolio dėl Lietuvos darbo rinkos pokyčių įvertinimas“. Tyrime autoriai analizuoja Lietuvos, kaip Europos regiono, vystymąsi ir jo netolygų augimą sieja su darbo rinkos pokyčiais. Tuo metu šis tyrimas buvo itin aktualus, nes 2004 m. gegužės 1 d. Lietuva tapo pilnaverte ES nare ir tapo vienu iš jos regionu. Tyrimo metu buvo atlikta išsami regiono, t.y. Lietuvos, ekonominio augimo veiksmų analizė. Autoriai nustatė glaudų ryšį tarp šalies ekonominio augimo ir vieno iš darbo rinkos aspektų – darbingo amžiaus jaunimo. Studijoje analizuojama jaunimo padėtis darbo rinkoje, aptariamas ekonominis nuostolis dėl jaunimo padėties darbo rinkoje pokyčių, įvertinimas jaunimo sukuriamas BVP, atskleidžiamas jaunimo migracijos bei jaunimo užimtumo ir darbo našumo poveikis BVP. Remiantis tyrime pateiktais skaičiavimais galima daryti svarbią išvadą, jog jaunimo nedarbas daro stiprų neigiamą poveikį ne tik Lietuvos ekonominiam augimui, bet ir atskiriems šalies regionams. Tyrimas neatskleidžia netolygaus regiono, t.y. Lietuvos, ekonominio augimo ir darbo rinkos sąsajų, o tik įrodo stiprų vieno iš darbo rinkos veiksmų, t.y. jaunimo, poveikį šalies ekonominiam augimui.

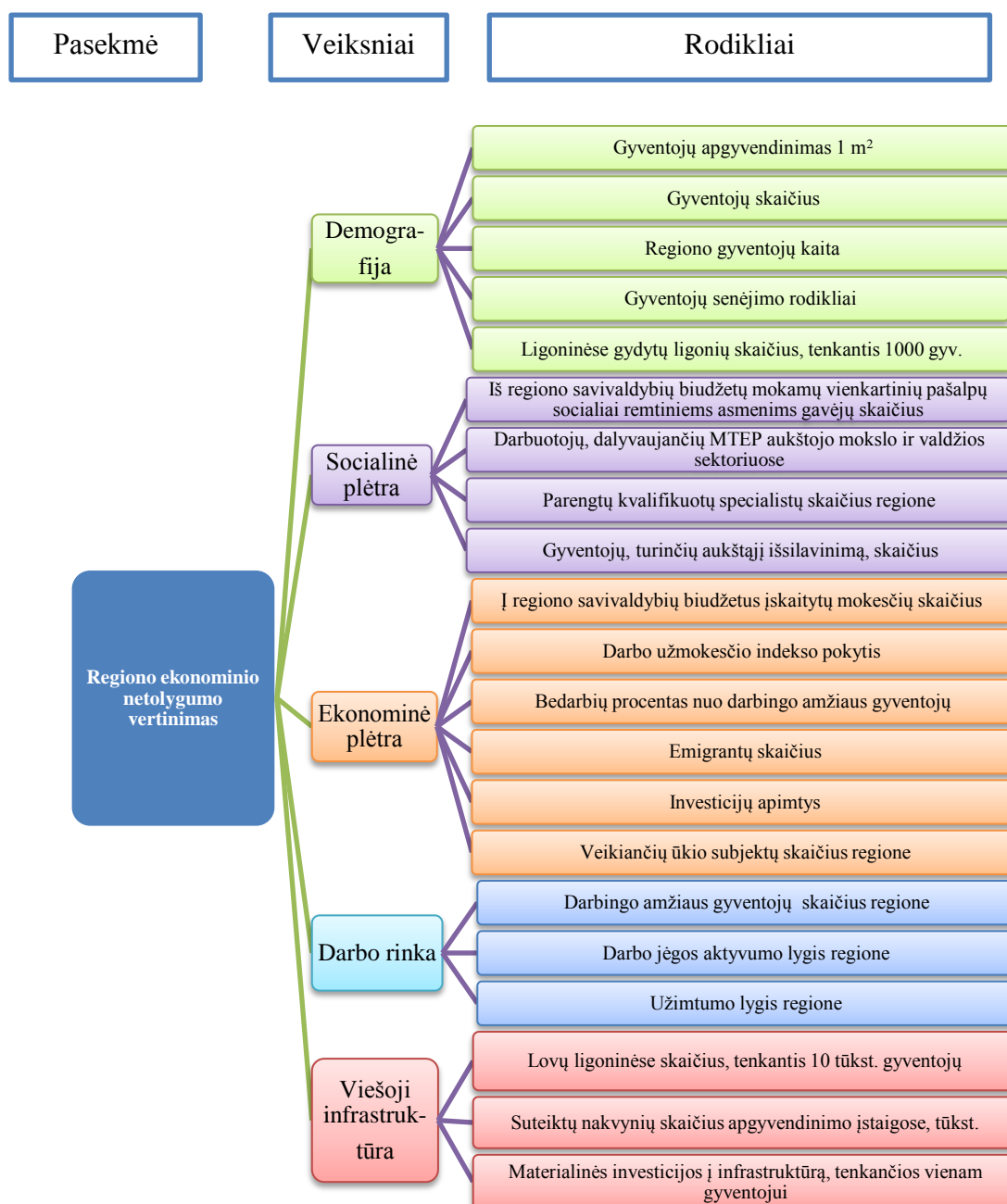
D. Andriušaitienė (2007) atliko tyrimą „Depresinių šalies regionų darbo rinkos analizė“. Tyrimu buvo siekiama įrodyti, kad nedarbas yra patikimas ir operatyvus probleminio regiono ekonominio augimo indikatorius. Tyrime autorė parodo darbo rinkos struktūros ir kitimo tendencijų ypatumus probleminiuose šalies regionuose, išskirdama šiuos komponentus: 1) nedarbą; 2) užimtumą; 3) darbingo amžiaus gyventojus, nedalyvaujančius darbo rinkoje. Tyrimo metu buvo padaryta svarbi išvada, kad depresinių šalies regionų darbo jėgos, kaip ekonominio veiksmo, kokybė neatitinka ūkio poreikių dėl žemos kvalifikacijos bei ilgalaikio nedarbo (registruoto ir neregistruoto) padarinių – socialinių ir psichologinių problemų, lemiančių žemą socialinio aktyvumo bei motyvacijos dalyvauti darbo rinkoje lygį. Remiantis tuo, galima daryti prielaidą, jog egzistuoja stiprus ryšys tarp netolygaus regiono ekonominio augimo bei regiono darbo rinkos ypatumų.

A. Pocius (2014) atlikto tyrimo analizėje atskleidžiama regionų ekonominės raidos netolygumo įtaka nedarbui, kaip darbo rinkos komponentui. Tyrime pateikta kelių šalies regionų situacijos analizė ekonominės krizės metu. Tyrimas atskleidė bedarbių darbinės motyvacijos problemas. Tyrime bandoma analizuoti nedarbo priežastingumą remiantis netolygaus regionų ekonominio augimo problematika.

Apibendrinant galima teigti, jog nors pateiktų tyrimų sąrašas nėra ilgas, skyriuje pateikti būtent tie šalies mokslininkų atlikti tyrimai, kurie atskleidė netolygaus regionų ekonominio augimo ir darbo rinkos sąsajas. Tačiau aptiktuose ir išanalizuotuose tyrimuose regionų ekonominio netolygumo vertinimas nesiremia darbo rinka, kaip komponentų visuma.

2.2. Regionų ekonominio netolygumo vertinimo modelis

Pagrindinis regionų ekonominio netolygumo vertinimo, akcentuojant darbo rinkos rodiklius, siekis yra ištirti, koku mastu kontekstas prisideda prie regiono ekonominio netolygumo, todėl šiame skyriuje bus sukonstruotas regionų ekonominio netolygumo vertinimo modelis remiantis teorinėse baigiamojo darbo dalyse išskirtais pagrindiniais regionų ekonominio augimo veiksniais ir jų sąsaja su pagrindiniais regionų netolygumo vertinimo rodikliais (žr. 6 pav.).

6 pav. Regionų ekonominio netolygumo vertinimo modelis

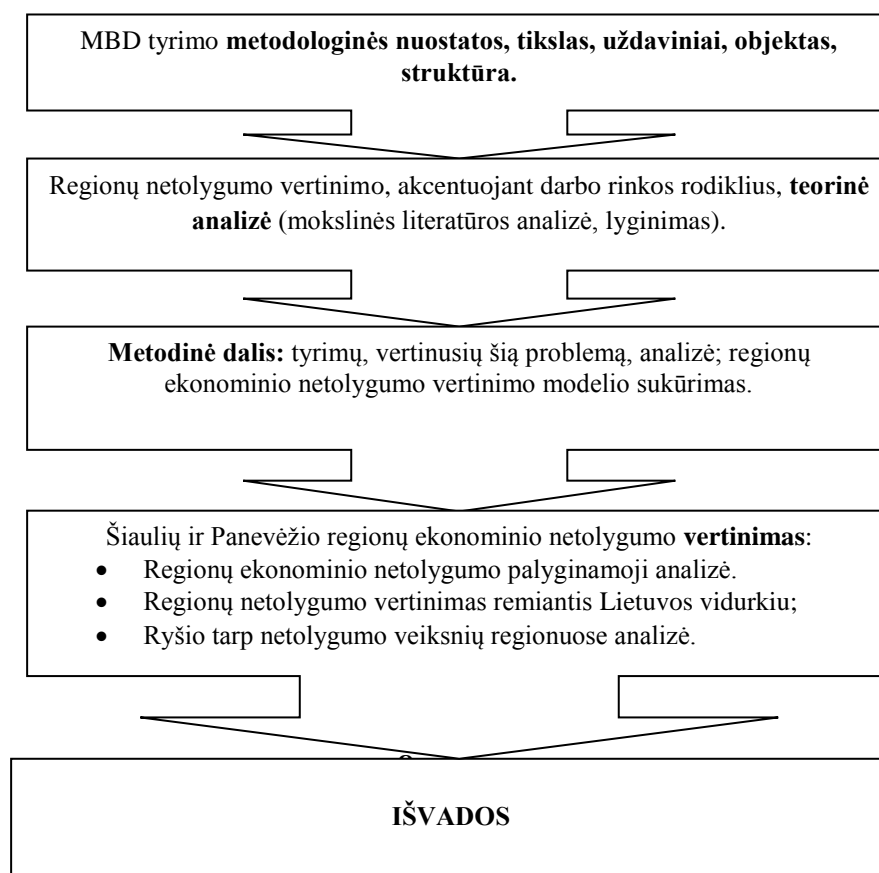
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 1 skyriuje pateiktą mokslininkų darbuose naudojamų rodiklių analize.

Pateiktas 6 paveiksle modelis atvaizduoja, jog regionų ekonominio netolygumo vertinimas apima penkis jį lemiančius veiksniai: demografiją, socialinę plėtrą, ekonominę plėtrą, darbo rinką bei viešą infrastruktūrą. Atkreiptinas dėmesys, kad išvardinti veiksniai tarpusavyje taip pat priklauso (ką įrodo 2.1. skyriuje apžvelgti tyrimai). Regionų ekonominio netolygumo vertinimo modelyje pateikti rodikliai, kurių išraiškos, t.y. santykiniai dydžiai arba procentas nuo bendro skaičiaus, gali būti pasirenkami pagal tyrimo pobūdį ir jų tikslumą.

Apibendrinant galima teigti, kad mokslinės literatūros analizės dėka pavyko sudaryti regionų ekonominio netolygumo vertinimo modelį, kurio pagalba atliktas magistro baigiamojo darbo tyrimas. Modelyje akcentuojama darbo rinka ir jos rodikliai.

2.3. Tyrimo eiga

Mokslinės literatūros analizė leidžia teigti, jog šalies darbo rinka atlieka svarbų vaidmenį lemiant Lietuvos regionų ekonominį netolygumą. Todėl siekiant pagrindinio magistro baigiamojo darbo *tikslo* – atlikti regionų ekonominio netolygumo vertinimą, akcentuojant darbo rinkos rodiklius Šiaulių ir Panevėžio regionų pavyzdžiu, buvo sukurta vertinimo metodika ir parengta tyrimo eiga (žr. 7 pav.).

7 pav. Magistro baigiamojo darbo tyrimo eiga

Šaltinis: sudaryta autorės.

Remiantis 7 paveikslu galima teigti, kad magistro baigiamojo darbo tyrimas organizuotas etapais:

1 etape iškeltos metodologinės nuostatos, suformuluotas tyrimo tikslas, surašyti uždaviniai, kurie padės pasiekti iškeltą tikslą, pasirinktas tyrimo objektas bei sumodeliuota tyrimo struktūra.

2 etape vyko mokslinės literatūros, nagrinėjančios ekonominio netolygumo vertinimą, akcentuojant darbo rinkos rodiklius, analizė.

3 etape apibendrinti tyrimai, vertinę regionų netolygumą, remiantis įvairiais rodikliais. Taip pat išnagrinėti šių tyrimų metodai bei rezultatai. Šiame etape taip pat sukonstruotas regionų ekonominio netolygumo vertinimo modelis, kurio pagalba buvo organizuotas tyrimas.

4 etape atliktas Šiaulių ir Panevėžio regionų ekonominio netolygumo vertinimas: įgyvendinta regionų ekonominio netolygumo palyginamoji analizė, atliktas regionų netolygumo vertinimas remiantis Lietuvos vidurkiu bei nustatytas ryšys tarp netolygumo veiksnių regionuose. Vertinimas remiantis Lietuvos vidurkiu pasirinktas remiantis šalies mokslininkų (Melnikienė, Vidickienė, Gedminaitė-Raudonė, Ribašauskienė, 2011) taikytais vertinimo metodais. Pasirinktas vertinimo laikotarpis – nuo 2008 m. iki 2014 m. Iki 2008 m. ekonominės krizės vyko pastebimas stabilus ekonominis augimas beveik visuose sektoriuose, kas suponavo teigiamą situaciją darbo rinkoje: nedarbo lygis 2008 m. buvo pats žemiausias per pastarąjį dešimtmetį ir siekė 3,8 proc. (žr. 8 pav.).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ŠALYJE	3,8	6,3	14,6	16,5	12,9	12,3	11,5
Alytaus apsk.	5,4	8,6	17,4	20	16,4	16,3	16,3
Kauno apsk.	3,2	5,2	13,2	14,9	12	11,3	10,3
Klaipėdos a..	3,7	5,7	13,8	16,4	11,8	11,1	10
Marijampolė.	3,3	5,8	12,9	15,8	13,1	13,3	13,4
Panevėžio a.	4,8	8,2	17,2	18,9	14,9	13,9	13,2
Šiaulių apsk.	3,9	7	14,8	16,4	12,9	13	12,1
Tauragės a.	5,3	7,4	15,1	18,3	15	15,1	14,8
Telšių apskr.	4,7	7,5	18,3	19,8	16	14,9	13,8
Utenos apsk.	4,6	7,2	16	19,1	16,8	16,3	15,3
Vilniaus apsk.	3,2	5,6	14,1	15,1	11,3	10,5	9,5

8 pav. Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų Lietuvoje ir šalies apskrityse 2008-2014 m.

Šaltinis: Lietuvos darbo birža, 2015.

Remiantis 8 paveikslo duomenimis galima teigti, kad situacija kardinaliai pasikeitė po pasaulinės ekonominės krizės, t.y. po 2008 m., todėl regionų ekonominis vertinimas iki 2008 m. yra mažiau tikslingas siekiant atskleisti minėtą aspektą. Šio etapo įgyvendinimo metu atliktas Šiaulių ir Panevėžio regionų ekonominio netolygumo vertinimas remiantis parengtu regionų ekonominio netolygumo vertinimo modeliu (žr. 6 pav.). Pasirinktas penkių metų, t.y. nuo 2008 m. iki 2014 m.

rodiklių dinamikos vertinimas, jos palyginimas. Regionų netolygumo lygio nustatymas remiantis šalies vidurkiu. Ryšio nustatymui tarp netolygumo veiksnių regionuose pasiremta koreliacine analize. Vertinimui pasirinkti šie rodikliai: D1 - gyventojų apgyvendinimas 1 m²; D2 - gyventojų skaičius; D3 - regiono gyventojų kaita; D4 - gyventojų senėjimo rodikliai; D5 - ligoninėse gydytų ligonių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų; S1 - iš regiono savivaldybių biudžetų mokamų vienkartinį pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų skaičius; S2 - darbuotojų, dalyvaujančių MTEP aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose; S3 - parengtų kvalifikuotų specialistų skaičius regione; S4 - gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičius; E1 - į regiono savivaldybių biudžetus įskaitytų mokesčių skaičius; E2 - darbo užmokesčio indekso pokytis; E3 - bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų; E4 - emigrantų skaičius; E5 - investicijų apimtys; E6 - veikiančių ūkio subjektų skaičius regione; DR1 - darbingo amžiaus gyventojų skaičius regione; DR2 - darbo jėgos aktyvumo lygis regione; DR3 - užimtumo lygis regione; V1 - lovų ligoninėse skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų; V2 - suteiktų nakvynių skaičius apgyvendinimo įstaigose, tūkst.; V3 - materialinės investicijos į infrastruktūrą, tenkančios vienam gyventojui.

Ketvirtame etape atlikta Šiaulių regiono bei atskirai Panevėžio regiono ekonominio netolygumo veiksnių ir juos atstovaujančių rodiklių pokyčių koreliacinė analizė. Tyrimui pasirenkami modelyje įtrauktų rodiklių pokyčiai, kurie yra tikslingi siekiant tirti ryšius tarp teorijoje išskirtų skirtingas sritis atstovaujančių veiksnių. Siekiant nustatyti darbo rinkos veiksnio ryšio stiprumą su kitais regiono netolygumo veiksniais, ketvirtame etape identifikuotas ryšys tarp darbo rinkos ir kitų regiono netolygumą sąlygojančių veiksnių rodiklių. Ryšys nustatomas koreliacinės analizės pagalba (žr. 5 lentelę).

5 lentelė

Koreliacijai naudojami rodikliai

		Demografija					Socialinė plėtra				Ekonominė plėtra						Darbo rinka			Viešoji infrastruktūra		
		D1	D2	D3	D4	D5	S1	S2	S3	S4	E1	E2	E3	E4	E5	E6	DR1	DR2	DR3	V1	V2	V3
Demo- grafija	D1																					
	D2																					
	D3																					
	D4																					
	D5																					
Socia- linė plėtra	S1																					
	S2																					
	S3																					
	S4																					
Ekonominė plėtra	E1																					
	E2																					
	E3																					
	E4																					
	E5																					
	E6																					
Darbo rinka	DR1																					
	DR2																					
	DR3																					
Vie- šoji infr.	V1																					
	V2																					
	V3																					

Šaltinis: sudaryta autorės.

Analizės metu tiriami rodikliai gali stipriai koreliuoti dėl trijų priežasčių: pirmasis kintamasis daro poveikį antrajam; antrasis kintamasis daro poveikį pirmajam; abu kintamieji yra veikiami trečio kintamojo. Pastebėtina, kad koreliacinės analizės metu nustatytas ryšys negali būti interpretuojamas kaip priežastingumas, o tik kaip asociacijos arba ryšio matas. Koreliacija vyko atskirai tarp Šiaulių regiono rodiklių ir Panevėžio regiono rodiklių. Koreliacinėje analizėje nustatomas statistinio ryšio stiprumas tarp stebėtų kintamųjų, jų pokyčių, ir jis yra išreiškiamas koeficientu (r). Koreliacija parodo ryšio kryptį – vieno kintamojo reikšmei didėjant, kito kintamojo reikšmė gali didėti arba mažėti. Todėl koreliacijos koeficientai įgyja reikšmes nuo -1 iki 1 . Teigiamas koreliacijos koeficientas rodo, kad vienam kintamajam didėjant, didėja ir kitas kintamasis. Neigiama koreliacija rodo, kad vienam didėjant, kitas kintamasis mažėja. Kuo reikšmė arčiau -1 arba 1 , tuo priklausomybė tarp kintamųjų yra stipresnė. Statistinių ryšių stiprumui įvertinti taikyti kriterijai:

- -1 ir $+1$ – labai stipri koreliacija;
- nuo -1 iki $-0,7$ ir nuo $0,7$ iki 1 – stipri koreliacija;
- nuo $-0,7$ iki $-0,5$ ir nuo $0,5$ iki $0,7$ – vidutinio stiprumo koreliacija;
- nuo $-0,5$ iki $-0,2$ ir nuo $0,2$ iki $0,5$ – silpna koreliacija;
- nuo $-0,2$ iki 0 ir nuo 0 iki $0,2$ – labai silpna koreliacija;
- 0 – koreliacijos nėra.

Duomenų analizė vyko SPSS programos pagalba. Koreliacijos statistiniam reikšmingumui įvertinti SPSS gauta p reikšmė buvo lyginama su reikšme $\alpha=0,05$ (reikšmingumo lygmuo). Koreliacija laikoma statistiškai reikšminga, jei apskaičiuota p reikšmė mažesnė už $0,05$. Remiantis tyrimo duomenimis bus siekiama atskleisti ryšio stiprumą, skirtumus ir panašumus tarp analizuojamų regionų.

5 etapas. Susisteminius ir išanalizavus gautus tyrimo duomenis rengiamos išvados ir teikiami siūlymai.

Apibendrinant metodinę magistro baigiamojo darbo dalį galima teigti, kad Lietuvos mokslininkų tyrimų, kompleksiskai vertinusių regionų ekonominį netolygumą, akcentuojant darbo rinkos rodiklius, nepavyko aptikti. 2006-2010 m. atlikti tyrimai dažniausiai koncentravosi tik ties vieno arba kelių darbo rinkos rodiklių vertinimo ir analizavo jo poveikį regiono netolygiam vystymuisi. Remiantis šia situacija baigiamojo darbo autorė sudarė regionų ekonominio netolygumo vertinimo modelį, kurio pagalba atliktas Šiaulių ir Panevėžio regionų ekonominio netolygumo vertinimas, akcentuojant darbo rinkos rodiklius.

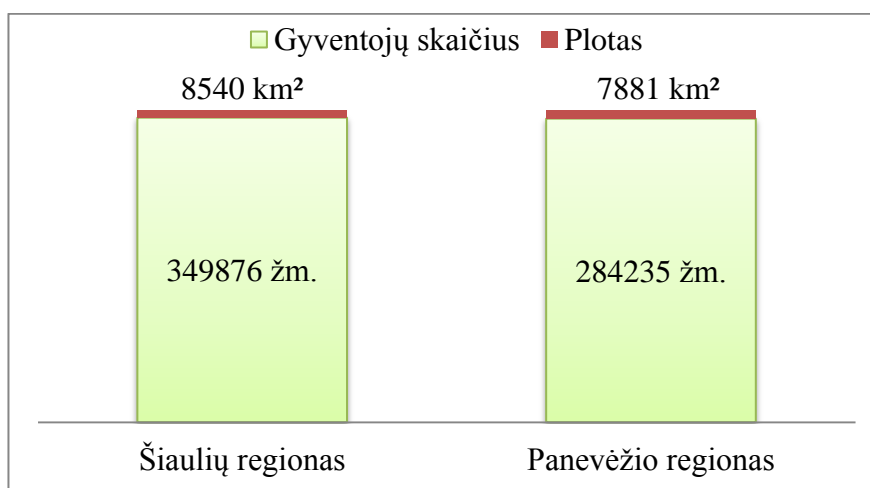
3. ŠIAULIŲ IR PANEVĖŽIO REGIONŲ EKONOMINIO NETOLYGUMO VERTINIMAS

Remiantis teorinėje magistro darbo dalyje išgrynintais regionų ekonominio augimo veiksniais bei sukonstruoto netolygaus regionų ekonominio augimo analizės modelio pagalba šioje magistro darbo dalyje bus atliktas Šiaulių ir Panevėžio regionų ekonominio netolygumo vertinimas, akcentuojant darbo rinkos rodiklius. Pirmiausia atliktas minėtų regionų 7 metų (nuo 2008 m. iki 2014 m.) rodiklių dinamikos vertinimas ir palyginimas, po to – regionų palyginimas su šalies vidurkiu ir, galiausiai, nustatytas koreliacinis ryšys tarp atskirų regionų netolygumo veiksnių ir juos atstovaujančių rodiklių.

3.1. Šiaulių ir Panevėžio regionų ekonominio netolygumo palyginamoji analizė

Vertinimas apima abiejų regionų netolygumo veiksnių palyginimą nuo 2008 m. iki 2014 m. tuo pačiu kur įmanoma, palyginant su šalies vidurkiu situacija. Šiame poskyryje bus apžvelgiami penki regionų ekonominio augimo veiksniai: demografija, socialinė plėtra, ekonominė plėtra, darbo rinka ir viešoji infrastruktūra.

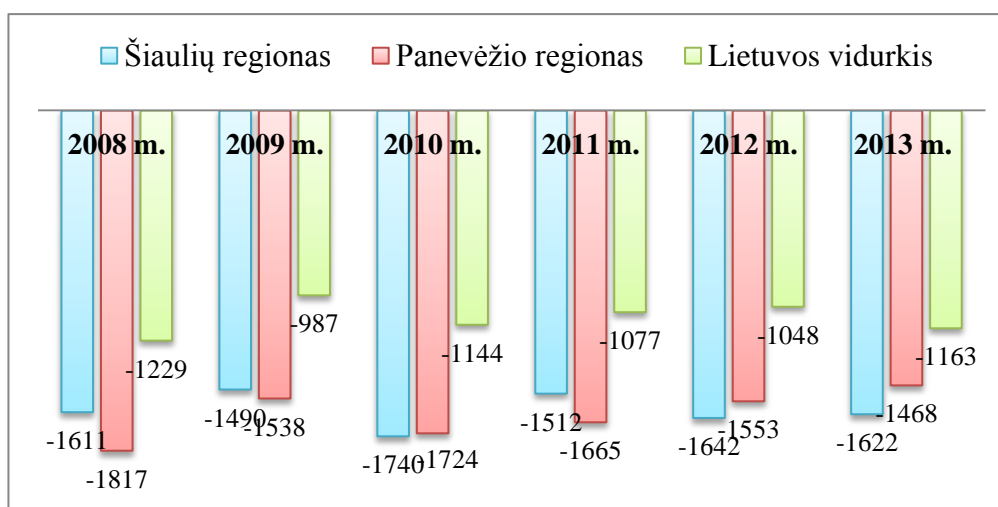
Demografija. Šiaulių regionas užima 8540 km², kas sudaro 13,1 proc. Lietuvos ploto. Šiaulių regione gyvena 349 876 žmonių, t.y. 10,4 proc. Tuo tarpu Panevėžio regione gyvena 284 235 žmonių, t.y. 8,4 proc. Lietuvos gyventojų. Panevėžio regionas užima 7881 km², kas sudaro 12,1 proc. Lietuvos ploto (žr. 9 pav.).

9 pav. Regionų gyventojų skaičius ir užimamas plotas

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Remiantis 9 paveikslu galima formuoti išvadą, jog pasirinkti analizei regionai yra panašūs tiek savo plotu, tiek gyventojų skaičiumi, todėl jų lyginimas tarpusavyje yra tikslingas. Vertinant demografinius rodiklius svarbu išaiškinti regionų gyventojų kaitos dinamiką (žr. 10 pav.).

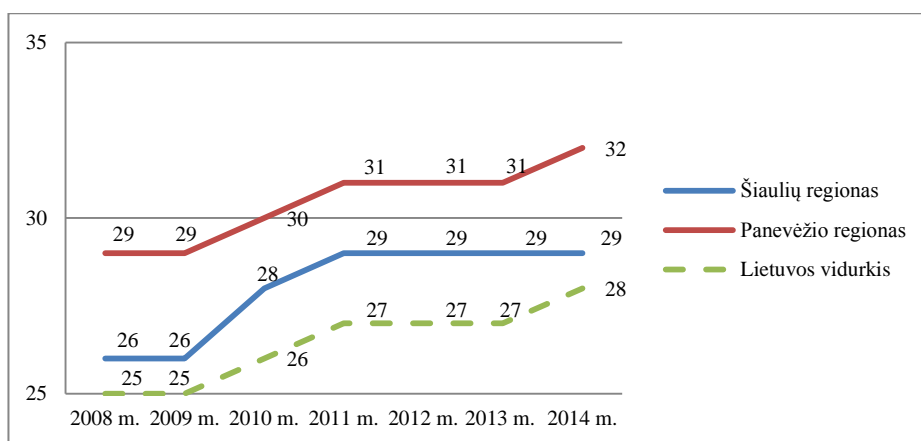

10 pav. Šiaulių ir Panevėžio regionų gyventojų kaita 2008-2014 m.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Už 2014 m. duomenų nėra. Remiantis 10 paveikslu galima teigti, kad visą analizuojamą laikotarpį regiono gyventojų kaita buvo neigiama, t.y. nuo 2008 m. Šiaulių regione daugiau gyventojų miršta, negu gimsta. Panaši situacija yra ir Panevėžio regione: visą analizuojamą laikotarpį Panevėžio regiono gyventojų kaita buvo neigiama, t.y. nuo 2008 m. regione daugiau gyventojų miršta, negu gimsta. Tačiau lyginant regionus tarpusavyje pastebima tendencija, jog Panevėžio regione situacija po truputi gerėja: nuo 2010 m., kai abejuose regionuose regionų gyventojų kaitos skaičius buvo beveik vienodas (-1740 žm. Šiaulių regione ir -1724 žm. Panevėžio regione), Panevėžio regione jis nuolat mažėjo ir 2013 m. siekė -1468 žm. Tuo tarpu Šiaulių regione šis rodiklis svyravo ir 2013 m. siekė -1622 žm., t.y. buvo beveik 10 proc. didesnis, negu Panevėžio regione. Atkreiptinas dėmesys, jog analizuojant regionų gyventojų kaitos rodiklio duomenis pavyko išsiaiškinti, kad 2013 m. Šiaulių regione analizuojamas rodiklis siekė 0,56% nuo visų regiono gyventojų, tuo tarpu Panevėžio regione minėtas rodiklis sudarė 0,61% nuo visų regione gyvenančių žmonių. Todėl galima daryti išvadą, kad situacija minėtų rodiklių vertinimo kontekste abejuose regionuose yra panaši.

LR statistikos departamento (2015) duomenimis, Šiaulių regione gyventojų tankis 2014 metų pradžioje siekė 33,5 žm./vienaime km². Panevėžio regione – 30,3 žm./vienaime km². Galima teigti, kad abiejų regionų gyventojų tankis yra panašus. Teorinėje šio darbo dalyje buvo išsiaiškinta, kad vertinant demografinių rodiklių įtaką regionų ekonominiam netolygumui ypatingą reikšmę įgavo gyventojų senėjimas (žr. 11 pav.).

11 pav. Išlaikomo pagyvenusio amžiaus žmonių koeficientas regionuose 2008-2014 m.
Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Galima teigti, kad nuo 2008 m. iki 2011 m. pagyvenusių žmonių (65 m. ir vyresni) skaičius tiek Šiaulių, tiek Panevėžio regione augo, tačiau nuo 2011 m. šis rodiklis Šiaulių regione stabilizavosi ir išlaikomo amžiaus žmonių koeficientas 2014 m. metų pradžioje išlieka toks pat jau keturis metus iš eilės (nuo 2011 m. iki 2014 m.). Panaši situacija buvo ir Panevėžio regione: nuo 2011 m. iki 2013 m. analizuojamas koeficientas buvo stabilus, tačiau 2014 m. išaugo vienu punktu. Galima daryti išvadą, kad situacija Šiaulių regione stabilizavosi ir šiuo metu išlaikomų pagyvenusių žmonių regione nedaugėja. Tuo tarpu situacija Panevėžio regione analizuojamu laikotarpiu nėra palanki efektyviam regiono vystymuisi. Visą laiką pagyvenusių žmonių (65 m. ir vyresni) skaičius Panevėžio regione augo ir 2014 m. buvo 10 proc. didesnis, negu Šiaulių regione. Galima daryti išvadą, kad situacija Panevėžio regione yra sudėtingesnė, negu Šiaulių regione. Atkreiptinas dėmesys, kad analizuojamo koeficiento reikšmė regionuose keičiasi tendencingai ir šiuo metu nestipriai viršija šalies vidurkį.

Tačiau taip pat svarbi yra ir regiono gyventojų sveikata. Statistinių duomenų analizė leidžia teigti, kad vertinamų regionų ligoninėse gydytų ligonių skaičius analizuojamu laikotarpiu nuolat kito (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

**Šiaulių ir Panevėžio regionų ligoninėse gydytų ligonių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų
(2008-2014 m.)**

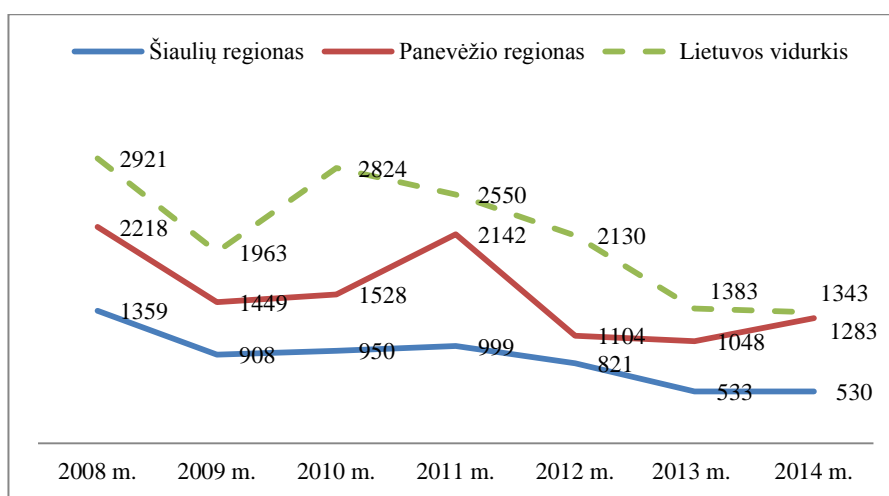
Regionas	Žmonių skaičius						
	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Šiaulių regionas	252,8	256,2	255,1	279,2	271,8	265,3	Duomenų nėra
Panevėžio regionas	259,1	262,8	261,8	277,6	268,7	268,0	Duomenų nėra
Lietuvos vidurkis	238,9	244,3	246,3	252,1	253,6	251,3	Duomenų nėra

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Remiantis 6 lentelės duomenimis galima teigti, kad didžiausias ligoninėse gydytų ligonių skaičius tiek Šiaulių, tiek Panevėžio regione buvo 2011 m. Vėliau šis rodiklis stabiliai mažėjo. Galima daryti prielaidą, jog regionuose gyvenančių žmonių sveikata po truputi gerėja arba tiesiog šių regionų gyventojams tenka rečiau gydytis ligoninėse. 2013 m. analizuojamo rodiklio reikšmė beveik priartėjo prie 2010 m., kuomet gydytų ligoninėse skaičius vertinamuose regionuose buvo mažiausias. Lyginant regionus tarpusavyje reikia pastebėti, kad Šiaulių regione situacija gerėja sparčiau: nors 2011 m. mažesniu ligonių skaičiumi pasižymėjo Panevėžio regionas, 2013 m. Šiaulių regiono rodiklis yra geresnis ir, nors ir nežymiai (tik 3 žmonėmis), jis lenkia Panevėžio regionų ligoninėse gydytų ligonių skaičių, tenkantį 1000 gyventojų. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog abiejų regionų rodikliai visą analizuojamą laikotarpį nežymiai viršija šalies vidurkį.

Atlikus trumpą Šiaulių ir Panevėžio regionų demografinių rodiklių vertinimą galima teigti, kad nuo 2008 m. iki 2014 m. analizuojamų regionų gyventojų demografiniai rodikliai keitėsi nežymiai: gyventojų kaita išlieka neigiama. Panevėžio regione nuolat auga išlaikomo amžiaus žmonių koeficientas. Tuo tarpu Šiaulių regione pagyvenusių išlaikomų žmonių koeficientas nuo 2011 m. nebeauga, t.y. situacija stabilizavosi. Šiek tiek optimistiškiau nuteikia ligonių skaičiaus mažėjimas regionuose, kuris vyksta nuo 2011 m.: nors regionų ligoninėse gydytų ligonių skaičius nuo 2008 m. iki 2011 m. augo, tačiau nuo 2011 m. iki 2014 m. šis rodiklis abiejuose regionuose stabiliai mažėja.

Socialinė plėtra. Socialinė plėtra regionų ekonominio netolygumo vertinime gali būti apibūdinta įvairiaisiais rodikliais. Socialinė plėtra parodo regionų gebėjimą išlaikyti priimtina gyventojų socialinį lygį ir taip skatinti regionų gyventojų gerovę. Vertinant socialinę plėtrą būtina išsiaiškinti, kaip analizuojamu laikotarpiu keitėsi iš regionų savivaldybių biudžetų mokamų vienkartinį pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų skaičius (žr. 12 pav.).

12 pav. Iš Šiaulių ir Panevėžio regionų savivaldybių biudžetų mokamų vienkartinį pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų skaičius 2008-2014 m., žm.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Kaip matyti iš 12 paveikslo duomenų, gaunančių pašalpas asmenų skaičius Šiaulių regione nuolat mažėjo. Galima daryti prielaidą, jog analizuojamu laikotarpiu socialinė situacija Šiaulių regione nuolat gerėjo, kas suponavo socialiai remtinų asmenų skaičiaus mažėjimą. Vertinant situaciją Panevėžio regione galima teigti, kad gaunančių pašalpas asmenų skaičius regione nuolat svyravo. Didžiausias pašalpų gavėjų skaičius buvo 2008 m. ir 2011 m. Po to 2012 m. šis skaičius sumažėjo 2 kartus, bet 2014 m. vėl išaugo beveik iki 2009 m. lygio. Galima daryti prielaidą, jog analizuojamu laikotarpiu socialinė situacija Panevėžio regione buvo nestabili. Lyginant šiuos regionus tarpusavyje galima teigti, kad situacija Šiaulių regione yra ženkliai geresnė, negu Panevėžio regione: iš Šiaulių regiono savivaldybių biudžetų mokamų vienkartinį pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų skaičius 2014 m. buvo apie 2,5 karto mažesnis, negu Panevėžio regione. Atkreiptinas dėmesys, jog analizuojamuose regionuose visą laiką situacija buvo geresnė, negu šalies vidurkio atveju. Galima daryti išvadą, jog analizuojami regionai geriau tvarkė savo socialinės politikos klausimai, negu kiti Lietuvos regionai.

Vertinant socialinę plėtrą regiono darbo rinkos kontekste, svarbu identifikuoti regionų darbuotojų, dalyvaujančių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose nuo 2008 m. (žr. 7 lentelę).

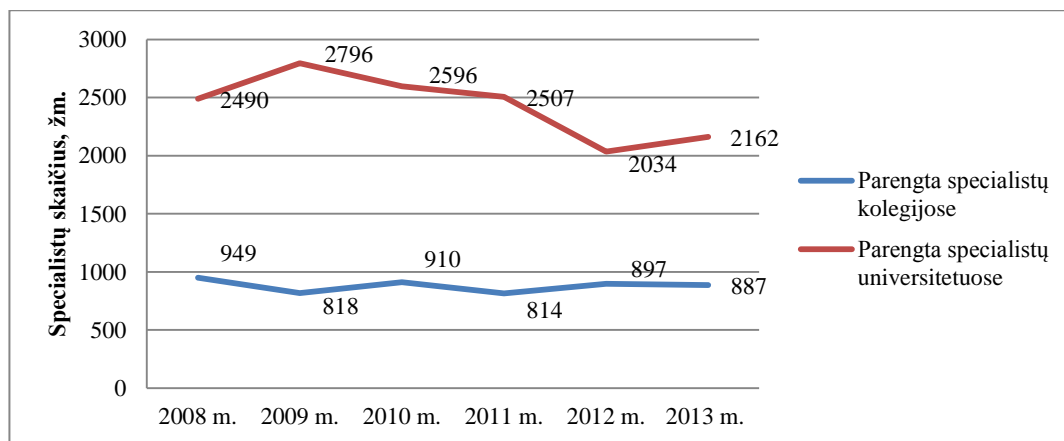
7 lentelė

Regionų darbuotojai, dalyvaujantys MTEP aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose

Regionas	Darbuotojų skaičius						
	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Šiaulių regionas	660	619	518	660	599	559	Duomenų nėra
Panevėžio regionas	55	99	99	94	91	94	Duomenų nėra
Lietuvos vidurkis	1602	1633	1604	1921	1924	1929	Duomenų nėra

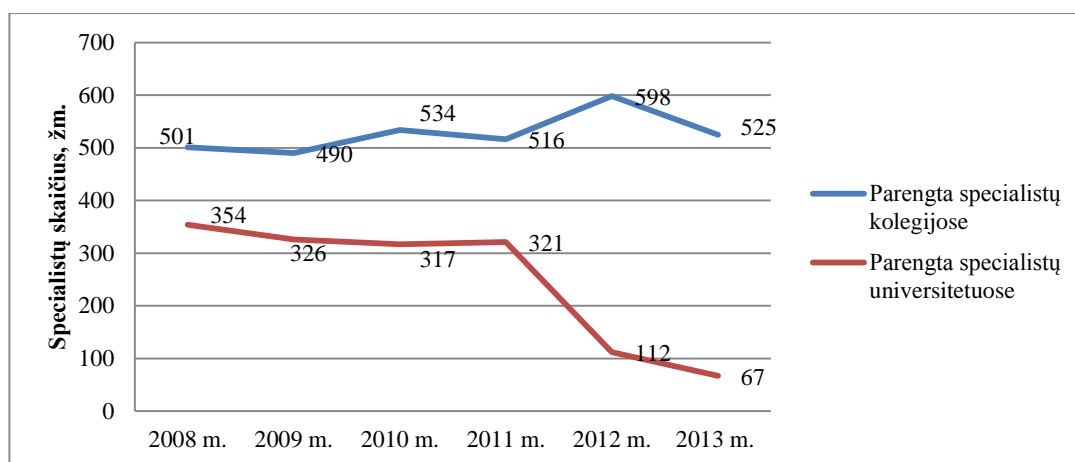
Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Remiantis 7 lentelės duomenimis galima teigti, kad Šiaulių regione darbuotojų, dalyvaujančių MTEP aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose skaičius yra pakankamai aukštas. Ir nors nuo 2013 m. jis sumažėjo 15 proc. (palyginti su 2008 m.), šis rodiklis išlieka ganėtinai stabilus visą analizuojamą laikotarpį. Tuo tarpu Panevėžio regiono darbuotojų, dalyvaujančių MTEP aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose skaičius yra labai mažas. Ir nors nuo 2008 m. jis išaugo daugiau kaip 40 proc., palyginus su Šiaulių regionu analizuojamo rodiklio reikšmė yra labai maža ir 2013 m. siekė 16,8 proc. Socialinę regiono plėtrą stipriai įtakoja būsimos kvalifikuotos darbo jėgos skaičius regione, todėl vertinimo metu buvo svarbu išsiaiškinti, kaip keitėsi parengtų kvalifikuotų specialistų skaičius regionuose analizuojamu laikotarpiu (žr. 13 pav.).

13 pav. Kvalifikuotos darbo jėgos parengimas Šiaulių regione 2008-2014 m., žm.
Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Už 2014 m. duomenų nėra. Analizuojant 13 paveikslą galima daryti išvadą, kad Šiaulių regiono universitetas parengia beveik 2,5 karto daugiau kvalifikuotų specialistų, negu kolegijos. Tačiau parengtų specialistų universitete skaičius analizuojamu laikotarpiu stipriai svyruoja. Kardinaliai skiriasi situacija su kvalifikuotos darbo jėgos parengimu Panevėžio regione 2008-2014 m. (žr. 14 pav.).

14 pav. Kvalifikuotos darbo jėgos parengimas Panevėžio regione 2008-2014 m., žm.
Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Už 2014 m. duomenų nėra. Analizuojant 14 paveikslą galima daryti išvadą, kad Panevėžio regiono universitetai (KTU, VGTU fakultetai, veikiantys regione) parengia 7,8 karto mažiau kvalifikuotų specialistų, negu kolegijos. Būtina atkreipti dėmesį, jog parengtų specialistų universitetuose skaičius 2013 m. sumažėjo apie 81 proc., palyginus su 2008 m. Ir nors situacija su kolegijų absolventais yra daug geresnė, galima daryti išvadą, jog šiuo metu kvalifikuotos darbo jėgos skaičiaus parengimas Panevėžio regione daro neigiamą poveikį regiono vystymuisi. Lyginant

regionus tarpusavyje reikia konstatuoti, jog situacija su kvalifikuotos darbo jėgos parengimu Šiaulių regione yra ženkliai geresnė, negu Panevėžio regione: 2013 m. Šiaulių regionas parengė apie 40 proc. daugiau specialistų kolegijose ir net 97 proc. daugiau specialistų universitetuose.

Vertinimo metu buvo svarbu išsiaiškinti, kokia regionų gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičiaus dinamika (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

Regionų gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičius tūkst. gyventojų

Regionas	Darbuotojų skaičius						
	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Šiaulių regionas	39,6	38,2	38,1	39,6	40,4	44,0	47,1
Panevėžio regionas	35,6	32,2	30,5	32,1	33,4	35,1	37,5
Lietuvos vidurkis	51,0	51,7	54,1	53,8	54,3	55,8	57,7

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Galima teigti, kad turinčių aukštąjį išsilavinimą žmonių skaičius regionuose nuo 2011 m. nuolat auga. Ši tendencija atskleidžia teigiamą socialinę plėtrą regionuose analizuojamu laikotarpiu. Tačiau būtina atkreipti dėmesį, kad 2014 m. Panevėžio regionas pagal analizuojamą rodiklį atsilieka nuo Šiaulių regiono daugiau kaip 20 proc. Galima daryti prielaidą, jog tokia situacija galėjo susiklostyti dėl to, kad Panevėžys, skirtingai negu Šiauliai, neturi savo aukštosios universitetinės mokyklos. Remiantis šia nuostata galima teigti, kad Šiaulių universitetas prisideda prie palankaus Šiaulių regiono ekonominio vystymosi.

Apibendrinant socialinės plėtros rodiklių analizės rezultatus galima daryti išvadą, jog Šiaulių regione vyksta teigiami pokyčiai, kuriuos suponavo pasikeitęs dalies gyventojų socialinis statusas bei augantis kvalifikuotos darbo jėgos skaičius. Tuo tarpu Panevėžio regiono socialinės plėtros rodiklių vertinimo rezultatai leidžia teigti, jog Panevėžio regione vyksta neigiami pokyčiai, kurie suponuoja nepakankamą regiono ekonominį vystymąsi.

Ekonominė plėtra. LR Statistikos departamento (2015) duomenimis, šiuo metu Šiaulių regionas ekonominio išsivystymo rodikliais šiek tiek atsilieka nuo šalies vidurkio. Vienas iš ekonominės plėtros rodiklių, sietinu su darbo rinka, yra dirbančiųjų sumokėti mokesčiai. Sumokėtų į Šiaulių regiono savivaldybių biudžetus įskaitytų mokesčių dinamika pateikta lentelėje (žr. 9 lentelę).

9 lentelė

Į regionų savivaldybių biudžetus įskaityti mokesčiai 2008-2014 m., tūkst. EUR

Mokesčio pavadinimas	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Šiaulių regionas							
Gyventojų pajamų mokestis	31 408	22 257	24 109	20 487	21 880	20 371	20 245
Žemės mokestis	1 989	2 036	2 110	2 150	2 313	2 853	800
Rinkliavos	1 737	1 742	1 803	1 519	2 264	1 892	1 745

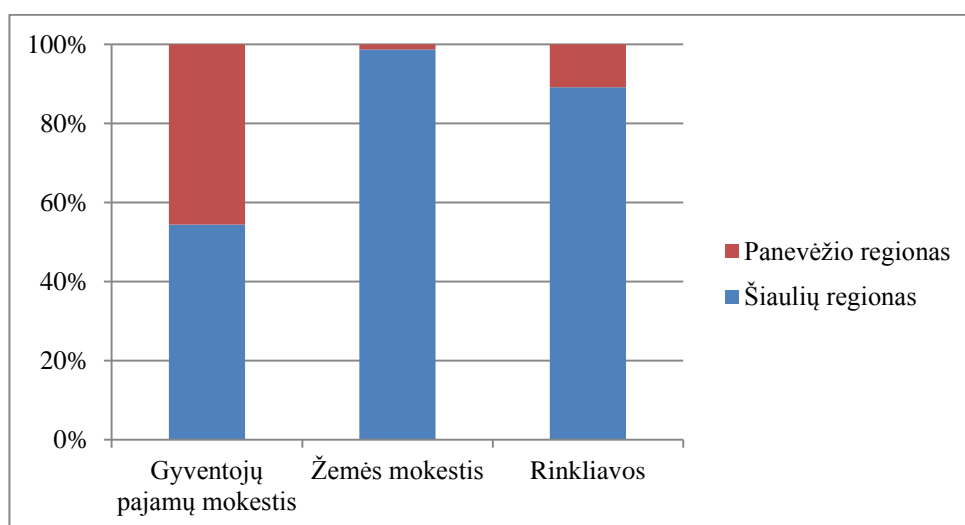
9 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Mokesčio pavadinimas	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Iš viso mokesčių	35 989	26 881	28 949	24 631	27 922	25 754	23 408
Panevėžio regionas							
Gyventojų pajamų mokestis	24 555	17 513	19 307	16 908	18 718	16 645	16 988
Žemės mokestis	1 756	1 839	1 888	1 899	2 081	2 339	11
Rinkliavos	108	228	229	250	198	86	213
Iš viso mokesčių	26 816	20 030	21 791	19 442	21 669	19 514	17 970

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Remiantis 9 lentele galima teigti, kad 2014 m. į Šiaulių regiono biudžetą buvo sumokėta 23 408 tūkst. EUR mokesčių, tačiau tai 9,11 proc. mažiau, negu 2013 m. Atkreiptinas dėmesys, jog gyventojų pajamų mokestis nuo 2008 m. iki 2014 m. sumažėjo apie 35 proc., t.y. beveik trečdaliu. Atkreiptinas dėmesys, kad LR Statistikos departamento (2015) duomenimis, šiuo metu Panevėžio regionas ekonominio išsivystymo rodikliais atsilieka nuo šalies vidurkio. Vienas iš ekonominės plėtros rodiklių, sietinu su darbo rinka, yra dirbančiųjų sumokėti mokesčiai. Todėl remiantis 10 lentele galima teigti, kad 2014 m. į Panevėžio regiono biudžetą buvo sumokėta 17 970 tūkst. EUR mokesčių, tai yra 7,91 proc. mažiau, negu 2013 m. Atkreiptinas dėmesys, jog rinkliavų 2014 m. surinkta paveik dvigubai daugiau, negu 2008 m., tuo tarpu gyventojų pajamų mokestis analizuojamu laikotarpiu sumažėjo trečdaliu, t.y. 30,18 proc.

Lyginant regionus tarpusavyje būtina atkreipti dėmesį, kad 2014 m. į Šiaulių regiono savivaldybių biudžetus įskaitytų mokesčių sumos viršijo į Panevėžio regiono savivaldybių biudžetus įskaitytų mokesčių sumas (žr. 15 pav.).

15 pav. Į regionų savivaldybių biudžetus įskaitytų mokesčių sumos 2014 m., proc.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Remiantis 15 paveikslu galima daryti išvadą, jog Šiaulių regionas pagal mokesčių surinkimą į savivaldybių biudžetus 2014 m. ženkliai lenkė Panevėžio regioną, kas byloja apie geresnę Šiaulių regiono situaciją. Manoma, kad tokią situaciją galėjo suponuoti tai, jog Šiaulių regione yra daugiau gyventojų, turinčių privačios žemės ir, atitinkamai, mokančių mokesčius.

Gyventojų pajamų mokesčio dydis priklauso nuo darbo užmokesčio didžio, todėl tikslinga atlikti realaus darbo užmokesčio indekso pokyčio analizę regionuose (žr. 10 lentelę).

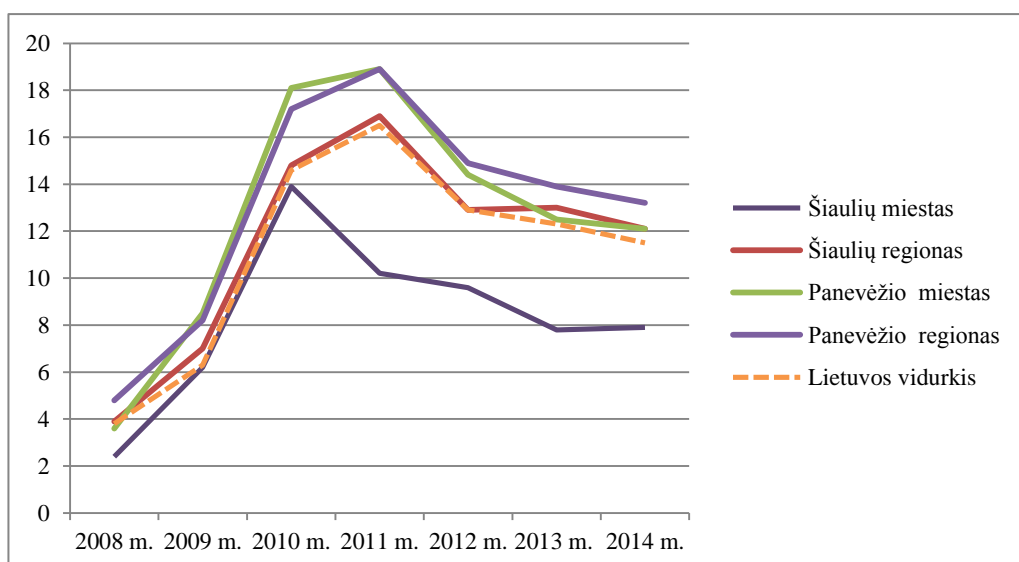
10 lentelė

Realaus darbo užmokesčio indeksas regionuose (palyginti su ankstesniais metais), proc.

Regionas	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Šiaulių regionas	111,5	92,6	95,6	98,0	99,2	104,6	Duomenų nėra
Panevėžio regionas	111,8	94,0	94,9	99,7	100,0	103,8	Duomenų nėra
Lietuvos vidurkis	110,1	92,8	95,7	98,7	100,5	103,8	Duomenų nėra

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Realus darbo užmokestis – tai prekių ar paslaugų kiekis, kurį darbuotojas gali įsigyti už nominalųjį darbo užmokestį, įvertinus infliaciją ir atskaičius iš jo mokesčius bei kitus atskaitymus. Realusis darbo užmokesčio indeksas regionuose 2009 m. sumažėjo, tačiau vėliau nuolat augo. Todėl gyventojų pajamų mokesčio surinkimo mažėjimą netikslinga būtų sieti su darbo užmokesčio mažėjimu. Gyventojų pajamų mokeskis taip pat siejamas su darbo santykiais, todėl jo sumažėjimą galėjo suponuoti pasikeitusi situacija regionų darbo rinkoje (žr. 16 pav.).

16 pav. Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų Šiaulių ir Panevėžio regionuose 2008-2014 m.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos darbo biržą, 2015.

Remiantis informacija, pateikta 17 paveiksle, galima daryti išvadą, kad nuo 2008 m. iki 2011 m. stabiliai augo bedarbių skaičius Šiaulių regione (mieste jis augo iki 2010 m.), todėl analizuojamu laikotarpiu atitinkamai mažėjo sumokėto į Šiaulių regiono savivaldybių biudžetus gyventojų pajamų mokesčio dydis (žr. 9 lentelę). Tuo tarpu nuo 2008 m. iki 2011 m. bedarbių skaičius Panevėžio regione nuolat augo ir 2011 m. jis turėjo didžiausią reikšmę (18,9 proc.), todėl analizuojamu laikotarpiu atitinkamai mažėjo sumokėto į Panevėžio regiono savivaldybių biudžetus gyventojų pajamų mokestis (žr. 9 lentelę). Lyginant regionus tarpusavyje reikia atkreipti dėmesį, kad bedarbių skaičius Panevėžio mieste ir regione skiriasi nežymiai, tuo tarpu bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų Šiaulių regione 4,2 proc. didesnis, negu Šiauliuose. Ši tendencija sušvelnina skirtumą tarp vertinamų regionų, tačiau situacija Panevėžio regione vis tiek yra prastesnė, negu Šiaulių regione: 2014 m. bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų Panevėžio regione buvo 1,1 proc. didesnis, negu Šiaulių regione.

Statistinių duomenų analizė atskleidė, jog 2013 m. pradėjus mažėti bedarbių skaičiui regionuose, sumokamo gyventojų pajamų mokestis tiek Šiaulių, tiek Panevėžio regione nepradėjo augti, bet ir toliau stabiliai mažėjo. Galima daryti prielaidą, jog šis rodiklis priklauso ne tik nuo darbo rinkos situacijos regionuose, bet ir nuo darbingo amžiaus gyventojų emigracijos. Regionų gyventojų emigracijos analizė pateikta lentelėje (žr. 11 lentelę).

11 lentelė

Šiaulių ir Panevėžio regionų emigracijos analizė 2008-2014 m.

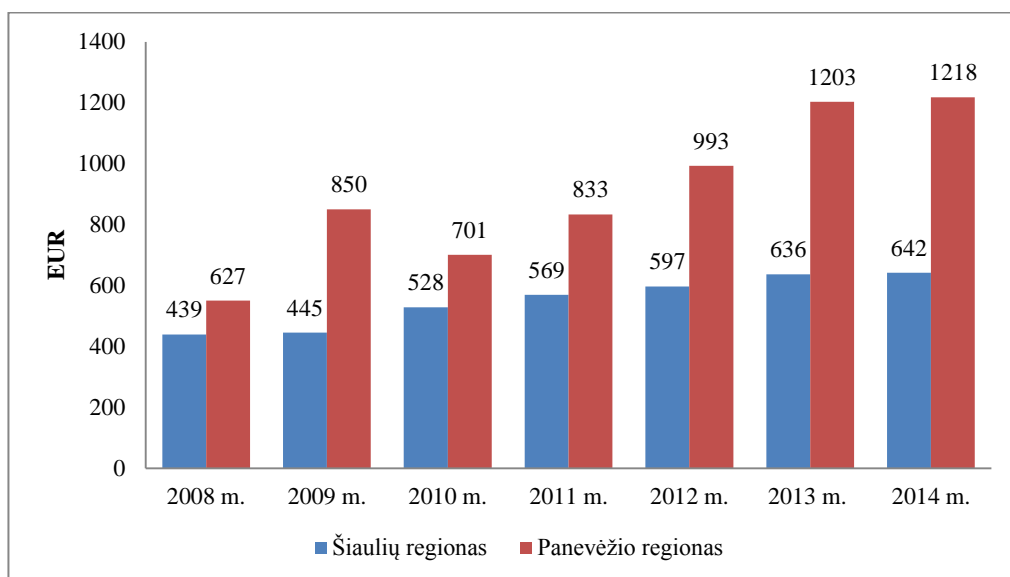
Regionas	Žmonių skaičius						
	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Šiaulių regionas	3 480	5 450	11 242	7 079	5 085	4 793	Duomenų nėra
Panevėžio regionas	2 117	2 907	5 751	3 553	2 430	2 299	Duomenų nėra
Lietuvos vidurkis	2 575	3 850	8 3157	5 386	4 110	3 662	Duomenų nėra

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Remiantis 11 lentelės duomenimis galima teigti, kad 2010 m. emigrantų skaičius, palyginus su 2008 m., tiek Šiaulių, tiek Panevėžio regione išaugo beveik 3 kartus ir buvo didžiausias per visą analizuojamą laikotarpį. Galima daryti išvadą, jog gyventojų pajamų mokesčio, sumokėto į regionų savivaldybių biudžetus po 2010 m., sumažėjimą iš dalies lėmė išaugusi emigracija regionuose.

Lyginant regionus tarpusavyje reikia atkreipti dėmesį, kad 2013 m. iš Šiaulių regiono emigravo beveik dvigubai daugiau žmonių, negu iš Panevėžio regiono.

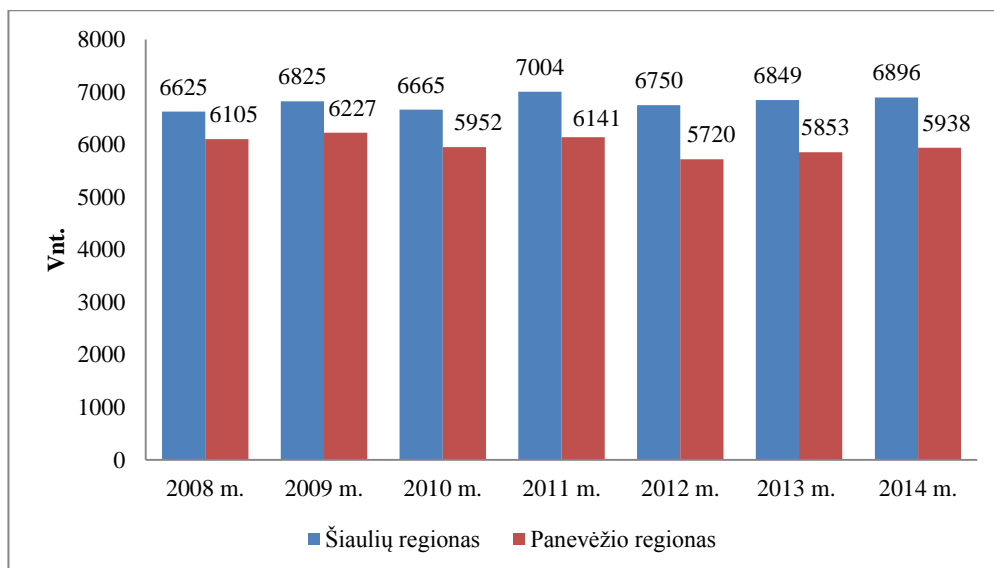
Kaip buvo išsiaiškinta teorinėje šio darbo dalyje, išaugusią emigracijos srautą galėjo suponuoti pablogėjusi ekonominė situacija Šiaulių regione. Tam, kad išsiaiškinti, kaip pasikeitė ekonominė situacija vertinamuose regionuose, būtina atlikti įvairių ekonominių rodiklių analizę (žr. 17 pav.).

17 pav. Tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienam regiono gyventojui, EUR
Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Tiesioginės užsienio investicijos analizuojamu laikotarpiu regionuose nuolat augo. 2014 m. tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienam Šiaulių regiono gyventojui, sudarė 642 EUR/žm. ir palyginti su 2008 m. padidėjo 46 proc. 2014 m. pagal tiesiogines užsienio investicijas, tenkančias vienam gyventojui, Šiaulių regionas buvo 8 tarp visų dešimties šalies regionų. Tiesioginių užsienio investicijų 2008-2010 m. dydis Panevėžio regione svyravo, tačiau nuo 2010 m. tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienam Panevėžio regiono gyventojui, nuolat augo ir 2014 m. pabaigoje jos sudarė 1218 EUR/žm. Palyginti su 2008 m. jos išaugo apie 64 proc. 2014 m. pagal tiesiogines užsienio investicijas, tenkančias vienam gyventojui, Panevėžio regionas buvo 5 tarp visų dešimties šalies regionų. Lyginant regionus tarpusavyje, būtina atkreipti dėmesį, kad visus metus tiesioginės užsienio investicijos, tenkančiam vienam gyventojui, Panevėžio regione buvo didesnės, negu Šiaulių regione ir 2014 m. pabaigoje jos skyrėsi beveik 2 kartus. Galima daryti išvadą, kad Panevėžio regionas pagal analizuojamą rodiklį ženkliai lenkia Šiaulių regioną. Todėl galima daryti išvadą, jog nuolatinis tiesioginių užsienio investicijų, tenkančių vienam Šiaulių regiono gyventojui, skaičiaus augimas nuo 2008 m. yra nepakankamas, nes šiuo metu jis siekia tokį pat lygį, kuris buvo Panevėžio regione 2008 m.

Dar vienas ekonominę regionų plėtrą apibūdinantis rodiklis - veikiančių įmonių skaičius regione (žr. 18 pav.).

18 pav. Šiaulių ir Panevėžio regionuose veikiantys ūkio subjektai 2008-2014 m., vnt.
Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

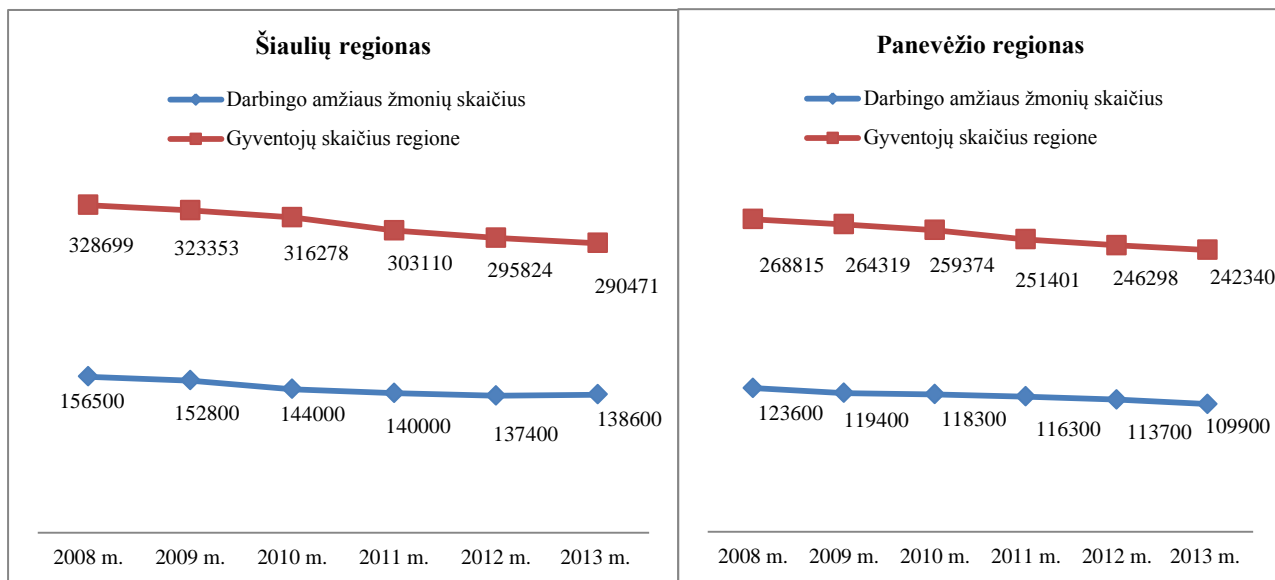
Remiantis 18 paveikslu galima daryti išvadą, jog veikiančių ūkio subjektų skaičius regionuose nuo 2012 m. stabiliai augo, todėl situacija vertinamuose regionuose teoriškai turėtų gerėti. Tačiau teorinėje šio darbo dalyje buvo nustatyta, jog regiono netolygumą suponuoja pelningai dirbantys ūkio subjektai. Tuo tarpu LR Statistikos departamentas (2015) neteikia informacijos apie ūkio subjektų pelningumą regionuose. Analizuojant regionus tarpusavyje galima teigti, kad Šiaulių regione visą laikotarpį veikiančių ūkio subjektų skaičius buvo didesnis, negu Panevėžio regione. Tuo tarpu remiantis anksčiau identifikuota situacija su tiesioginių užsienio investicijų, tenkančių vienam regiono gyventojui, skirtumu, galima daryti prielaidą, jog Panevėžio regione veikia daugiau užsienio kapitalo įmonių. Šią prielaidą iš dalies patvirtino informacija apie Šiaulių regione veikiančius ūkio subjektus, turinčius nuo 0 iki 49 darbuotojų: analizės metu paaiškėjo, kad 2014 m. Šiaulių regione dominavo smulkūs ir vidutinio dydžio ūkio subjektai, turintys nuo 0 iki 49 darbuotojų. Atkreiptinas dėmesys, jog Šiaulių regione šiuo metu nėra ne vieno ūkio subjekto, kuriame dirbtų 1 000 ir daugiau darbuotojų.

Pagal ekonominės veiklos rūšis didžiausias veikiančių ūkio subjektų tiek Šiaulių, tiek Panevėžio regione skaičius buvo didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje, antroje vietoje – apdirbamoji pramonė, nekilnojamas turtas, nuoma ir kita verslo veikla.

Apibendrinant ekonominės plėtros rodiklių vertinimo rezultatus regionuose galima teigti, kad situacija tiek Šiaulių, tiek Panevėžio regione yra nestabili: nors regionuose veikiančių ūkio subjektų skaičius analizuojamu laikotarpiu auga, į regionų savivaldybių biudžetus kasmet surenkama vis mažiau mokesčių. Tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienam Šiaulių regiono gyventojui nuo 2008 m. nuolat auga, tačiau jos yra nepakankamos, lyginant su Panevėžio regionu.

Emigruojančiųjų iš abiejų regionų skaičius nuolat kinta ir 2014 m. emigruojančių iš Šiaulių regiono gyventojų skaičius buvo pakankamai aukštas.

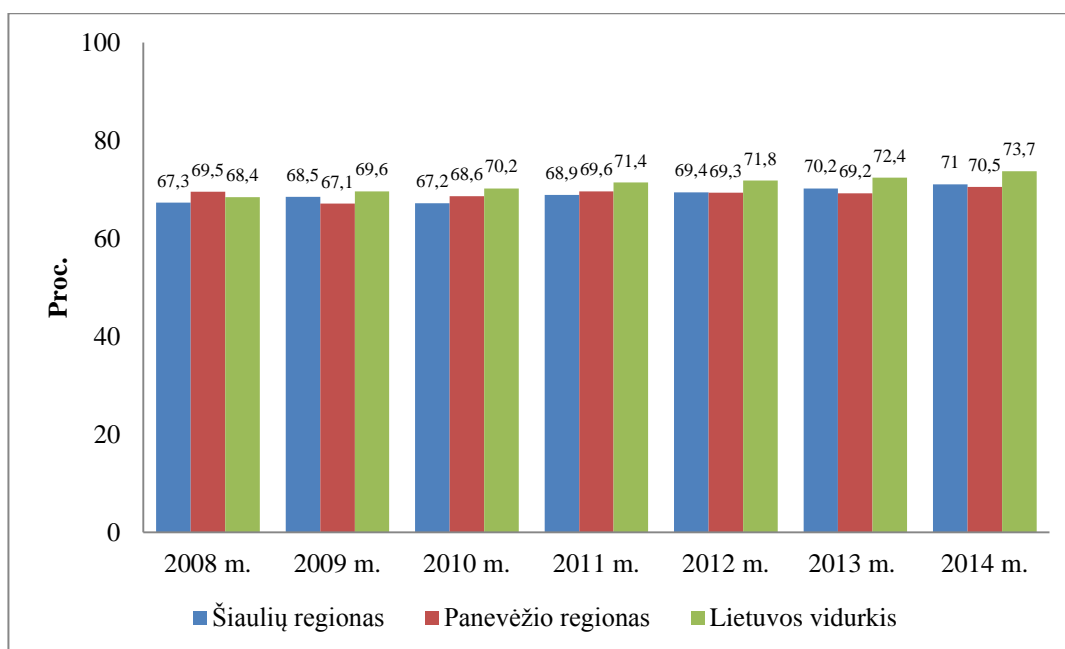
Darbo rinka. Analizuojant regionų darbo rinkos rodiklius, pirmiausia reikia išsiaiškinti darbingų Šiaulių ir Panevėžio regionų gyventojų dinamiką regione analizuojamu laikotarpiu, t.y. nuo 2008 m. iki 2014 m. (žr. 19 pav.).

19 pav. Darbingo amžiaus žmonių skaičiaus dinamika Šiaulių ir Panevėžio regionuose 2008-2014 m.
Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Už 2014 m. duomenų nėra. Analizuojant 19 paveikslą galima daryti išvadą, kad nuo 2008 m. darbingo amžiaus žmonių skaičius regionuose nuolat mažėjo ir tai galėjo neigiamai įtakoti ekonominę situaciją Šiaulių ir Panevėžio regionuose. Šiaulių regione darbingo amžiaus žmonės sudaro 47,7% visų regiono gyventojų, tuo tarpu Panevėžio regione šis rodiklis siekia 45,35%. Būtina pastebėti, kad Šiaulių regione situacija nuo 2012 m. pasikeitė į gerą pusę – darbingo amžiaus žmonių skaičius per metus išaugo 1 proc., tuo tarpu Panevėžio regione šis rodiklis 2013 m. sumažėjo 3 proc. (palyginti su 2012 m.). Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Šiaulių regione 2013 m. darbingo amžiaus žmonių buvo 21 proc. daugiau, negu Panevėžio regione. Lyginant minėtą rodiklį su bendru gyventojų skaičiumi regionuose paaiškėjo, kad toks skirtumas yra priimtinas, nes Šiaulių regione gyvena apie 19 proc. daugiau žmonių, negu Panevėžio regione.

Nepaisant darbingo amžiaus žmonių skaičiaus mažėjimo regionuose, darbo jėgos aktyvumo lygis tiek Šiaulių, tiek Panevėžio regione analizuojamu laikotarpiu buvo ganėtinai aukštas (žr. 20 pav.).

20 pav. Darbo jėgos aktyvumo lygis Šiaulių ir Panevėžio regionuose 2008-2014 m.
Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Teorinėje magistro baigiamojo darbo dalyje buvo išsiaiškinta, kad aktyvi darbo jėga teigiamai veikia regiono ekonominę vystymąsi, todėl galima daryti prielaidą, jog nuo 2008 m. pastoviai didėjant aktyvios darbo jėgos procentui, ekonominė situacija Šiaulių regione stabiliai gerėja. Tuo tarpu Panevėžio regione situacija vystėsi kiek kitaip: darbo jėgos aktyvumo lygis regione nuolat svyravo ir šiuo metu yra 0,5 proc. mažesnis, negu Šiaulių regione, nors 2008 m. Panevėžio regiono rodiklis lenkė Šiaulių regioną 2,2 proc. Todėl tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti, kaip tokia tendencija veikia regionų gyventojų užimtumo lygį (žr. 12 lentelę).

12 lentelė

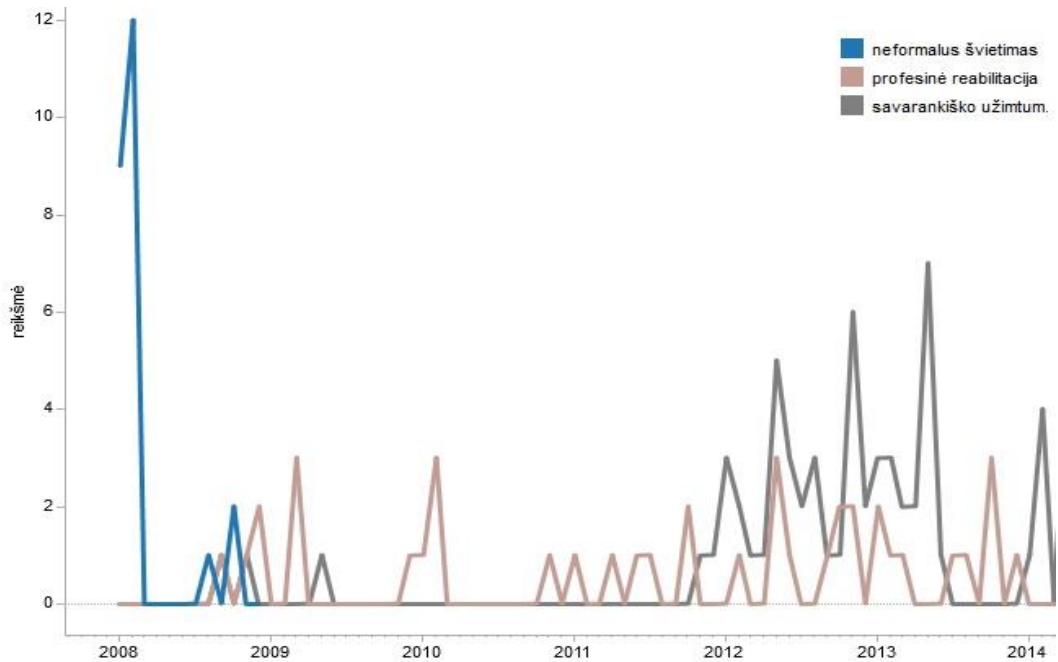
Regionų gyventojų užimtumo lygis 2008-2014 m., proc.

Regionas	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Šiaulių regionas	63,5	58,4	54,2	56,7	57,8	59,6	61,6
Panevėžio regionas	65,6	57,2	52,5	55,1	57,7	58,1	60,7
Lietuvos vidurkis	64,4	59,9	57,6	60,2	62,0	63,7	65,7

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Remiantis 12 lentelės duomenimis galima teigti, kad šiuo metu užimtumo lygis Šiaulių regione beveik pasiekė prieškrizinį laikotarpį. 2010 m. užimtumo lygis tiek Šiaulių, tiek Panevėžio regione paliginus su 2008 m. sumažėjo (Šiaulių regione – 9,3 proc.; Panevėžio regione – 13,1) ir buvo mažiausias per visą analizuojamą laikotarpį, tuo tarpu 2014 m. jis vėl išaugo ir šiuo metu siekia 61,6 proc. Šiaulių regione bei 60,7 proc. Panevėžio regione. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog 2008 m. Šiaulių regiono gyventojų užimtumo lygis buvo mažesnis, negu Panevėžio regione. Tuo tarpu 2014

m. minėtas rodiklis yra didesnis Šiaulių regione. Galima daryti prielaidą, jog Šiaulių regionui geriau sekasi susitvarkyti su pasaulinės ekonominės krizės padariniais, negu Panevėžio regionui. Šią prielaidą iš dalies patvirtina Šiaulių regiono darbo biržos informacija. Analizės metu išsiaiškinta, jog Šiaulių regiono darbo birža didino regiono gyventojų užimtumo lygį įvairių priemonių pagalba ir nuolat skatino ilgalaikių bedarbių įsitraukimą į darbo rinką (žr. 21 pav.).

21 pav. Šiaulių regiono darbo biržos ilgalaikių bedarbių įtraukimo į darbo rinką priemonės 2008-2014 m.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos darbo biržą, 2015.

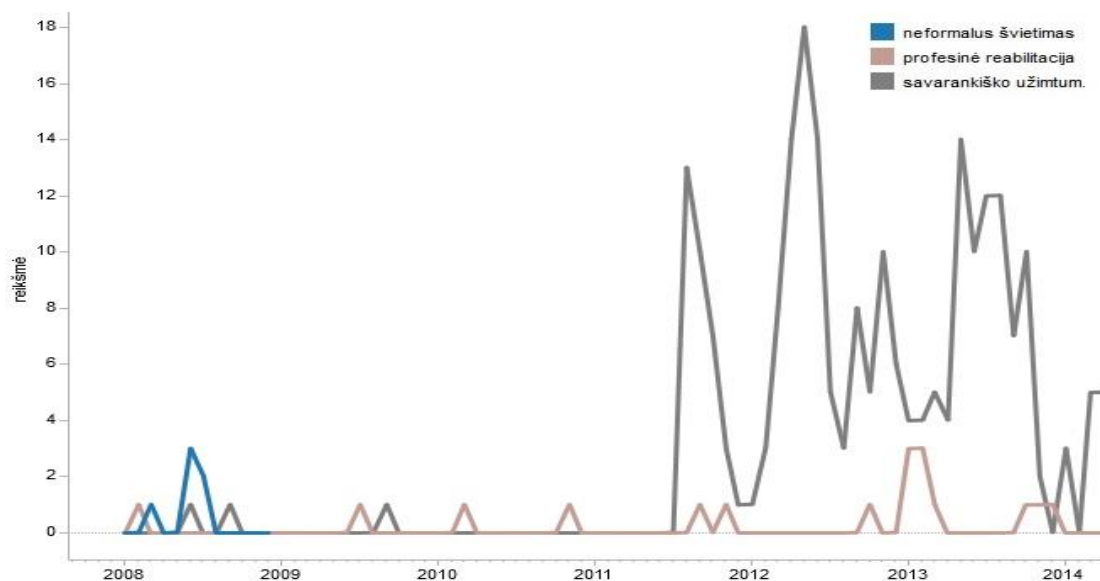
Neformalus švietimas organizuojamas siekiant bedarbiams ir išpėtiems apie atleidimą iš darbo darbuotojams padėti patobulinti turimą kvalifikaciją, atnaujinti profesines žinias ar praktinius įgūdžius, reikalingus įsidarbinti, bei susipažinti su profesijomis.

Profesinė rehabilitacija – asmens darbingumo, profesinės kompetencijos bei pajėgumo dalyvauti darbo rinkoje atkūrimas arba didinimas ugdymo, socialinio, psichologinio, rehabilitacijos ir kitomis poveikio priemonėmis.

Savarankišku užimtumu siekiama sudaryti galimybę darbo ieškantiems asmenims, registruotiems teritorinėje darbo biržoje, pradėti savo verslą ar įsteigti darbo vietą.

Visą analizuojamą laikotarpį Šiaulių regiono darbo birža skatino ilgalaikius bedarbius įsitraukti į darbo rinką. 2008-2009 m. populiariausias buvo bedarbių neformalusis švietimas, tuo tarpu nuo 2012 m. ypatingas dėmesys skiriamas profesinei ilgalaikių bedarbių rehabilitacijai bei savarankiško užimtumo skatinimui.

Savo ruožtu Panevėžio regiono darbo birža, kiek sumažėjus darbo jėgos aktyvumo lygiui regione, nuo 2011 m. taipogi pradėjo labai aktyviai skatinti ilgalaikių bedarbių įsitraukimą į darbo rinką įvairių priemonių pagalba (žr. 22 pav.).

22 pav. Panevėžio regiono darbo biržos ilgalaikių bedarbių įtraukimo į darbo rinką priemonės 2008-2014 m.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos darbo biržą, 2015.

Remiantis 22 paveikslu galima teigti, kad visą analizuojamą laikotarpį Panevėžio regiono darbo birža skatino ilgalaikius bedarbius įsitraukti į darbo rinką. 2008-2011 m. populiariausias buvo bedarbių neformalusis švietimas ir profesinė rehabilitacija, tuo tarpu nuo 2011 m. vidurio ypatingas dėmesys skiriamas bedarbių savarankiško užimtumo skatinimui.

Apibendrinant darbo rinkos rodiklių poveikio Šiaulių ir Panevėžio regionų ekonominiams vystymuisi vertinimą galima daryti išvadą, kad nepriklausomai nuo darbingo amžiaus žmonių skaičiaus mažėjimo, darbo jėgos aktyvumas ir regionų gyventojų užimtumo lygis nuo 2010 m. nežymiai, bet stabiliai auga. Identifikuota tendencija teigiamai veikia ekonominį regionų vystymąsi.

Viešoji infrastruktūra sudaro sąlygas vykdyti gamybą regionuose ir taip užtikrina jų ekonominį augimą. Viešąją infrastruktūrą apibūdina įvairiausi rodikliai (žr. 13 lentelę).

13 lentelė

Regionų viešosios infrastruktūros rodikliai 2008-2014 m.

	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Šiaulių regionas							
Lovų ligoninėse skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, vnt.	78,8	80,0	79,4	81,1	81,1	82,4	Duomenų nėra
Suteiktų nakvynių skaičius apgyvendinimo įstaigose, tūkst. vnt.	1414,74	1174,22	1138,25	1264,11	1255,27	1391,13	1752,34

13 lentelės tęsinys kitame puslapyje

	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Materialinės investicijos į infrastruktūrą, tenkančios vienam gyventojui, EUR	1643	1039	822	1390	1209	1227	Duomenų nėra
Panevėžio regionas							
	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.
Lovų ligoninėse skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, vnt.	90,7	89,4	91,9	96,9	95,9	95,7	Duomenų nėra
Suteiktų nakvynių skaičius apgyvendinimo įstaigose, tūkst. vnt.	1117,27	856,61	801,32	969,03	958,12	1127,40	1120,45
Materialinės investicijos į infrastruktūrą, tenkančios vienam gyventojui, EUR	1689	754	711	1050	1090	1032	Duomenų nėra

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR Statistikos departamentas, 2015.

Remiantis 13 lentelės duomenimis galima teigti, kad analizuojamu laikotarpiu Šiaulių regiono viešosios infrastruktūros rodikliai mažėjo ir tai neigiamai veikė regiono ekonominį augimą. Panaši situacija buvo ir Panevėžio regione. Remiantis 13 lentelės duomenimis galima teigti, kad analizuojamu laikotarpiu Panevėžio regiono viešosios infrastruktūros rodikliai mažėjo ir tai neigiamai veikė regiono ekonominį augimą. Lyginant Šiaulių ir Panevėžio regionų viešosios infrastruktūros rodiklių dinamiką su šalies analizuojamų rodiklių dinamika, pastebėtina, kad pokyčiai vyko panašia linkme: mažėjant tam tikriems rodikliams šalyje, regionuose taip pat rodikliai mažėjo. Ir atvirkščiai.

Apibendrinant Šiaulių ir Panevėžio regiono ekonominio netolygumo vertinimo rezultatus galima teigti, kad įvairi rodiklių kitimo situacija skirtingai veikė regionų ekonominį vystymąsi 2008-2014 m. Demografiniai ir viešosios infrastruktūros rodikliai nebuvo palankūs Šiaulių regiono vystymuisi, tuo tarpu socialinės plėtros ir darbo rinkos rodikliai atvirkščiai teigiamai veikė regiono vystymąsi. Ekonominės plėtros rodikliai tiek teigiamai, tiek neigiamai veikė Šiaulių regiono ekonominį vystymąsi. Demografiniai, socialinės plėtros ir viešosios infrastruktūros rodikliai buvo nepalankūs Panevėžio regiono vystymuisi. Darbo rinkos rodikliai atvirkščiai teigiamai veikė regiono vystymąsi. Ekonominės plėtros rodikliai tiek teigiamai, tiek neigiamai veikė Panevėžio regiono ekonominį vystymąsi. Palyginus regionų rodiklius tarpusavyje galima daryti išvadą, jog Šiaulių regiono ekonominė situacija analizuojamu laikotarpiu buvo geresnė, negu Panevėžio regione.

3.2. Šiaulių ir Panevėžio regionų netolygumo vertinimas remiantis Lietuvos vidurkiu

Atliktas Šiaulių ir Panevėžio regionų netolygumo vertinimas leidžia teigti, kad penki regionų ekonominį augimą apibūdinantys veiksniai regionų vystymąsi veikia labai skirtingai. Todėl šiame

magistro baigiamojo darbo skyriuje bus atliktas naujausių metų vertinamų regionų palyginimas su Lietuvos vidurkiu. Remiantis mokslinės literatūros analize, atlikta teorinėje šio darbo dalyje, galima teigti, kad Lietuvos vidurkis atskleidžia bendrą vyraujančią situaciją šalies regionuose ir leidžia įvertinti, kaip Šiaulių ir Panevėžio regionai atrodo šalies regionų atžvilgiu. Netolygumo lygiui įvertinti pasinaudota LR Finansų ministerijos naudojamu netolygumo lygio vertinimu, kur laikoma, kad netolygumas mažas, kai rodikliai nesiskiria 10 proc., vidutinis - 30, didelis - 60, labai didelis – viršija 100 proc. Pirmiausia palyginti demografiniai rodikliai (žr. 14 lentelę).

14 lentelė

Netolygumų palyginimas demografinių rodiklių pagrindu

Rodiklis	Metai	Šiaulių regionas	Panevėžio regionas	Lietuvos vidurkis	Netolygumo lygis
Užimamas plotas	2014	8540 km ²	7881 km ²	-	-
Gyventojų skaičius	2014	349 876 žm.	284 235 žm.	-	-
Gyventojų tankis metų pradžioje	2014	33,5 žm./1 km ²	30,3 žm./1 km ²	45,1 žm./1 km ²	Vidutinis (-25,7% ŠR); Didelis (-32,8% PR).
Natūrali regiono gyventojų kaita	2013	-1622 žm.	-1468 žm.	-1160 žm.	Vidutinis (26,6% PR), Didelis (39,8% ŠR)
Demografinės senatvės koeficientas	2014	117 žm.	133 žm.	126 žm.	Mažas (5,6 % PR). Mažas, bet teigiamas (-7,1% ŠR).
Išlaikomo amžiaus žmonių koeficientas	2014	29	32	28	Vidutinis (14,3 % PR). Mažas (3,6 % ŠR).
Ligoninėse gydytų ligonių skaičius, tenkantis 1 t. gyv.	2013	265,3	268,0	251,3	Mažas (5,6 % ŠR; 6,6% PR).

Šaltinis: sudaryta autorės.

Čia ir visur toliau: ŠR – Šiaulių regionas; PR – Panevėžio regionas. Kaip matyti iš 1 lentelės duomenų, tiriami regionai yra panašūs tiek plotu, tiek gyventojų skaičiumi, tiek gyventojų tankumu, todėl šių regionų lyginimas yra tikslingas. Pagal gyventojų tankį analizuojami regionai ženkliai skiriasi nuo Lietuvos vidurkio: Šiaulių regionas – 25,72 proc.; Panevėžio regionas – 32,82 proc. Natūrali neigiama regionų gyventojų kaita 2013 m. buvo didesnė, negu šalies vidurkis: Šiaulių regionas – 39,83 proc.; Panevėžio regionas – 26,55 proc. Galima daryti prielaidą, kad identifikuoti netolygumai gali neigiamai veikti ekonominį regionų vystymąsi darbo rinkos kontekste keliais aspektais:

- Kadangi kūdikių gimsta mažiau, negu miršta žmonių, laikui bėgant Šiaulių ir Panevėžio regionuose gali pasijausti darbingo amžiaus žmonių trūkumas.
- Aukštas demografinės senatvės koeficientas Panevėžio regione reiškia didėjantį pagyvenusių (60 metų ir vyresnio amžiaus) žmonių skaičių, tenkantį šimtui vaikų iki 15 metų amžiaus. Kas, savo ruožtu, neigiamai veikia darbo rinką regionuose ir didina regionų netolygumą.
- Nuolat augantis išlaikomo amžiaus žmonių koeficientas Panevėžio regione jau ženkliai viršija šalies vidurkį. Ši tendencija taipogi sunormuoja darbingo amžiaus žmonių trūkumo atsiradimo grėsmę regione.

Apibendrinant galima teigti, kad analizuojami regionai beveik visais rodikliais atsilieka nuo šalies vidurkio. Tik demografinis senatvės koeficientas Šiaulių regione yra 7,14 proc. mažesnis, negu Lietuvos vidurkis. Lyginant Šiaulių ir Panevėžio regionus tarpusavyje galima teigti, kad Šiaulių regiono situacija pagal demografinės senatvės koeficientą, išlaikomo amžiaus žmonių koeficientą ir ligoninėse gydytų ligonių skaičių yra geresnė, tuo tarpu pagal natūralią gyventojų kaitą yra prastesnė. Toliau vertinimo metu buvo svarbu nustatyti regiono netolygumus pagal socialinę plėtrą (žr. 15 lentelę).

15 lentelė

Netolygumų palyginimas socialinė plėtros rodiklių pagrindu

Rodiklis	Metai	Šiaulių regionas	Panevėžio regionas	Lietuvos vidurkis	Netolygumo lygis
Mokamų vienkartinį pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų skaičius	2014	530 žm.	1283 žm.	1343 žm.	Labai didelis, bet teigiamas (-60,5 % ŠR). Mažas, bet teigiamas (-4,5 % PR).
Darbuotojai, dalyvaujantys mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose	2013	559 žm.	94 žm.	1929 žm.	Labai didelis (-95,1% PR). Labai didelis (-71,0% ŠR).
Kvalifikuotų specialistų skaičius	2013	1525 žm.	296 žm.	1471 žm.	Mažas, bet teigiamas (3,7% ŠR). Labai didelis (-79,9 % PR).
Gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičius tūkst. gyv.	2014	47,1 žm.	37,5 žm.	57,7 žm.	Vidutinis (-18,4 % ŠR) Didelis (-35,0 % PR)

Šaltinis: sudaryta autorės.

Mokamų vienkartinį pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų skaičius analizuojamuose regionuose yra mažesnis, negu šalies vidurkis. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Šiaulių regione šis rodiklis beveik 2,5 karto mažesnis, negu Lietuvos vidurkis. Galima daryti prielaidą, kad Šiaulių regione 2014 m. socialinė situacija buvo palankesnė, negu šalyje. Situacija Panevėžio regione taipogi yra gera, palyginti su Lietuvos vidurkiu, tačiau ganėtinai prasta, lyginant su Šiaulių regionu. Tuo tarpu pagal darbuotojų, dalyvaujančių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose abu regionai aiškiai atsilieka nuo šalies vidurkio. Pastebėtina, jog netolygumas Panevėžio regione yra labai didelis – nagrinėjamas rodiklis 2013 m. buvo daugiau kaip 20 kartų mažesnis, negu šalies vidurkis. Kvalifikuotų specialistų skaičius regionuose ženkliai skiriasi: Šiaulių regionas pagal kvalifikuotų specialistų parengimo skaičių 3,67 proc. viršija Lietuvos vidurkį, tuo tarpu Panevėžio regionas pagal nagrinėjamą rodiklį atsilieka nuo šalies vidurkio beveik 5 kartus. Galima daryti prielaidą, kad identifikuoti netolygumai gali neigiamai veikti ekonominį regionų vystymąsi darbo rinkos kontekste šiais esminiais aspektais:

- Mažas darbuotojų, dalyvaujančių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose, skaičius gali lemti žemesnį regiono įmonių inovacijų diegimo ir taikymo lygį, kas, atitinkamai, mažintų regiono ūkio subjektų veiklos efektyvumą.

- Mažas kvalifikuotų specialistų, rengiamų Panevėžio regione, skaičius jau dabar kelia dideles problemas regione: trūksta specialistų, nepakankama darbo jėgos kvalifikacija mažina regiono ūkio subjektų veiklos efektyvumą.
- Mažas gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičius nagrinėjamuose regionuose suponuoja surenkamų mokesčių mažėjimo problemos atsiradimą: neturintys atitinkamos kvalifikacijos darbuotojai regionuose gauna mažesnius atlyginimus, todėl regiono savivaldybių biudžete surenkami mokesčiai yra mažesni.

Apibendrinant regionų netolygumų palyginimą, pateiktą 15 lentelėje, galima daryti išvadą, kad analizuojami regionai pagal darbuotojų, dalyvaujančių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose, skaičių ir gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičių ženkliai atsilieka nuo šalies vidurkio. Tik mokamų vienkartinių pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų skaičius regionuose yra mažesnis, negu šalyje. Šiaulių regione rengiamų kvalifikuotų specialistų skaičius nežymiai didesnis už šalies vidurkį. Lyginant Šiaulių ir Panevėžio regionus tarpusavyje galima teigti, kad Šiaulių regiono situacija pagal visus vertinamus socialinės plėtros rodiklius yra geresnė, negu Panevėžio regiono. Šiaulių ir Panevėžio regionų palyginimas pagal ekonominę plėtrą pateiktas lentelėje (žr. 16 lentelę).

16 lentelė

Netolygumų palyginimas ekonominės plėtros rodiklių pagrindu

Rodiklis	Metai	Šiaulių regionas	Panevėžio regionas	Lietuvos vidurkis	Netolygumo lygis
Gyventojų pajamų mokestis	2014	20245 tūkst. EUR	16988 tūkst. EUR	21695 tūkst. EUR	Mažas (-6,7% ŠR). Vidutinis (-21,7% PR).
Realusis darbo užmokesčio indeksas	2013	104,6 proc.	103,8 proc.	103,8 proc.	Mažas, bet teigiamas (+0,8 % ŠR)
Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų	2014	12,1 proc.	13,2 proc.	11,5 proc.	Mažas (5,2 % ŠR), Vidutinis (14,8 % PR).
Emigrantų skaičius	2013	4793 žm.	2299 žm.	3882 žm.	Vidutinis (23,5 % ŠR). Didelis, bet teigiamas (-40,8 % PR).
Tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienam gyventojui	2014	642 EUR	1218 EUR	4321 EUR	Labai didelis (-85,1 % ŠR, 71,8 % PR)
Veikiančių ūkio subjektų skaičius	2014	6896 vnt.	5938 vnt.	9079 vnt.	Vidutinis (-24,0 % ŠR) Didelis (-34,6% PR)

Šaltinis: sudaryta autorės.

Gyventojų pajamų mokestis, sumokamas į regionų savivaldybių biudžetus, yra mažesnis, negu šalies vidurkis, tuo tarpu realaus darbo užmokesčio indekso pokyčiai yra teigiami: Panevėžio regione indeksas lygus Lietuvos vidurkiui ir Šiaulių regione indeksas 0,8 proc. viršija šalies vidurkį. Galima daryti prielaidą, kad Šiaulių regione analizuojamu laikotarpiu realus darbo užmokesčio indeksas didėjo, todėl kad realaus darbo užmokesčio indeksas lyginant su praėjusių metų atitinkamu ketvirčiu, augo 4,6 proc. Vertinant bedarbių procento nuo darbingo amžiaus gyventojų skaičių, netolygumas Šiaulių regione siekia 5,2 proc., o Panevėžio regione – 14,8 proc. Pagal

emigruojančiųjų skaičių nagrinėjami regionai pasižymi labai skirtinga situacija: Šiaulių regionas viršija šalies vidurkį 23,47 proc., tuo tarpu Panevėžio regiono emigrantų skaičius 2013 m. buvo 41 proc. mažesnis, negu Lietuvos vidurkis. Pagal tiesiogines užsienio investicijas, tenkančias vienam gyventojui, abu regionai smarkiai atsilieka nuo šalies vidurkio. Galima daryti prielaidą, jog nagrinėjami regionai nėra palankūs užsienio investuotojams. Pagal veikiančių ūkio subjektų skaičių tiek Šiaulių, tiek Panevėžio regionas smarkiai atsilieka nuo šalies vidurkio.

Galima daryti prielaidą, kad identifikuoti netolygumai gali neigiamai veikti ekonominį regionų vystymąsi darbo rinkos kontekste keliais aspektais:

- Surenkamas mažesnis, negu Lietuvos vidurkis, gyventojų pajamų mokestis į regionų savivaldybių biudžetus gali stabdyti savivaldybių iniciatyvas, skirtas regionams.
- Didėjanti regiono nedarbo lygio problema ir galimai prarandami bedarbių kvalifikaciniai įgūdžiai gali mažinti regiono patrauklumą investuotojams.
- Didesnis, negu Lietuvos vidurkis, emigruojančių iš regiono žmonių skaičius gali neigiamai veikti įvairiausias Šiaulių regiono sritis: nuo darbingo amžiaus žmonių mažėjimo ir nesurenkamo pajamų mokesčio į savivaldybės biudžetus, iki kriminogeninės situacijos pablogėjimo ir iki nepatrauklaus regiono socialinio statuso.
- Mažesnis, negu šalies vidurkis, veikiančių ūkio subjektų skaičius regionuose gali neigiamai veikti darbo rinką: dides neturinčių darbo darbingo amžiaus regionų gyventojų skaičius. Būtina pastebėti, jog siekiant detaliau įvertinti šią situaciją yra labiau tikslinga išskirti pelningus ir tuo pačiu stambius veikiančius ūkio subjektus regionuose. Atkreiptinas dėmesys, jog net mažesnis ūkio subjektų skaičius regione galėtų būti ir privalumas, jei jie sukuria daugiau darbo vietų regione ir pelningai vykdo savo veiklą.

Apibendrinant regionų netolygumų palyginimą, pateiktą 16 lentelėje, galima daryti išvadą, kad analizuojami regionai beveik visuose srityse daugiau ar mažiau atsilieka nuo šalies vidurkio. Tik realusis darbo užmokesčio indeksas 2013 m. Panevėžio regione buvo lygus šalies vidurkiui, tuo tarpu Šiaulių regione šis indeksas buvo 0,8 proc. geresnis, negu Lietuvos vidurkis. Emigruojančių iš Panevėžio regiono gyventojų skaičius yra mažesnis, negu šalies vidurkis. Lyginant Šiaulių ir Panevėžio regionus tarpusavyje galima teigti, kad Šiaulių regiono situacija pagal surenkamą gyventojų pajamų mokestį, realaus darbo užmokesčio indeksą, bedarbių procentą nuo darbingo amžiaus gyventojų bei veikiančių ūkio subjektų skaičių yra geresnė, tuo tarpu pagal emigruojančių iš regiono gyventojų skaičių ir tiesioginių užsienio investicijų, tenkančių vienam gyventojui, dydį, situacija Šiaulių regione yra prastesnė, negu Panevėžio regione.

Toliau vertinimo metu buvo svarbu atskleisti regiono netolygumus remiantis darbo rinkos rodikliais (žr. 17 lentelę).

Netolygumų palyginimas darbo rinkos rodiklių pagrindu

Rodiklis	Metai	Šiaulių regionas	Panevėžio regionas	Lietuvos vidurkis	Netolygumo lygis
Darbingo amžiaus žmonių skaičius	2014	138600 žm.	109900 žm.	147700 žm.	-
Darbo jėgos aktyvumo lygis	2014	71 proc.	70,5 proc.	73,7 proc.	Mažas (-3,7 % ŠR, -4,3 % PR).
Užimtumo lygis	2014	61,6 proc.	60,7 proc.	65,7 proc.	Mažas (-6,2% ŠR, -7,6 % PR).
Moterų užimtumo lygis	2014	59,8 proc.	60,2 proc.	64,9 proc.	Mažas (-7,9% ŠR, -7,2 % PR).

Šaltinis: sudaryta autorės.

Darbo jėgos aktyvumo lygis nagrinėjamuose regionuose yra mažesnis, negu Lietuvos vidurkis: Šiaulių regiono – 2,7 proc., Panevėžio regiono – 3,2 proc. Galima daryti prielaidą, kad abejuose regionuose yra didesnis ilgalaikių bedarbių, t.y. pasyvių darbo rinkos dalyvių, skaičius, negu šalies vidurkis. Užimtumo lygis nagrinėjamuose regionuose taipogi yra mažesnis, negu šalies vidurkis: Šiaulių regione – 4,1 proc., Panevėžio regione – 5 proc. Šis netolygumas regionuose nėra didelis. Pagal moterų užimtumo lygį abu regionai taip pat atsilieka nuo šalies vidurkio: Šiaulių regionas – 5,1 proc., Panevėžio regionas – 4,7 proc. Galima daryti prielaidą, kad identifikuoti netolygumai gali neigiamai veikti ekonominį regionų vystymąsi darbo rinkos kontekste keliais aspektais:

- Mažas darbingo amžiaus žmonių skaičius gali sukelti darbuotojų trūkumą regionų darbo rinkose.
- Nepakankamai aukštas darbo jėgos aktyvumo lygis suponuoja didesnes išlaidas ilgalaikių bedarbių įtraukimui į regionų darbo rinką.
- Mažesnis, negu Lietuvos vidurkis, užimtumo lygis nagrinėjamuose regionuose atskleidžia nepalankią situaciją regionų darbo rinkoje. Tai gali sukelti neigiamus padarinius regionui, pvz., darbingo amžiaus žmonių emigracijos mastų augimą. Tačiau ši situacija nėra tokia prasta, kaip probleminiuose regionuose. Šuo metu prie probleminių regionų priskirti: Druskininko, Ignalinos, Jonavos, Joniškio, Jurbarko, Pasvalio ir Kelmės, Akmenės, Lazdijų, Mažeikių, Rokiškio, Skuodo, Šalčininkų ir Švenčionių rajonai.

Apibendrinant regionų netolygumus darbo rinkos aspektu, galima teigti, kad analizuojami regionai pagal visus rodiklius nežymiai atsilieka nuo šalies vidurkio. Lyginant Šiaulių ir Panevėžio regionus tarpusavyje galima teigti, kad Šiaulių regiono situacija pagal visus vertinamus darbo rinkos rodiklius yra geresnė, negu Panevėžio regione.

Šiaulių ir Panevėžio regionų palyginimas pagal viešąją infrastruktūrą pateiktas lentelėje (žr. 18 lentelę).

Netolygumų palyginimas viešosios infrastruktūros rodiklių pagrindu

Rodiklis	Metai	Šiaulių regionas	Panevėžio regionas	Lietuvos vidurkis	Netolygumo lygis
Lovų ligoninėse skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų	2013	82,4	95,7 vnt.	90,4 vnt.	Mažas (-8,8 % ŠR). Mažas, bet teigiamas (5,9 % PR).
Suteiktų nakvynių skaičius apgyvendinimo įstaigose	2014	1752,34 tūkst. vnt.	1120,45 tūkst. vnt.	5874,2 tūkst. vnt.	Labai didelis (-70,2 % ŠR, -80,9 % PR).
Materialinės investicijos į infrastruktūrą, tenkančios vienam gyventojui	2013	1227 EUR	1032 EUR	1742 EUR	Vidutinis (-29,6 % ŠR) Didelis (-40,8 % PR).
Atlikti viešieji statybos darbai to meto kainomis	2014	182 261 tūkst. EUR	110 686 tūkst. EUR	252 246,6 tūkst. EUR	Vidutinis (-27,7 % ŠR). Didelis (-56,1 % PR).

Šaltinis: sudaryta autorės.

Panevėžio regiono netolygumo lygis pagal lovų ligoninėse skaičių, tenkantį 10 tūkst. gyventojų yra teigiamas ir 5,9 proc. didesnis, negu šalies vidurkis, tuo tarpu Šiaulių regione netolygumas yra neigiamas ir siekia 8,8 proc. Pagal suteiktų nakvynių skaičių apgyvendinimo įstaigose abu regionai ženkliai atsilieka nuo šalies vidurkio. Galima daryti prielaidą, jog turistinių srautų dydis į šiuos regionus yra labai mažas, lyginant visos Lietuvos kontekste. Materialinės investicijos į infrastruktūrą, tenkančios vienam gyventojui, nagrinėjamuose regionuose yra mažesnės už šalies vidurkį: Šiaulių regione – 29,56 proc., Panevėžio regione – 40,75 proc. Galima teigti, kad regionai nepakankami investuoja į viešąją infrastruktūrą, kas gali suponuoti regionų nepatrauklumą investuotojams. Panaši situacija yra ir su atliktais viešaisiais statybos darbais: abu regionai smarkiai atsilieka nuo Lietuvos vidurkio.

Galima daryti prielaidą, kad identifikuoti netolygumai gali neigiamai veikti ekonominį regionų vystymąsi darbo rinkos kontekste šiais esminiais aspektais:

- Mažas suteiktų nakvynių apgyvendinimo įstaigose skaičius gali stabdyti turizmo sektoriaus vystymąsi regionuose. Ši tendencija mažina darbuotojų, užimtų paslaugų sektoriuje, skaičių regionuose.
- Mažesnis, negu šalies vidurkis, materialinių investicijų į infrastruktūrą, tenkančių vienam gyventojui, dydis suponuoja nepatrauklaus regionų įvaizdžio būsimų darbdavių akyse formavimąsi.

Apibendrinant regionų netolygumų palyginimą, pateiktą 18 lentelėje, galima daryti išvadą, kad analizuojami regionai beveik pagal visus viešosios infrastruktūros rodiklius atsilieka nuo Lietuvos vidurkio. Tik Panevėžio regione 2013 m. lovų ligoninėse skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, buvo didesnis, negu šalies vidurkis. Lyginant Šiaulių ir Panevėžio regionus tarpusavyje galima teigti, kad Šiaulių regiono situacija pagal vertinamus viešosios infrastruktūros rodiklius yra geresnė, negu Panevėžio regione, išskyrus lovų ligoninėse skaičių, tenkantį 10 tūkst. regiono gyventojų.

Apibendrinti Šiaulių ir Panevėžio regionų netolygumo vertinimo tyrimo rezultatai pateikti 19 lentelėje.

19 lentelė

Šiaulių ir Panevėžio regionų netolygumo vertinimo remiantis Lietuvos vidurkiu rezultatai

	Demografija					Socialinė plėtra				Ekonominė plėtra						Darbo rinka			Viešoji infrastruktūra		
	D1	D2	D3	D4	D5	S1	S2	S3	S4	E1	E2	E3	E4	E5	E6	DR1	DR2	DR3	V1	V2	V3,V4
Šiaulių regionas	2	3	5	1	1	7	3	5	2	1	5	1	2	4	2	1	1	1	1	4	2
Panevėžio regionas	3	2	1	2	1	5	3	4	3	2	5	2	6	4	3	1	1	1	5	4	3

Šaltinis: sudaryta autorės.

Čia: 1 – mažas netolygumo lygis; 2 – vidutinis netolygumo lygis; 3 – didelis netolygumo lygis; 4 – labai didelis netolygumo lygis; 5 – mažas, bet teigiamas netolygumo lygis; 6 – didelis, bet teigiamas netolygumo lygis; 7 – labai didelis, bet teigiamas netolygumo lygis.

Remiantis 19 lentelės duomenimis galima daryti išvadą, kad vertinami regionai labiausiai atsilieka nuo Lietuvos vidurkio pagal socialinius ir ekonominius rodiklius. Tuo tarpu darbo rinkos rodikliai analizuojamuose regionuose atsilieka nuo šalies vidurkio nežymiai. Atliktas rezultatų apibendrinimas leidžia įžvelgti esminius Šiaulių ir Panevėžio regionų ekonominio netolygumo panašumus ir skirtumus. Siekiant išsiaiškinti regionų ekonominio netolygumo veiksnių tarpusavio priklausomybės situaciją skirtinguose regionuose būtina atlikti koreliacinę analizę.

3.3. Ryšio tarp netolygumo veiksnių Šiaulių ir Panevėžio regionuose analizė

Siekiant patikrinti magistro baigiamojo darbo pradžioje iškeltą hipotezę, buvo atlikta teorinėje dalyje išskirtų regionų ekonominio augimo veiksnių rodiklių koreliacinė analizė.

Demografijos ir socialinės plėtros veiksnių analizė atskleidė, kad tiek Šiaulių, tiek Panevėžio regionuose nėra statistiškai reikšmingų ryšių tarp demografinių ir socialinės plėtros rodiklių. Nustatyta, jog egzistuoja stiprus atvirkštinis ryšys tarp demografinio – *gyventojų senėjimo rodiklio* ir ekonominės plėtros – *į regiono savivaldybių biudžetus įskaitytų mokesčių skaičiaus*. Šių rodiklių ryšio skirtumai regionuose yra labai nežymūs: Šiaulių regione $r = -0,723$, o Panevėžio regione $r = -0,729$. Nustatytas ryšio matas negalėtų būti interpretuojamas tiesiogiai. Nustatytas statistiškai reikšmingas vidutinio stiprumo ryšys tarp demografinio *gyventojų senėjimo* rodiklio ir ekonominės plėtros *darbo užmokesčio indekso* rodiklio. Interpretuojant šį rezultatą galima daryti prielaidą, kad didėjant išlaikomų žmonių skaičiui regione, mažėja darbuotojų, todėl darbdaviai, norintys išlaikyti specialistus, priversti kelti darbo užmokestį. Tarp demografijos ir ekonominės plėtros rodiklių koreliacinio ryšio abiejuose tiriamuose regionuose nenustatyta. Demografijos ir viešosios infrastruktūros rodiklių analizė atskleidė, kad tarp šių rodiklių statistiškai reikšmingų ryšių nėra.

Toliau analizės metu buvo svarbu išsiaiškinti, ar egzistuoja statistiškai reikšmingi ryšiai tarp socialinės plėtros ir ekonominės plėtros veiksnių bei juos atstovaujančių rodiklių. Tyrimo metu nustatytas stiprus koreliacinis ryšys tarp socialinės plėtros iš *regiono savivaldybių biudžetų mokamų vienkartinųjų pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų skaičiaus* rodiklio ir ekonominės plėtros į *regiono savivaldybių biudžetus įskaitytų mokesčių skaičiaus* rodiklio. Esminių skirtumų regionuose nenustatyta: Šiaulių regione $r = 0,837$, o Panevėžio regione $r = 0,865$. Galima daryti prielaidą, kad kuo daugiau regiono gyventojų gauna socialines išmokas, tuo daugiau jie sumoka į savivaldybės biudžetą įvairiausių mokesčių, tokių kaip rinkliavos ar pan. Taip pat nustatytas atvirkštinis ryšys tarp socialinės plėtros iš *regiono savivaldybių biudžetų mokamų vienkartinųjų pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų skaičiaus* rodiklio ir ekonominės plėtros *darbo užmokesčio indekso pokyčio* rodiklio (abejuose regionuose lygus $r = - 0,845$). Interpretuojant gautus rezultatus galima daryti prielaidą, kad kuo daugiau regione gaunančių išmokas iš savivaldybės biudžeto, tuo mažesnis darbo užmokesčio indekso pokytis regione. Natūralu, jog gaunančių pašalpas skaičius byloja apie darbo jėgos perteklių regione, todėl verslo subjektai gali nekelti esamų darbuotojų atlyginimo. Nustatytas statistiškai reikšmingas koreliacinis ryšys tarp socialinės plėtros iš *regiono savivaldybių biudžetų mokamų vienkartinųjų pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų skaičiaus* ir ekonominės plėtros *investicijų apimčių* rodiklio (abejuose regionuose lygus $r = - 0,831$). Interpretuojant gautus rezultatus galima daryti prielaidą, kad kuo daugiau žmonių regione gauna socialines išmokas, tuo mažiau regionas pajėgus pritraukti investicijų. Šią prielaidą patvirtino gautas atvirkštinis koreliacinis ryšys tarp socialinės plėtros iš *regiono savivaldybių biudžetų mokamų vienkartinųjų pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų skaičiaus* ir ekonominės plėtros *veikiančių ūkio subjektų skaičiaus regione* rodiklio. Ryšio stiprumą apibūdina r koeficientas, kuris analizuojamu atveju lygus $r = - 0,941$ (Šiaulių regione) ir $r = - 0,693$ (Panevėžio regione). Šie rezultatai patvirtina, jog Šiaulių regione šių rodiklių priklausomybė yra stipresnė. Būtų galima teigti, jog regiono gyventojai, palaikomi iš savivaldybės biudžeto yra neskatinami imtis nuosavo verslo ar kitaip dalyvauti ūkio subjektų veikloje. Tyrimo metu pavyko atskleisti stiprų koreliacinį ryšį tarp socialinės plėtros *gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą skaičiaus* ir ekonominės plėtros *investicijų apimčių* rodiklio. Interpretuojant gautus rezultatus galima daryti prielaidą, kad kuo daugiau išsilavinusių žmonių gyvena ir dirba regione, tuo daugiau užsienio investicijų pritraukiama į šį regioną. Šį teiginį patvirtina stiprus koreliacinis ryšys tarp socialinės plėtros *gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą skaičiaus* ir ekonominės plėtros *veikiančių ūkio subjektų skaičiaus regione* rodiklio (abejuose regionuose $r = 0,862$).

Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti, ar egzistuoja koreliacinis ryšys tarp ekonominės plėtros ir viešosios infrastruktūros veiksnių. Paaiškėjo, jog egzistuoja stiprus koreliacinis ryšys tarp ekonominės plėtros į *regiono savivaldybių biudžetus įskaitytų mokesčių skaičiaus* ir viešosios

infrastruktūros *materialinių investicijų į infrastruktūrą, tenkančių vienam gyventojui* rodiklio (abiejuose regionuose $r = 0,742$). Interpretuojant gautus rezultatus galima daryti prielaidą, kad kuo daugiau regiono gyventojai sumoka mokesčių į savivaldybių biudžetus, tuo didesnės yra materialinės investicijos į infrastruktūrą regione. Taip pat tyrimo metu nustatytas atvirkštinis ryšys tarp ekonominės plėtros *emigrantų skaičiaus* ir viešosios infrastruktūros *suteiktų nakvynių skaičius apgyvendinimo įstaigose* rodiklio (abiejuose $r = - 0,777$). Nustatytas ryšio matas negalėtų būti interpretuojamas tiesiogiai.

Tikrinant **mokslinio darbo hipotezę** ir analizuojant darbo rinkos rodiklių sąsajas su regionų netolygumo augimo veiksniais, buvo atlikta minėtų rodiklių koreliacinė analizė:

1. Demografinių rodiklių ir darbo rinkos rodyklių ryšių analizė. Koreliacija tarp *regiono gyventojų kaitos* rodiklio ir *darbingo amžiaus žmonių skaičiaus* regionuose negali būti laikoma statistiškai reikšminga, nes p reikšmė tiek Šiaulių, tiek Panevėžio regiono atveju yra didesnė, negu reikšmingas lygmuo, t. y. p Šiaulių regiono $0,321$ ir p Panevėžio regiono $0,026 > \alpha=0,05$ (žr. 2 priedo 1 lentelę). Koreliacija tarp *regiono gyventojų kaitos* rodiklio ir *regionų gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičiaus* negali būti laikoma statistiškai reikšminga, todėl kad p reikšmė yra didesnė, negu reikšmingas lygmuo, t.y. p $0,449 > \alpha=0,05$ (žr. 2 priedo 2 lentelę).

Nustatytas statistikai reikšmingas labai stiprus koreliacinis ryšys tarp *išlaikomo pagyvenusio amžiaus žmonių koeficiento* ir *darbingo amžiaus žmonių skaičiaus* regione, t.y. kuo daugiau regione gyvena darbingo amžiaus žmonių, tuo mažesnė išlaikomo pagyvenusio amžiaus žmonių koeficiento reikšmė (žr. 20 lentelę).

20 lentelė

Ryšys tarp išlaikomo pagyvenusio amžiaus žmonių koeficiento ir darbingo amžiaus žmonių skaičius Šiaulių ir Panevėžio regionuose

		Šiaulių regionas		Panevėžio regionas	
		Išlaikomo pagyvenusio amžiaus žmonių koeficientas	Darbingo amžiaus žmonių skaičius regione	Išlaikomo pagyvenusio amžiaus žmonių koeficientas	Darbingo amžiaus žmonių skaičius regione
Išlaikomo pagyvenusio amžiaus žmonių koeficientas	Pearson Correlation	1	-,985**	1	-,985**
	Sig. (1-tailed)		,001		,001
Darbingo amžiaus žmonių skaičius regione	Pearson Correlation	-,985**	1	-,985**	1
	Sig. (1-tailed)	,001		,001	
	N	7	7	7	7

Šaltinis: sudaryta autorės.

Ryšio stiprumą apibūdina r koeficientas, kuris analizuojamu atveju lygus $r = - 0,985$. Koreliacija parodo atvirkštinę ryšio kryptį – vieno kintamojo reikšmei didėjant, kito kintamojo reikšmė mažėja. P reikšmė parodo, kad koreliacija statistiškai reikšminga, nes $p = 0,001$. Todėl

galima daryti išvadą, kad stipriausias ryšys tarp darbo rinkos ir demografijos veiksnių pasireiškia per darbingo amžiaus žmonių skaičiaus rodiklį.

2. Socialinės plėtros rodiklių ir darbo rinkos rodiklių ryšių analizė. Koreliacija tarp *iš regiono savivaldybių biudžetų mokamų vienkartinį pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų skaičiaus* ir *bedarbių skaičiaus regione* negali būti statistiškai reikšminga, nes p reikšmė tiek Šiaulių, tiek Panevėžio regiono atveju yra didesnė, negu reikšmingas lygmuo, t.y. p Šiaulių regiono $0,260$ ir p Panevėžio regiono $0,650 > \alpha=0,05$ (žr. 2 priedo 3 lentelę). Koreliacija tarp regionų *darbuotojų, dalyvaujančių MTEP aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose* bei regionuose *veikiančių ūkio subjektų skaičiaus* negali būti laikoma statistiškai reikšminga, todėl kad p reikšmė yra didesnė, negu reikšmingas lygmuo, t.y. p $0,729 > \alpha=0,05$ (žr. 2 priedo 4 lentelę).

Nustatytas statistikai reikšmingas stiprus koreliacinis ryšys tarp *regiono gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičiaus* ir *darbo jėgos aktyvumo lygio* regione, t.y. kuo daugiau regione gyvena žmonių, turinčių aukštąjį išsilavinimą, tuo didesnis regiono darbo jėgos aktyvumo lygis (žr. 21 lentelę).

21 lentelė

Ryšys tarp regiono gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičiaus ir darbo jėgos aktyvumo lygio Šiaulių ir Panevėžio regionuose

		Šiaulių regionas		Panevėžio regionas	
		Turinčių aukštąjį išsilavinimą žmonių skaičius	Darbo jėgos aktyvumo lygis	Turinčių aukštąjį išsilavinimą žmonių skaičius	Darbo jėgos aktyvumo lygis
Turinčių aukštąjį išsilavinimą žmonių skaičius regione	Pearson Correlation	1	,874*	1	,850*
	Sig. (1-tailed)		,001		,004
	N	7	7	7	7
Darbo jėgos aktyvumo lygis	Pearson Correlation	,874*	1	1	,850*
	Sig. (1-tailed)	,001			,004
	N	7	7	7	7

Šaltinis: sudaryta autorės.

Ryšio stiprumą parodo r koeficientas, kuris analizuojamu atveju lygus $r = 0,874$ (Šiaulių regione) ir $r = 0,850$ (Panevėžio regione). Koreliacija parodo, kad vieno kintamojo reikšmei didėjant, kito kintamojo reikšmė irgi didėja. P reikšmė parodo, jog koreliacija statistiškai reikšminga, nes $p = 0,001$ (Šiaulių regione) ir $p = 0,004$ (Panevėžio regione). Todėl galima daryti išvadą, kad socialinės plėtros rodiklis, kaip regiono augimo veiksnys, įtakoja darbo rinkos situaciją regione per regiono gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičių. Taip pat nustatytas statistikai reikšmingas stiprus koreliacinis ryšys tarp *regiono gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičiaus* ir *gyventojų užimtumo lygio* regione, t.y. kuo daugiau regione gyvena žmonių, turinčių aukštąjį išsilavinimą, tuo didesnis regiono gyventojų užimtumo lygis (žr. 22 lentelę).

Ryšys tarp regiono gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, skaičiaus ir gyventojų užimtumo lygio Šiaulių ir Panevėžio regionuose

		Šiaulių regionas		Panevėžio regionas	
		Regiono gyventojų užimtumo lygis	Turinčių aukštąjį išsilavinimą žmonių skaičius regione	Regionų gyventojų užimtumo lygis	Turinčių aukštąjį išsilavinimą žmonių skaičius regione
Regiono gyventojų užimtumo lygis	Pearson Correlation	1	,783*	1	,783*
	Sig. (1-tailed)		,003		,003
	N	7	7	7	7
Turinčių aukštąjį išsilavinimą žmonių skaičius regione	Pearson Correlation	,783*	1	,783*	1
	Sig. (1-tailed)	,003		,003	
	N	7	7	7	7

Šaltinis: sudaryta autorės.

Ryšio stiprumą apibūdina r koeficientas, kuris analizuojamu atveju lygus $r = 0,783$. Remiantis duomenimis, pateiktomis 22 lentelėje galima teigti, kad vieno kintamojo reikšmei didėjant, kito kintamojo reikšmė irgi didės. P reikšmė parodo, kad koreliacija statistiškai reikšminga, nes $p = 0,003$. Socialinės plėtros rodiklių analizės metu nustatyta, kad situacija regiono darbo rinkoje labiausiai atsiskleidžia per turinčių aukštąjį išsilavinimą regiono gyventojų skaičiaus rodiklį.

3. Ekonominių plėtros rodiklių ir darbo rinkos rodiklių ryšių analizė. Nustatytas stiprus ryšys tarp *gyventojų pajamų mokesčių, sumokėtų į regiono savivaldybių biudžetus ir darbingo amžiaus žmonių skaičiaus* regione (žr. 23 lentelę).

Ryšys tarp gyventojų pajamų mokesčio, sumokamo į regiono savivaldybių biudžetus ir darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus Šiaulių ir Panevėžio regionuose

		Šiaulių regionas		Panevėžio regionas	
		Gyventojų pajamų mokestis	Darbingo amžiaus žmonių skaičius regione	Gyventojų pajamų mokestis	Darbingo amžiaus žmonių skaičius regione
Gyventojų pajamų mokestis	Pearson Correlation	1	,796*	1	,759*
	Sig. (1-tailed)		,002		,004
Darbingo amžiaus žmonių skaičius regione	Pearson Correlation	,796*	1	,759*	1
	Sig. (1-tailed)	,002		,004	
	N	7	7	7	7

Šaltinis: sudaryta autorės.

Ryšio stiprumą apibūdina r koeficientas, kuris analizuojamu atveju lygus $r = 0,796$ (Šiaulių regiono atveju) ir $r = 0,759$ (Panevėžio regiono atveju). Koreliacija parodo tiesioginę ryšio kryptį – vieno kintamojo reikšmei didėjant, kito kintamojo reikšmė taip pat didės. P reikšmė parodo, kad koreliacija statistiškai reikšminga, nes $p < 0,005$. Todėl galima daryti išvadą, kad egzistuoja ryšys

tarp darbingo amžiaus gyventojų regione ir sumokamų mokesčių į regionų savivaldybių biudžetus. Analizės metu pavyko nustatyti ryšį tarp *darbo jėgos aktyvumo lygio* regione ir *tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui, EUR* (žr. 24 lentelę).

24 lentelė

Ryšys tarp TUI ir darbo jėgos aktyvumo lygio Šiaulių ir Panevėžio regionuose

		Šiaulių regionas		Panevėžio regionas	
		TUI, tenkančios vienam regiono gyventojui, EUR	Darbo jėgos aktyvumo lygis regione	TUI, tenkančios vienam regiono gyventojui, EUR	Darbo jėgos aktyvumo lygis regione
TUI, tenkančios vienam regiono gyventojui, EUR	Pearson Correlation	1	,824*	1	,824*
	Sig. (2-tailed)		,003		,003
Darbo jėgos aktyvumo lygis regione	Pearson Correlation	,824*	1	,824*	1
	Sig. (2-tailed)	,003		,003	
	N	7	7	7	7

Šaltinis: sudaryta autorės.

Remiantis 24 lentelės duomenimis galima teigti, kad egzistuoja statistikai reikšmingas stiprus koreliacinis ryšys tarp *tiesioginių užsienio investicijų, tenkančių vienam regiono gyventojui, EUR* ir *darbo jėgos aktyvumo lygio* regione. Ryšio stiprumą parodo r koeficientas, kuris analizuojamu atveju lygus $r = 0,824$. Koreliacija parodo, kad vieno kintamojo reikšmei didėjant, kito kintamojo reikšmė irgi didėja. P reikšmė parodo, kad koreliacija statistiškai reikšminga, nes $p = 0,003$. Galima daryti prielaidą, jog kuo darbingo amžiaus regiono gyventojai bus aktyvesni, tuo daugiau galima bus pritraukti investicijų į regioną. Analizės metu taip pat nustatytas statistiškai reikšmingas stiprus koreliacinis ryšys tarp *emigrantų skaičiaus* ir *regiono gyventojų užimtumo lygio* (žr. 25 lentelę).

25 lentelė

Ryšys tarp emigrantų skaičiaus ir regiono gyventojų užimtumo lygio Šiaulių ir Panevėžio regionuose

		Šiaulių regionas		Panevėžio regionas	
		Emigrantų skaičius regione	Regiono gyventojų užimtumo lygis	Emigrantų skaičius regione	Regiono gyventojų užimtumo lygis
Emigrantų skaičius regione	Pearson Correlation	1	-,876**	1	-,782*
	Sig. (2-tailed)		,001		,003
	N	7	7	7	7
Regiono gyventojų užimtumo lygis	Pearson Correlation	-,876**	1	-,782*	1
	Sig. (2-tailed)	,010		,003	
	N	7	7	7	7

Šaltinis: sudaryta autorės.

Remiantis 25 lentelės duomenimis galima daryti prielaidą, kad kuo didesnis regiono gyventojų užimtumo lygis, tuo mažiau gyventojų emigruoja iš regiono. Ryšio stiprumą apibūdina r koeficientas, kuris analizuojamu atveju lygus $r = - 0,876$ (Šiaulių regiono atveju) ir $r = - 0,782$ (Panevėžio regiono atveju). Koreliacija parodo atvirkštinę ryšio kryptį – vieno kintamojo reikšmei didėjant, kito kintamojo reikšmė mažėja. P reikšmė parodo, kad koreliacija statistiškai reikšminga, nes $p < 0,05$.

Koreliacija tarp regione *veikiančių ūkio subjektų skaičiaus* ir *darbo jėgos aktyvumo lygio* regionuose negali būti statistiškai reikšminga, nes p reikšmė tiek Šiaulių, tiek Panevėžio regiono atveju yra didesnė, negu reikšmingas lygmuo, t.y. p Šiaulių regiono $0,107$ ir p Panevėžio regiono $0,344 > \alpha=0,05$ (žr. 2 priedo 5 lentelę). Koreliacija tarp *veikiančių ūkio subjektų skaičiaus* regionuose ir *gyventojų užimtumo lygio* negali būti laikoma statistiškai reikšminga, todėl kad p reikšmė yra didesnė, negu reikšmingas lygmuo, t.y. $p 0,947 > \alpha=0,05$ (žr. 2 priedo 6 lentelę).

Ekonominės plėtros rodiklių analizės metu pavyko išsiaiškinti, kad egzistuoja statistiškai reikšmingi ryšiai tarp darbo rinkos rodiklių ir trijų ekonominės plėtros rodiklių, būtent:

1) ryšys tarp gyventojų pajamų mokesčio, sumokamo į regiono savivaldybių biudžetus ir darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus;

2) tiesioginių užsienio investicijų, tenkančių vienam regiono gyventojui, EUR ir darbo jėgos aktyvumo lygio regione;

3) emigruojančių gyventojų skaičiaus ir gyventojų užimtumo lygio.

4. Viešosios infrastruktūros rodiklių ir darbo rinkos rodiklių ryšių analizė. Analizuojant *lovų ligoninėse skaičiaus, tenkančio 10 tūkst. gyventojų ir darbingo amžiaus žmonių skaičiaus* regione sąsajas nustatyta stipri koreliacija tarp šių rodiklių. Ryšio stiprumą apibūdina r koeficientas, kuris analizuojamu atveju lygus $r = - 0,723$ (Šiaulių regiono atveju) ir $r = - 0,769$ (Panevėžio regiono atveju). Tačiau nustatytas ryšio matas negalėtų būti interpretuojamas tiesiogiai.

Taip pat nustatytas statistikai reikšmingas vidutinio stiprumo koreliacinis ryšys tarp *suteiktų nakvynių skaičiaus apgyvendinimo įstaigose, tūkst. vnt.* ir *darbo jėgos aktyvumo lygio* regione, t.y. kuo darbingo amžiaus gyventojai yra aktyvesni, tuo daugiau regiono apgyvendinimo įstaigose suteikiama nakvynių (žr. 26 lentelę). Savaiame suprantama, kad suteiktų nakvynių skaičius auga ne dėl to, kad viešbučiuose apsistoja darbingo amžiaus aukštu darbo aktyvumu pasižymintis regiono gyventojai. Identifikuotas ryšys galėtų reikšti, kad nuo darbo jėgos aktyvumo lygio priklauso to regiono darbuotojų gebėjimas pritraukti į regioną daugiau turistų, kurie naudojami apgyvendinimo įstaigų paslaugomis. Galima daryti prielaidą, kad aukštesnis darbo jėgos aktyvumo lygis suponuoja regiono patrauklumą atvykstančiųjų akyse.

Ryšys tarp suteiktų nakvynių skaičiaus apgyvendinimo įstaigose, tūkst. vnt. ir darbo jėgos aktyvumo lygio Šiaulių ir Panevėžio regionuose

		Šiaulių regionas		Panevėžio regionas	
		Suteiktų nakvynių skaičius apgyvendinimo įstaigose, tūkst. vnt.	Darbo jėgos aktyvumo lygis	Suteiktų nakvynių skaičius apgyvendinimo įstaigose, tūkst. vnt.	Darbo jėgos aktyvumo lygis
Suteiktų nakvynių skaičius apgyvendinimo įstaigose, tūkst. vnt.	Pearson Correlation	1	,670*	1	,670*
	Sig. (1-tailed)		,004		,004
Darbo jėgos aktyvumo lygis	Pearson Correlation	,670*	1	,670*	1
	Sig. (1-tailed)	,004		,004	
	N	7	7	7	7

Šaltinis: sudaryta autorės.

Ryšio stiprumą apibūdina r koeficientas, kuris analizuojamu atveju lygus $r = 0,670$. Koreliacija parodo tiesioginę ryšio kryptį – vieno kintamojo reikšmei didėjant, kito kintamojo reikšmė taip pat didėja. P reikšmė parodo, kad koreliacija statistiškai reikšminga, nes $p = 0,004$. Todėl galima daryti prielaidą, kad kuo darbo jėgos aktyvumo lygis regione bus aukštesnis, tuo daugiau į regioną atvyks žmonių, kuriems bus suteikta nakvynių regiono apgyvendinimo įstaigose. Pastebėtina, jog koreliacija tarp *suteiktų nakvynių skaičiaus apgyvendinimo įstaigose, tūkst. vnt.* ir *bedarbių procento nuo darbingo amžiaus žmonių* regionuose negali būti statistiškai reikšminga, nes p reikšmė tiek Šiaulių, tiek Panevėžio regiono atveju yra didesnė, negu reikšmingas lygmuo, t.y. p Šiaulių regiono $0,400$ ir p Panevėžio regiono $0,249 > \alpha = 0,05$ (žr. 2 priedo 7 lentelę). Todėl galima daryti prielaidą, jog regionų viešajai infrastruktūrai bedarbių skaičius yra ne toks svarbus, kaip darbingo amžiaus gyventojų aktyvumo lygis. Šią prielaidą iš dalies patvirtina gauti rezultatai (žr. 27 lentelę).

Ryšys tarp materialinių investicijų į infrastruktūrą, tenkančių vienam gyventojui, EUR ir gyventojų užimtumo lygio Šiaulių ir Panevėžio regionuose

		Šiaulių regionas		Panevėžio regionas	
		Mat. investicijos į infrastruktūrą, tenkanč. 1 gyv., EUR	Gyventojų užimtumo lygis	Mat. investicijos į infrastruktūrą, tenkanč. 1 gyv., EUR	Gyventojų užimtumo lygis
Mat. investicijos į infrastruktūrą, tenkančios 1 gyv., EUR	Pearson Correlation	1	,862**	1	,862**
	Sig. (1-tailed)		,004		,004
Gyventojų užimtumo lygis	Pearson Correlation	,862**	1	,862**	1
	Sig. (1-tailed)	,004		,004	
	N	7	7	7	7

Remiantis 27 lentelės duomenimis galima teigti, kad egzistuoja statistikai reikšmingas stiprus koreliacinis ryšys tarp *materialinių investicijų į infrastruktūrą, tenkančių vienam regiono gyventojui, EUR* ir *gyventojų užimtumo lygio* regione. Ryšio stiprumą parodo *r* koeficientas, kuris analizuojamu atveju lygus $r = 0,862$. Koreliacija parodo, kad vieno kintamojo reikšmei didėjant, kito kintamojo reikšmė irgi didėja. *P* reikšmė parodo, kad koreliacija statistiškai reikšminga, nes $p = 0,004$. Galima daryti prielaidą, jog kuo daugiau regionas investuos į viešą infrastruktūrą, tuo regiono gyventojų užimtumo lygis bus didesnis. Apibendrinti tyrimo koreliacinės analizės rezultatai pateikti 28 lentelėje.

28 lentelė

Rodiklių koreliacijos rezultatai

		PANEVĖŽIO REGIONAS																				
		Demografija					Socialinė plėtra				Ekonominė plėtra						Darbo rinka			Viešoji infrastruktūra		
		D1	D2	D3	D4	D5	S1	S2	S3	S4	E1	E2	E3	E4	E5	E6	DR1	DR2	DR3	V1	V2	V3
ŠIAULIŲ REGIONAS	Demografi- ja	D1																				
		D2																				
		D3																				
		D4																				
		D5																				
	Sociali- nė plėtra	S1																				
		S2																				
		S3																				
		S4																				
	Ekonominė plėtra	E1																				
		E2																				
		E3																				
		E4																				
		E5																				
		E6																				
	Darbo rinka	DR1																				
		DR2																				
		DR3																				
	Vie- šoji infrastr uktūra	V1																				
		V2																				
V3																						

Šaltinis: sudaryta autorės.

Apibendrinant atliktos koreliacinės analizės rezultatus galima teigti, kad dažniausiai statistiškai reikšmingas ryšys nustatomas tarp ekonominės plėtros rodiklių ir kitų regiono ekonominio augimo veiksmų rodiklių. Minėtų rodiklių koreliacija su kitais netolygumo veiksmų rodikliais pasitaiko dažniausiai. Kiek rečiau randamas ryšys tarp darbo rinkos ir kitų regionų ekonominį augimą apibūdinančių veiksmų. Dar mažiau, anot tyrimo rezultatų, regionų netolygumas atskleidžiamas per socialinės plėtros ir viešosios infrastruktūros ekonominio augimo veiksmų rodiklius ir visai mažai - per demografijos rodiklius.

Apibendrinant Šiaulių ir Panevėžio regionų ekonominio netolygumo vertinimo rezultatus galima teigti, kad įvairūs rodikliai skirtingai veiks regionų ekonominį vystymąsi 2008-2014 m.

Atlikus Šiaulių ir Panevėžio regionų netolygumo vertinimą remiantis Lietuvos vidurkiu, nustatyta, kad analizuojami regionai pagal demografinius rodiklius beveik visuose srityse atsilieka nuo šalies vidurkio. Lyginant Šiaulių ir Panevėžio regionus tarpusavyje galima teigti, kad Šiaulių regiono situacija pagal visus vertinamus socialinės plėtros rodiklius yra geresnė, negu Panevėžio regione. Analizuojami regionai pagal ekonominės plėtros rodiklius beveik visuose srityse daugiau ar mažiau atsilieka nuo šalies vidurkio. Tuo tarpu emigruojančių iš Panevėžio regiono gyventojų skaičius yra mažesnis, negu šalies vidurkis. Lyginant Šiaulių ir Panevėžio regionus tarpusavyje galima teigti, kad Šiaulių regiono situacija pagal surenkamą gyventojų pajamų mokesčių, realaus darbo užmokesčio indeksą, bedarbių procentą nuo darbingo amžiaus gyventojų bei veikiančių ūkio subjektų skaičių yra geresnė, tuo tarpu pagal emigruojančių iš regiono gyventojų skaičių ir tiesioginių užsienio investicijų, tenkančių vienam gyventojui, dydį, situacija Šiaulių regione yra prastesnė, negu Panevėžio regione. Lyginant Šiaulių ir Panevėžio regionus tarpusavyje galima teigti, kad Šiaulių regiono situacija pagal visus vertinamus darbo rinkos rodiklius yra geresnė, negu Panevėžio regione, tačiau abu regionai nežymiai atsilieka nuo šalies vidurkio. Koreliacinės analizės rezultatai leidžia teigti, jog situacija analizuojamuose regionuose yra panaši: nustatyti statistiškai reikšmingi ryšiai tarp tų pačių rodiklių. Atkreiptinas dėmesys, jog ryšių stiprumą apibūdinančios reikšmės abėjuose regionuose taip pat yra panašios.

IŠVADOS

Atlikus regionų ekonominio netolygumo vertinimą teoriniu aspektu nustatyta, kad regionų ekonominį netolygumą sąlygoja įvairūs veiksniai, kurie skirtingai veikia tiek regiono augimo apimtis, tiek jo vystymosi tempus. Prie pagrindinių regionų ekonominio augimo veiksnių priskirtini:

- demografija;
- socialinė plėtra;
- ekonominė plėtra;
- darbo rinka;
- viešoji infrastruktūra.

Siekiant atskleisti darbo rinkos svarbą regiono netolygumui, buvo identifikuoti darbo rinkos struktūros elementai ir nustatytas darbo rinkos ir netolygaus regionų ekonominio augimo ryšys, kuris, anot mokslinės literatūros analizės rezultatų, yra abipusis: tiek regiono netolygumas priklauso nuo darbo rinkos rodiklių, tiek nuo regiono ekonominės situacijos priklauso, kokie bus darbo rinkos rodiklių rezultatai šiame regione.

Mokslinės literatūros analizės pagrindu pavyko parengti regionų ekonominio netolygumo vertinimo modelį, kurį sudaro penki regionų ekonominį augimą apibūdinantys veiksniai ir dvidešimt vienas ekonominis rodiklis. Modelis vaizduoja regionų ekonominio netolygumo vertinimą jį lemiančių veiksnių kontekste. Atkreiptinas dėmesys, kad išgryninti veiksniai yra priklausomi tarpusavyje. Regionų ekonominio netolygumo vertinimo modelyje pateikti rodikliai, kurių išraiškos, t.y. santykiniai dydžiai arba procentas nuo bendro skaičiaus, gali būti pasirenkami pagal tyrimo pobūdį ir jų tikslingumą.

Mokslinės literatūros analizė leido išskirti pagrindinius regionų ekonominio netolygumo vertinimo metodus: min/max; vidurkio; Lorenco kreivė; sklaidos statistika; β -konvergencija; σ -konvergencijos. Mokslinių šaltinių analizės metu taip pat pavyko apibendrinti atliktų regionų ekonominio netolygumo vertinimo, darbo rinkos aspektu tyrimų metodus ir rezultatus. Nustatyta, jog dauguma iki šiol atliktų tyrimų yra gan bendro pobūdžio, juose vertinami tik tam tikri, pavieniai darbo rinkos rodikliai.

Remiantis parengtu modeliu buvo atliktas Šiaulių ir Panevėžio regionų ekonominio netolygumo vertinimas, akcentuojant darbo rinkos rodiklius, bei nustatyti analizuojamų regionų netolygumo lygiai pagal šalies vidurkį. Atlikus Šiaulių ir Panevėžio regionų ekonominio netolygumo vertinimą galima teigti, kad abu analizuojami regionai beveik pagal visus analizuojamus rodiklius atsilieka

nuo Lietuvos vidurkio. Galima daryti prielaidą, kad identifikuoti netolygumai gali neigiamai veikti ekonominį regionų vystymąsi darbo rinkos kontekste šiais pagrindiniais aspektais:

- nuolat augantis išlaikomo amžiaus žmonių koeficientas Panevėžio regione jau ženkliai viršija šalies vidurkį. Ši tendencija taipogi suformuoja darbingo amžiaus žmonių trūkumo atsiradimo grėsmę regione;
- mažas kvalifikuotų specialistų, rengiamų Panevėžio regione, skaičius jau dabar kelia dideles problemas regione: trūksta specialistų, nepakankama darbo jėgos kvalifikacija mažina regiono ūkio subjektų veiklos efektyvumą;
- didėjanti Šiaulių ir Panevėžio regionų nedarbo lygio problema ir galimai prarandami bedarbių kvalifikaciniai įgūdžiai gali mažinti regiono patrauklumą investuotojams;
- nepakankamai aukštas darbo jėgos aktyvumo lygis regionuose suponuoja didesnes išlaidas ilgalaikių bedarbių įtraukimui į regionų darbo rinką.

Tuo tarpu šių regionų išsamus palyginimas tarpusavyje atskleidė, jog pastaruoju metu situacija Šiaulių regione yra geresnė, negu Panevėžio regione.

Koreliacinės analizės rezultatai leidžia daryti išvadą, kad rodyklių ryšiai analizuojamuose regionuose yra panašūs: nustatyti statistiškai reikšmingi ryšiai ir ryšio nebuvimas tarp tų pačių rodiklių. Atlikus darbo rinkos ir kitų ekonominio netolygumo veiksnių ryšio stiprumo analizę nustatyta, kad:

- kuo daugiau regionuose gyvena darbingo amžiaus žmonių, tuo mažesnis išlaikomo pagyvenusio amžiaus žmonių koeficientas;
- esant didesniai darbingo amžiaus gyventojų skaičiui regione į regionų savivaldybių biudžetus sumokama daugiau mokesčių;
- didėjant darbo jėgos aktyvumo lygiui auga tiesioginių užsienio investicijų, tenkančių vienam regiono gyventojui, skaičius;
- didėjant regiono gyventojų užimtumo lygiui regione mažėja emigruojančių iš šio regiono žmonių skaičius;
- kuo daugiau regione gyvena žmonių, turinčių aukštąjį išsilavinimą, tuo didesnis regiono darbo jėgos aktyvumo lygis bei aukštesnis užimtumo lygis;
- kuo daugiau regionas investuos į viešą infrastruktūrą, tuo regiono gyventojų užimtumo lygis bus didesnis.

Atlikus regionų ekonominio netolygumo vertinimą, akcentuojant darbo rinkos rodiklius, pavyko iš dalies patvirtinti tyrimo pradžioje iškeltą hipotezę: nustatytas dažnai pasitaikantis statistiškai reikšmingas ryšys tarp darbo rinkos rodiklių ir kitų regiono ekonominio netolygumo veiksnių rodiklių.

REKOMENDACIJOS

Magistrinio tyrimo kontekste, vertinant teorinio ir empirinio tyrimo rezultatus, formuojamos rekomendacijos *universiteto studentams, besigilinantiems į regionų netolygumo klausimus*:

- vertinti regionų ekonominį netolygumą remiantis sukurtu regionų ekonominio netolygumo vertinimo modeliu, akcentuojant ekonominės plėtros rodiklius;
- vertinimo metu analizuoti postkrizinį laikotarpį, t.y. nuo 2008 m.

Šiaulių ir Panevėžio regiono valdžios atstovams:

- skatinti regionų gyventojų gimstamumą, taip mažinant regionų gyventojų kaitą, kuri šiuo metu yra neigiama;
- mažinti emigruojančiųjų iš regionų skaičių. Šią nuostatą taikyti ne tik darbingo amžiaus gyventojų atžvilgiu;
- skatinti ūkio subjektų kūrimąsi regionuose;
- didinti investicijas į viešąją infrastruktūrą, gerinant regionų patrauklumą busimiesiems investuotojams, darbdaviams, turistams.

Lietuvos Vyriausybei, mažinant regionų netolygumą, akcentuojant darbo rinkos rodiklius:

- sudaryti palankias sąlygas darbingo amžiaus žmonių atvykimui į netolygumu pasižyminčius regionus. Pavyzdžiui, visiems atvykstantiems dalinai kompensuoti transporto išlaidas, jeigu žmogus kasdien į darbą vyksta iš vieno regiono į kitą;
- subsidijuoti darbo jėgos aktyvumo lygio didinimą regionuose, pasižyminčiuose netolygumu. Pavyzdžiui, skirti didesnes išmokas tų regionų bedarbių neformaliai švietimui;
- skatinti užimtumo lygio augimą regionuose, mažinant mokesčių našta naujai besikuriančioms įmonėms, arba įmonėms, turinčioms 200 ir daugiau darbuotojų;
- palengvinti/supaprastinti užsieniečių-specialistų įdarbinimo procedūrą netolygumu pasižyminčiuose regionuose;
- skatinti investuoti į viešąją infrastruktūrą netolygumu pasižyminčiuose regionuose. Pavyzdžiui, pasinaudoti ES struktūrinės paramos fondais, rengiant netolygių regionų vystymo(si) projektus.

LITERATŪRA

1. Aleksnadravičius, A., Raupelienė, A. (2012). Lietuvos strateginio planavimo dokumentų vertinimas užimtumo didinimo ir darnaus darbo vietų vystymo srityse. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 1(30), p. 6-15.
2. Altmann, S., Falk, A., Grunewald, A., Huffman, D. (2014). Contractual Incompleteness, Unemployment, and Labor Market Segmentation. *Review of Economic Studies*, 81(1), p. 30-56.
3. Atkočiūnienė, Z. O., Gineitienė, Z., Žiogelytė, L. (2010). Regionų plėtra: žmogiškųjų išteklių potencialas. *Viešasis administravimas*, 1(2), p. 44-52.
4. Atkočiūnienė, V. (2014). Darbo vietų plėtojimo darnumą Lietuvos kaimiškuosiuose regionuose lemiantys veiksniai. *Region Formation & Development Studies*, 1(11), p. 19-28.
5. Andriušaitienė, D. (2007). *Depresinių šalies regionų darbo rinkos plėtra. Daktaro disertacija*. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Vilnius.
6. Baležentis, A., Baležentis, T. (2010). Europos Sąjungos valstybių narių kaimo darnaus vystymo vertinimas. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, nr. 23(4), p. 1-9.
7. Brazienė, R., Mikutavičienė, I. (2013). Lietuvos jaunimo perėjimas iš švietimo sistemos į darbo rinką: švietimo, darbo ir užimtumo politikos aspektas. *Viešoji politika ir administravimas*, 12(1), p. 108-119.
8. Brenkevičiūtė, R. (2010). Tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai analizė. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 2(2), p. 11-17.
9. Bruneckienė, J., Krušinskas, R. (2011). ES struktūrinės paramos įtakos Lietuvos regionų plėtrai ir išsivystymo netolygumams mažinti vertinimas. *Ekonomika ir vadyba*, 2011, 16, p. 127-136.
10. Bruneckienė, J., Kilijonienė, A. (2011). Lietuvos regionų konkurencingumo klasterinė analizė. *Management Theory & Studies for Rural Business & Infrastructure Development*, p. 60-69.
11. Bruneckienė, J. (2013). *Regionų plėtros vertinimas indeksu*. Kaunas: Technologija.
12. Bukantaitė, D., Žiužnienė, L. (2008). Darbo biržos teikiamų paslaugų naudingumas. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 8, p. 12-27.
13. Butkus, M., Matuzevičiūtė, K. (2005). Regionų netolygaus ekonominio augimo vertinimo metodologija [žiūrėta 2014-11-26]. Prieiga per internetą: <http://www.ebiblioteka.lt/resursai/Konferencijos/VLVK_051028/2%20sekcija/II08_Butkus.pdf>.

14. Butkus, M., Matuzevičiūtė, K. (2011). Ekonomikos teritorijų (regionų) skirtumų vertinimas Europos Sąjungos šalyse. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3(23), p. 66-79.
15. Dapkus, R., Railienė, G. (2006). *Regiono ūkio plėtra*. Kaunas: Technologija.
16. Gedminaitė-Raudonė, Ž. (2012). Regionų unikalumo vertinimas: teoriniai sprendimai. *Viešasis administravimas*, 3(35), p. 53-60.
17. Gedminaitė-Raudonė, Ž. (2014). *Regionų unikalumo ekonominis vertinimas Europos integracijos procesų kontekste. Daktaro disertacija*. Vilniaus Gedimino Technikos universitetas, Vilnius.
18. Ginevičiaus, R. (2007). Sudėtingo reiškinio struktūrizuotos rodiklių sistemos formavimas. *Verslas: teorija ir praktika*, 2, p. 68-72.
19. Gulbinienė, N., Jankauskienė, A., Šileikaitė, G. (2011). Darbo rinkos plėtros galimybės kaimo vietovėse. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 4(24), p. 102-112.
20. Guščinskienė, J., Čiburienė, J. (2009). Darbo rinka Lietuvoje: moterų ir vyrų padėtis. *Verslas, vadyba ir studijos*, 7, p. 171-284.
21. Ivanauskaitė, T. (2012). Demografinių veiksnių poveikis darniam vystymuisi. *Informacijos mokslai*, 62, p. 67-80.
22. Jakštienė, S. (2013). Užimtumą lemiančių mikroekonominių ir makroekonominių veiksnių modelis. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3(31), p. 160-168.
23. Kilijonienė, A., Simanavičienė, Ž. (2008). Regioninės politikos įtaka regionų išsivystymo trūkumų raidai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 3(12), p. 141-152.
24. Kilijonienė, A., Simanavičienė, Ž. (2010). Regionų plėtros teorijų taikymas: Lietuvos atvejis. *Ekonomika ir vadyba*, 15, p. 93-99.
25. Kilijonienė, A., Bruneckienė, J. (2011). Regionų ekonomikos konvergencija ir divergencija ekonominės krizės kontekste. *Ekonomika ir vadyba*, 16, p. 189-196.
26. Kokengauzaitė, J., Tonkūnaitė, G. (2010). Ekonominės emigracijos priežastys ir poveikis darbo rinkai. *Ekonomikos ir vadybos aktualijos*, 2, p. 53-61.
27. Kučinskienė, M., Marčinskas, A. (2013). Verslo plėtros galimybės vyriausybės programų kontekste. *Region Formation & Development Studies*, 10, p. 98-110.
28. Kvinauskaitė, V., Snieška, V. (2002). Lietuvos verslo struktūros įtaka regionų ekonominio augimo prognozei. *Tiltai*, 10, p. 108-113.
29. Laužadytė, A., Samoškaitės, G. (2013). Darbo rinka Lietuvoje: situacija ir politika. *Viešasis administravimas*, 1(37), p. 66-73.
30. Laužadytė, A. (2014). Ilgalaikio nedarbo našta Lietuvos visuomenei. *Viešasis administravimas*, 2(42), p. 48-52.

31. Laskienė, D. (2009). Nedarbo lygio ir gamybos augimo ryšys: Lietuvos atvejis. *Ekonomika ir vadyba*, 14, p. 857-862.
32. Lietuvos darbo birža. (2015). *Statistiniai rodikliai* [žiūrėta 2015-02-16]. Prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/statistika_tab.aspx>.
33. Lietuvos šešėlinė ekonomika. (2013). *Lietuvos laisvosios rinkos institutas* [žiūrėta 2015-02-25]. Prieiga per internetą: <http://files.lrinka.lt/LSE2013_2/LSE.pdf>.
34. Lisauskaitė, V. Lietuvos gyventojų pajamų ir vartojimo diferenciacija. *Verslas: teorija ir praktika*, 11(3), p. 266-278.
35. LR Statistikos departamentas. (2015). *Šiuolaikinė Lietuva 1991-dabar* [žiūrėta 2015-02-16]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2130&status=N>>.
36. LR Vyriausybės nutarimas dėl probleminių teritorijų Nr. 112. (2007) [žiūrėta 2015-01-14]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?a=291746&b=>>>.
37. Makštutis, A., Vijeikis, J. (2008). Jaunimo įsidarbinimo problemos Lietuvoje. *Vadyba*, 2(13), 78-82.
38. Melnikienė, R., Vidickienė, D., Gedminaitė-Raudonė, Ž., Ribašauskienė, E. (2011). Lietuvos regionų tipologijų pagal kaimiškumą tinkamumas regioninei politikai. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 5(29), p. 126-134.
39. Merkys, G., Brazienė, R., Kondrotaitė, G. (2008). Subjektyvi gyvenimo kokybė kaip socialinis indikatorius: viešojo sektoriaus kontekstas. *Viešoji politika ir administravimas*, 23, p. 23-38.
40. Miškinis, A., Lukašiavičiūtė, E. (2009). Tiesioginės užsienio investicijos: patirtis Vidurio ir Rytų Europos šalyse. *Viešas administravimas*, 2(22), p. 42-54.
41. Misiūnas, A., Svetikas, Ž. (2003). Lietuvos regionų ekonomikos netolygumų vertinimai. *Ekonomika*, 64, p. 84-91.
42. Moskvina, J., Okuniavičiūtė Neverauskienė, L. (2011). *Aktyvi darbo rinkos politika: teorija ir praktika*. Vilnius: Technika.
43. Okunevičiūtė Neverauskienė, L., Moskvina, J. (2010). Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių socialinė nauda. *Filosofija. Sociologija*, 21 (2), p. 101-111.
44. Pocius, A., Okunevičiūtė-Neveauskienė, L. (2005). Ekonominio nuostolio dėl Lietuvos darbo rinkos pokyčių įvertinimas. *Pinigų studijos*, 2, p. 30-46.
45. Pocius, A. (2005). Struktūrinis nedarbas Lietuvoje. *Demografinė situacija, socialinė būklė*, p. 17-23.
46. Pocius, A. (2014). Atskirų Lietuvos regionų darbo išteklių, socialinio ir ekonominio potencialo bei infrastruktūros būklės įvertinimas [žiūrėta 2015-01-14]. Prieiga per internetą:

- <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:dY4o_UvWxKoJ:www.lstp.lt/sites/www.lstp.vgtu.lt/files/140324_LSTP_2.5_DEMOGRAFINE%2520PADETIS_ir%2520DARB_ISTEKLIAI.ppt.pdf+&cd=19&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>.
47. Pukelienė, V., Glinskienė, R., Beržinskienė, D. (2007). Darbo jėgos migracija: globalinis aspektas. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 2, p. 49-64.
 48. Ratkevičienė, V. (2005). Lietuvos kaimo gyventojų užimtumo analizė ir perspektyvos. *Tiltai*, 4, p. 39-50.
 49. Raškinis, D. (2008). Lietuvos darbo rinka: problemos ir galimi sprendimo būdai. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 2(1), p. 55-71.
 50. Rudžinskienė, R. (2008). Darbo rinkos įtaka Lietuvos profesinio rengimo politikai. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, 4, p. 86-93.
 51. Rudžinskienė, R. (2013). Jaunų ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką ypatumai. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 7, p. 24-37.
 52. Servetkienė, V. (2012). Gyvenimo kokybė Lietuvoje: subjektyvus situacijos vertinimas ir realybė. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, p. 4(28), p. 20-35.
 53. Simanavičienė, A., Užkurytė, L. (2009). Pokyčiai darbo rinkoje ekonominio nuosmukio metu: Lietuvos atvejis. *Ekonomika ir vadyba*, 14, p. 940-946.
 54. Sinkienė, J., Grumadaitė, K. (2014). Sumanaus regiono konceptualus modelis. *Viešojoji politika ir administravimas*, 13(3), p. 414-426.
 55. *Situacijos bendruomenėje vertinimas ir bendruomenės įgalinimas didinti savo gyvenimo kokybę*. (2013) [žiūrėta 2015-01-14]. Prieiga per internetą: <<http://gelbvaik.lt/wp-content/uploads/2013/08/Bendruomenes-igalinimas.pdf>>.
 56. Skačkauskienė, I., Bytautė, S. (2012). Socialinio kapitalo apibrėžties ir matavimo problematika. *Verklas: teorija ir praktika*, 13 (3), p. 208-216.
 57. Snieška, V., Zykienė, I. (2010). Viešoji infrastruktūra: poveikio regioninei plėtrai vertinimo ekonominiai aspektai. *Ekonomika ir vadyba*, 15, p. 241-247.
 58. Socialinė apsaugos ir darbo ministerija. (2014). *Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės* [žiūrėta 2014-11-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.ldb.lt/TDB/Vilnius/Paslaugos/Puslapiai/Aktyviosdarborinkospolitikospriemon%C4%97s1.aspx>>.
 59. Stulgienė, A., Daunorienė, A. (2009). Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai. *Ekonomika ir vadyba*, 14, p. 984-992.
 60. Šileika, A., Andriušaitienė, D. (2007). Istorinis metodologinis darbo rinkos sampratos aspektas. *Verklas: teorija ir praktika*, 1, p. 19-23.

61. Valackienė, A., Krašenkienė, A. (2008). Lietuvos demografinė situacija: integruotos demografinių veiksnių gerinimo politikos galimybės. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 2(1), p. 73-84.
62. Valavičienė, N. (2009). Aktyvūs imigrantai: pilietinio dalyvavimo veiksniai Europos Sąjungoje. *Socialinių mokslų studijos*, 3(3), p. 165-182.
63. Valiskas, A. (2011). Lietuvos regioninės politikos raida ir statistika. *Lietuvos statistikos darbai*, p. 98-103.
64. Vetlov, I., Virbickas, E. (2006). Lietuvos darbo rinkos lankstumas. *Pinigų studijos*, 1, p. 5-22.
65. Vijeikis, J. (2012). Emigracija iš Lietuvos – grėsmė šeimos vertybėms. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 1(30), p. 180-190.
66. Zykienė, I., Snieška, V. (2011). Fizinės infrastruktūros įtaka regioniniam patrauklumui. *Ekonomika ir vadyba*, 16, p. 465-471.
67. Žalavičienė, A. (2012). Regioninė politika ir Europos Sąjungos struktūrinė parama: patirties įvertinimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2(26), p. 44-53.
68. Žitkus, L., Mickevičienė, M. (2013). Konkurencingumas kaip regiono plėtros siekinys. *Viešoji politika ir administravimas*, 3, p. 430-441.

PRIEDAI

DARBUOTOJŲ IR BEDARBIŲ, BESINAUDOJANČIŲ DARBO BIRŽOS PASLAUGOMIS, ĮDARBINIMO PROBLEMAS

Problema	Paiškinimas
Sveikatos problemos	Bedarbiai, ypač ieškantys darbo ilgesnį laiką, dažnai būna sergantys ir nelabi norintys dirbti. Jie dažnai turi žalingų įpročių.
Pasitikėjimo trūkumas	Ilgai nedirbantys, arba ilgą laiką dirbantys vienoje darbovietėje, darbuotojai pradeda bijoti ieškoti naujo darbo. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad dauguma bedarbių, kuriems ilgesnį laiką nepasisėkė susirasti darbo ir įsidarbinti, bijo vėl patirti nesėkmę.
Darbo įgūdžių nebuvimas	Neturintys jokių įgūdžių bedarbiai nenoriai mokosi kažką naujo. Darbuotojai, visą gyvenimą dirbę panašų darbą labai sunkiai perima naujus darbo metodus.
Žema motyvacija	Įpratę gyventi naudodamiesi visomis galimomis lengvatomis, bedarbiai nenori dirbti. Darbuotojai, ilgą laiką dirbantys vienoje darbovietėje ir gaunantys stabilų atlyginimą, nemotyvuoti keisti pabodusio darbo, nes nėra tikri, kad naujame darbe darbo sąlygos bus geresnės.

Šaltinis: adaptuota autorės pagal D., Bukantaitę, L., Žiužniene (2008). Darbo biržos teikiamų paslaugų naudingumas. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 8, p. 18.

DUOMENŲ ANALIZĖS REZULTATAI SPSS

1 lentelė

Ryšys tarp regionų gyventojų kaitos ir darbingo amžiaus žmonių skaičiaus Šiaulių ir Panevėžio regionuose

Correlations			
		Regiono gyventojų kaita	Darbingo amžiaus žmonių skaičius regione
Šiaulių regiono gyventojų kaita	Pearson Correlation	1	-,244
	Sig. (1-tailed)		,321
	N	6	6
Darbingo amžiaus žmonių skaičius Šiaulių regione	Pearson Correlation	-,244	1
	Sig. (1-tailed)	,321	
	N	6	6
Darbingo amžiaus žmonių skaičius Panevėžio regione	Pearson Correlation	1	-,809*
	Sig. (1-tailed)		,026
	N	6	6
Panevėžio regiono gyventojų kaita	Pearson Correlation	-,809*	1
	Sig. (1-tailed)	,026	
	N	6	6

Šaltinis: sudaryta autorės.

2 lentelė

Ryšys tarp regionų gyventojų kaitos ir turinčių aukštąjį išsilavinimą regionų gyventojų skaičiaus

Correlations			
		Turinčių aukštąjį išsilavinimą žmonių skaičius	Regiono gyventojų kaita
Turinčių aukštąjį išsilavinimą žmonių skaičius	Pearson Correlation	1	,069
	Sig. (1-tailed)		,449
	N	7	7
Regiono gyventojų kaita	Pearson Correlation	,069	1
	Sig. (1-tailed)	,449	
	N	7	7

Šaltinis: sudaryta autorės.

Ryšys tarp bedarbių procento nuo darbingo amžiaus gyventojų ir iš savivaldybių biudžetu mokamų vienkartinį pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų skaičiaus Šiaulių ir Panevėžio regionuose

Correlations			
		Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų Šiaulių regione	Iš Šiaulių regiono savivaldybių biudžetu mokamų vienkartinį pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų skaičius
Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų Šiaulių regione	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1 7	-,494 ,260 7
Iš Šiaulių regiono savivaldybių biudžetu mokamų vienkartinį pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų skaičius	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	-,494 7	1 ,260 7

Correlations			
		Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų Panevėžio regione	Iš Panevėžio regiono savivaldybių biudžetu mokamų vienkartinį pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų skaičius
Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų Panevėžio regione	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1 7	-,211 ,650 7
Iš Panevėžio regiono savivaldybių biudžetu mokamų vienkartinį pašalpų socialiai remtiniams asmenims gavėjų skaičius	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	-,211 7	1 ,650 7

Šaltinis: sudaryta autorės.

Ryšys tarp regionų darbuotojų, dalyvaujančių MTEP aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose bei regionuose veikiančių ūkio subjektų skaičiaus

		Correlations	
		Regiono darbuotojai, dalyvaujantys MTEP aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose	Regionuose veikiančių ūkio subjektai
Regiono darbuotojai, dalyvaujantys MTEP aukštojo mokslo ir valdžios sektoriuose	Pearson Correlation	1	-,162
	Sig. (2-tailed)		,729
	N	7	7
Regionuose veikiančių ūkio subjektai	Pearson Correlation	-,162	1
	Sig. (2-tailed)	,729	
	N	7	7

Šaltinis: sudaryta autorės.

Ryšys tarp regione veikiančių ūkio subjektų skaičiaus ir darbo jėgos aktyvumo lygio Šiaulių ir Panevėžio regionuose

		Correlations	
		Darbo jėgos aktyvumo lygis Šiaulių regione	Šiaulių regione veikiančių ūkio subjektai
Darbo jėgos aktyvumo lygis Šiaulių regione	Pearson Correlation	1	,659
	Sig. (2-tailed)		,107
	N	7	7
Šiaulių regione veikiančių ūkio subjektai	Pearson Correlation	,659	1
	Sig. (2-tailed)	,107	
	N	7	7
		Veikiančių ūkio subjektai Panevėžio regione	Darbo jėgos aktyvumo lygis Panevėžio regione
Veikiančių ūkio subjektai Panevėžio regione	Pearson Correlation	1	-,423
	Sig. (2-tailed)		,344
	N	7	7
Darbo jėgos aktyvumo lygis Panevėžio regione	Pearson Correlation	-,423	1
	Sig. (2-tailed)	,344	
	N	7	7

Šaltinis: sudaryta autorės.

Ryšys tarp regione veikiančių ūkio subjektų skaičiaus ir gyventojų užimtumo lygio

Correlations

		Panevezio regiono gyventojų užimtumo lygis	Panevezio regione veikiantys ūkio subjektai
Panevezio regiono gyventojų užimtumo lygis	Pearson Correlation	1	-,031
	Sig. (2-tailed)		,947
	N	7	7
Panevezio regione veikiantys ūkio subjektai	Pearson Correlation	-,031	1
	Sig. (2-tailed)	,947	
	N	7	7

Šaltinis: sudaryta autorės.

Ryšys tarp suteiktų nakvynių skaičiaus apgyvendinimo įstaigose ir bedarbių procento nuo darbingo amžiaus gyventojų Šiaulių ir Panevėžio regionuose

		Suteiktu nakvynių skaičius apgyvendinimo įstaigose	Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų Panevezio regione
Suteiktu nakvynių skaičius apgyvendinimo įstaigose	Pearson Correlation	1	-,310
	Sig. (1-tailed)		,249
	N	7	7
Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų Panevezio regione	Pearson Correlation	-,310	1
	Sig. (1-tailed)	,249	
	N	7	7
		Suteiktu nakvynių skaičius apgyvendinimo įstaigose Šiaulių regione	Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų Šiaulių regione
Suteiktu nakvynių skaičius apgyvendinimo įstaigose Šiaulių regione	Pearson Correlation	1	-,118
	Sig. (1-tailed)		,400
	N	7	7
Bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų Šiaulių regione	Pearson Correlation	-,118	1
	Sig. (1-tailed)	,400	
	N	7	7